

Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen

Deel 1B: Prognoses - informatief gedeelte

1 B

Inhoudstafel

LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN	223
Tabellen	223
Figuren	225
INLEIDING	227
Verantwoording	227
Opbouw	228
I. DEMOGRAFISCHE ONTWIKKELINGEN	229
1.1. BEVOLKINGSPROGNOSE	231
1.1.1. Methodiek en uitgangspunten	231
1.1.2. Resultaten	232
1.2. GEZINSPROGNOSE	233
1.2.1. Methodiek en uitgangspunten	235
1.2.2. Resultaten	237
1.3. PROGNOSE VAN DE BEROEPSBEVOLKING	245
1.3.1. Methodiek en uitgangspunten	245
1.3.2. Resultaten	246
II. SECTORALE ONTWIKKELINGEN	249
2.1. HUISVESTING	251
2.1.1. Methodiek en uitgangspunten	251
2.1.2. Resultaten	251
2.2. WERKGELEGENHEID	253
2.2.1. Methodiek en uitgangspunten	253
2.2.2. Resultaten	256
2.3. VERKEER EN VERVOER	261
2.4. TOERISME EN RECREATIE	263
2.4.1. Uitgangspunten	263
2.4.2. Resultaten verblijfstoerisme en -recreatie	264
2.4.3. Resultaten dagtoerisme en -recreatie	265
2.5. LANDBOUW	266
2.5.1. Uitgangspunten	266
2.5.2. Resultaten	267
2.6. OVERIGE	269
2.6.1. Waterwinning	269
2.6.2. Ontgronding	269

1 B

Inhoudstafel

III. RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN	271
3.1. ALGEMENE ONTWIKKELINGEN IN HET RUIMTEGEBRUIK	273
3.2. RUIMTE VOOR WONEN	273
3.2.1. Methodiek en uitgangspunten	274
3.2.2. Resultaten	277
3.3. RUIMTE VOOR BEDRIJVEN EN ANDERE ECONOMISCHE ACTIVITEITEN	281
3.3.1. Ruimte voor bedrijven	281
3.3.2. Ruimte voor handel en kantoren	286
3.3.3. Ruimte voor havenprojecten	287
3.4. RUIMTE VOOR RECREATIE	288
3.4.1. Ontwikkelingen aan de Kust	288
3.4.2. Ontwikkelingen in de Kempen	289
3.4.3. Ontwikkelingen in de Kunststeden	289
3.5. RUIMTE VOOR LANDBOUW	290
3.6. RUIMTE VOOR NATUURONTWIKKELING	290
3.7. RUIMTE VOOR BOSUITBREIDING	292
3.8. RUIMTE VOOR LIJNINFRASTRUCTUREN	293
3.8.1. Wegen	295
3.8.2. Waterwegen	296
3.8.3. Spoorwegen	296
3.8.4. Stads- en streekvervoer	297
3.8.5. Luchthavens	297
3.8.6. Elektriciteitsleidingen	297
3.8.7. Pijpleidingen	298

LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN**Tabellen**

Tabel 1:	Indeling en verloop van de bevolking in Vlaanderen naar leeftijdscategorie tussen 1992 en 2007 (in pro duizend)	232
Tabel 2:	Ontwikkeling van de bevolking in Vlaanderen tussen 1992 en 2007, naar arrondissement en provincie (index: 1992=100)	233
Tabel 3:	Ontwikkeling van het aantal gezinnen in Vlaanderen tussen 1970 en 1991, gedifferentieerd naar type gezin en geslacht van de referentiepersoon (index: 1970 = 100)	234
Tabel 4:	Evolutie van het totaal aantal gezinnen in Vlaanderen voor de verschillende prognoses tussen 1992 en 2007 (index: 1992=100)	238
Tabel 5:	Evolutie van het bijkomend aantal gezinnen in Vlaanderen tijdens de periode 1992-2007 en per vijfjaarlijkse tussenperioden voor de verschillende prognoses (totale aantallen en gemiddelden per jaar voor elke aangegeven periode)	238
Tabel 6:	Evolutie van het aantal gezinnen in Vlaanderen voor de periode 1992-2007 naar leeftijdscategorie (leeftijd van de referentiepersoon) voor de verschillende prognoses (index: 1992 = 100)	239
Tabel 7:	Evolutie van het aantal gezinnen in Vlaanderen naar type gezin voor de periode 1992-2007 voor de verschillende prognoses (index: 1992 = 100)	240
Tabel 8:	Evolutie van het totaal aantal gezinnen in Vlaanderen voor de periode 1992-2007 naargelang de provincie voor de verschillende prognoses (index: 1992 = 100)	241
Tabel 9:	Evolutie van de aangroei van het aantal gezinnen in Vlaanderen tijdens de periode 1992-2007 voor de vier prognoses, opgedeeld per provincie en naar tijdsperiode	242
Tabel 10:	Evolutie van het aantal gezinnen in Vlaanderen tijdens de periode 1992-2007 voor de prognose 3, opgedeeld naar arrondissement en provincie (index: 1992=100)	243
Tabel 11:	Evolutie van de gemiddelde gezinsgrootte in Vlaanderen tijdens de periode 1947-2007 voor de prognose 3, naar arrondissement en provincie (in personen)	244
Tabel 12:	Evolutie van de beroepsbevolking in Vlaanderen tussen 1992 en 2007 voor de prognose 1 (minimale prognose) naar arrondissement en provincie (index: 1992=100)	246
Tabel 13:	Evolutie van de beroepsbevolking in Vlaanderen tussen 1992 en 2007 voor de prognose 2 (maximale prognose) naar arrondissement en provincie (index: 1992=100)	247
Tabel 14:	Totale woningbehoefte in aantal woningen voor Vlaanderen, opgedeeld naar aangegeven tijdsperiode voor de vier prognoses (index: 1992=100)	252

1 B

Inhoudstafel

Tabel 15: Verdeling van de loon- en weddetrekkenden over de verschillende sectoren in Vlaanderen voor 1991 en bij een verdergaande tertiarisering tot 2007 (prognose 1) (uitgedrukt in %)	255
Tabel 16: Evolutie van de actieve bevolking (15-65 jaar) in Vlaanderen naar woongemeente tijdens de periode 1992-2007 per arrondissement en provincie (index: 1992 = 100) voor de minimale prognose	257
Tabel 17: Evolutie van de actieve bevolking (15-65 jaar) in Vlaanderen naar woongemeente tijdens de periode 1992-2007 per arrondissement en provincie (index: 1992 = 100) voor de maximale prognose	258
Tabel 18: Evolutie van de actieve bevolking (15-65 jaar) in Vlaanderen naar werkgemeente tijdens de periode 1992-2007 per arrondissement en provincie (index: 1992 = 100) voor de minimale prognose	259
Tabel 19: Evolutie van de actieve bevolking (15-65 jaar) in Vlaanderen naar werkgemeente tijdens de periode 1992-2007 per arrondissement en provincie (index: 1992 = 100) voor de maximale prognose	260
Tabel 20: Groeiprognoses en verandering op jaarbasis van de mobiliteit in België voor de aangegeven vervoersmodi en referentieperiode, uitgedrukt volgens de mobiliteit van personen (basis =persoonkm.) en van goederen (basis = tonkm.) (in %)	261
Tabel 21: Goederenstromen op de grote Europese binnenscheepvaart-routes: verkeer 1989 en prognose 2000 (in miljoen ton) en percentage toename tussen 1989 en 2000	262
Tabel 22: Evolutie van het aantal vakanties van de Belgen, naar type van vakantie en vakantiebestemming voor de periode 1991-2007, in duizendtallen (index: 1991 = 100)	264
Tabel 23: Evolutie van het aantal overnachtingen van de Belgen, naar type van vakantie en vakantiebestemming voor de periode 1991-2007, in duizendtallen (index: 1991 = 100)	265
Tabel 24: Procentuele ontwikkelingen van zeven types 'agro-business-complexen', uitgedrukt in termen van het globale produktieniveau, voor de periode 1991-2000	268
Tabel 25: Aantal woningen en toename van het aantal woningen in Vlaanderen tussen 1992 en 2007 per woonarrondissement, rekening houdend met de frictieleegestand (prognose 3)	275
Tabel 26: Maximale prognose (prognose 1) van de nettobehoeften aan ruimte voor woningen in Vlaanderen (1992-2007) (in hectare), opgedeeld naar type van gebouw en naar arrondissement en provincie	278
Tabel 27: Minimale prognose (prognose 2) van de nettobehoeften aan ruimte voor woningen in Vlaanderen (1992-2007) (in hectare), opgedeeld naar type van gebouw en naar arrondissement en provincie	279

Tabel 28: Voorzichtigheidsprognose (prognose 3) van de nettobehoeften aan ruimte voor woningen in Vlaanderen (1992-2007) (in hectare), naar type van gebouw en naar arrondissement en provincie	280
Tabel 29: Toekomstig bijkomend ruimtegebruik voor bedrijven in Vlaanderen voor de periode 1992-2007 indien de tertiariseringstrend tussen 1981 en 1991 zich doorzet tot in 2007 (minimale prognose) (in ha)	283
Tabel 30: Toekomstig bijkomend ruimtegebruik voor bedrijven in Vlaanderen voor de periode 1992-2007 indien de tertiariseringstrend stopt op het niveau van 1991 (maximale prognose) (in ha.)	284
Tabel 31: Toekomstig bijkomend ruimtegebruik voor bedrijven in Vlaanderen voor de periode 1992-2007, wanneer de prognose 3 (middenprognose) gevolgd wordt (in ha)	285
Tabel 32: Toekomstig bijkomend ruimtegebruik in Vlaanderen voor handelszaken indien de tertiariseringstrend tussen 1980 en 1992 zich doorzet tot in 2007 (prognose 1), naar provincie (in ha.)	286
Tabel 33: Toekomstig bijkomend ruimtegebruik in Vlaanderen voor kantoren indien de tertiariseringstrend tussen 1980 en 1992 zich doorzet tot in 2007 (prognose 1), naar provincie (in ha)	287
Tabel 34: Landbouwoppervlakte voor 1991 en toekomstig ruimtegebruik voor landbouw in Vlaanderen in het jaar 2000 voor verschillende bodemgebruiken, naar arrondissement en provincie (in ha)	291
Tabel 35: Overzicht van de oppervlakte-doelstellingen binnen de Groene Hoofdstructuur, opgemaakt door de Administratie en het Instituut voor Natuurbehoud en de MINA-raad	293

Figuren

Figuur 1: Ontwikkeling van het aantal gezinnen in Vlaanderen tussen 1947 en 1991	234
Figuur 2: Evolutie van het aantal gezinnen in Vlaanderen voor de periode 1970-2007 voor de verschillende prognoses	237
Figuur 3: Evolutie van de werkgelegenheid van de loon- en weddetrekken per sector in Vlaanderen over de periode 1981-2007 bij een verdergaande tertiarisering tussen 1991 en 2007 (prognose 1) (uitgedrukt in %)	255
Figuur 4: Evolutie van de werkgelegenheid van de loon- en weddetrekken per sector in Vlaanderen over de periode 1981-2007 bij een lineair doortrekken van de situatie van het jaar 1991 tot aan het jaar 2007 (uitgedrukt in %)(prognose 2)	256
Figuur 5: Evolutie van de specifieke ruimtebehoeften in de industrie en de tertiaire sectoren in Vlaanderen voor de periode 1991-2007 (in m2 per werknemer)	282

1B

Prognoses

Inleiding

Structuurplanning is een voor het Vlaamse Gewest nieuwe wijze van ruimtelijke planning. Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen is de uitwerking van deze methodiek op het niveau van Vlaanderen. Het zal de gewenste ruimtelijke structuur van Vlaanderen aangeven als een kader waarin de ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvinden. Als dusdanig zal het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen ook de basis vormen voor het ruimtelijk beleid via verordenende plannen en andere maatregelen.

Het decreet houdende de ruimtelijke planning van 24 juli 1996 bepaalt in art. 7§1 dat ruimtelijke structuurplannen een bindend, richtinggevend en een informatief gedeelte bevatten. Het voorliggende deel 1B - Prognoses vormt samen met het deel 1A - Bestaande Ruimtelijke Structuur het informatief gedeelte van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, overeenkomstig art. 7§4 van het decreet. Dit deel 1B omvat de prognoses.

Alhoewel alle onderdelen een afzonderlijke waarde hebben, vormen zij samen het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Dit samenhangend geheel vormt het kader voor de ruimtelijke ontwikkeling van Vlaanderen tot 2007. Deze lange-termijn visie belet niet dat maatregelen die nodig zijn in functie van de vooropgestelde ruimtelijke ontwikkeling, worden gefaseerd in twee vijfjaarlijkse perioden 1997-2002 en 2002-2007 en dat zij kunnen worden afgestemd op de andere beleidshorizons, in het bijzonder op het Strategisch Plan Vlaanderen 2002.

Verantwoording

De essentie van planning is om veranderingen te anticiperen. De huidige en nieuwe ontwikkelingen brengen bestaande evenwichten in gevaar. Een basisargument voor verandering is de onhoudbaarheid van de bestaande toestand: 'zo kan het niet langer'.

In prognoses worden ontwikkelingen van bestaande evoluties geprojecteerd naar de toekomst, waardoor de gevolgen hiervan bestudeerd kunnen worden. Een prognose is gebaseerd op de toestand zoals die zich op een bepaald ogenblik voordoet. Er kan moeilijk van een tabula rasa, waarbij het verleden volledig wordt uitgewist, vertrokken worden. Ontwikkelingen nemen voorbij veranderingen op en creëren de toekomst als een nieuwe mogelijkheid. Dit ontwerp voor een nieuwe toekomst, op basis van het bestaande, zit vervat in de Gewenste Ruimtelijke Structuur. Op die wijze kiest Vlaanderen, binnen duidelijke vrijheidsgraden, voor een eigen ruimtelijke toekomst. Het realiteitsgehalte van die gecreëerde/gewenste toekomst wordt beïnvloed door bestaande en nieuwe ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen zijn belangrijk omdat ze een beeld geven van de toekomst waarmee Vlaanderen geconfronteerd zal worden indien de trends gelijk blijven, indien van een aantal hypothesen uitgegaan wordt of indien er beleidsmatig veranderingen worden aangebracht.

1B

Prognoses

In deze bundel worden een aantal prognoses uitgewerkt vanuit een beperkt aantal hypothesen. Als horizon voor deze prognoses wordt 2007 genomen. Deze periode is voldoende lang om als zinvol tijds kader te fungeren voor een wezenlijke heroriëntatie van het beleid. Tegelijk is de gekozen tijdsperiode ook weer niet te lang zodat (technisch) nog zinvolle vooruitberekeningen kunnen gemaakt worden.

Opbouw

De prognoses die in dit bundel worden weergegeven, worden stapsgewijze uitgewerkt. Eerst wordt ingegaan op de demografische ontwikkelingen, nl. de ontwikkelingen in omvang en samenstelling van de bevolking, van de gezinnen en van de beroepsbevolking. Daarna worden prognoses beschreven voor de sectoren huisvesting, werkgelegenheid, verkeer en vervoer, toerisme en recreatie, landbouw en overige sectoren. Vervolgens worden voor alle sectorale ontwikkelingen de ruimtelijke consequenties cijfermatig weergegeven, zodat de toekomstige vraag naar ruimte duidelijk wordt gemaakt.

In wat volgt, worden voor elke prognose steeds de methodiek en de uitgangspunten (hypothesen) toegelicht, waarna bondig een inhoudelijke analyse van de resultaten wordt gemaakt.

I Demografische ontwikkelingen

Het centrale vertrekpunt van quasi elke prognose is de huidige bevolkingsomvang en -samenstelling. De meest recente cijfergegevens van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (N.I.S.) geven voor Vlaanderen een bevolking van 5.847.022 personen aan (1-1-1994). Sinds 1970 is het aantal inwoners in Vlaanderen toegenomen met 430.439 eenheden¹. Op dit ogenblik groeit de Vlaamse bevolking lichtjes aan, maar dit is steeds uitdrukkelijker het gevolg van een positief migratiesaldo en steeds minder van een natuurlijk overschot.

Hierna worden voor wat betreft de demografische ontwikkelingen voor de periode 1992-2007 de bevolkingsprognose, de gezinsprognose en de prognose van de beroepsbevolking uitgewerkt.

¹ N.I.S., Volkstelling 1970.

1B

Prognoses

1.1. Bevolkingsprognose

1.1.1. Methodiek en uitgangspunten

Voor de prognose van de bevolking wordt een beroep gedaan op de meest recente ramingen van het N.I.S.-Planbureau². Deze ramingen dateren van 1993 en baseren zich op de op dat moment beschikbare cijfergegevens. Zo werd voor het bepalen van de bevolkingsomvang vertrokken van de N.I.S.-cijfers van 1992, welke voor Vlaanderen een inwonersaantal van 5.819.264 personen aangeeft. Ook werd door het N.I.S.-Planbureau de vorige raming, die dateert van het eind van de jaren '80, na een confrontatie met de gegevens van de Volkstelling van 1991 op de volgende punten bijgestuurd:

- de bevolking was onderschat (ongeveer 25.000 personen voor gans België);
- het geboortecijfer was onderschat;
- het externe migratiecijfer werd onderschat; het positief saldo dienaangaande was met name heel wat hoger dan verwacht.

In de meest recente bevolkingsvooruitzichten worden door het N.I.S.-Planbureau tot 2050 in totaal 12 verschillende prognoses uitgewerkt. Deze prognoses gaan uit van verschillende ontwikkelingen in de sterftekansen, de vruchtbaarheid, de interne migraties en de externe migraties. Eén van deze prognoses wordt de referentieprognose genoemd en bevat een stel hypothesen die als de meest waarschijnlijke worden beschouwd.

Deze hypothesen zijn:

- de sterftekansen dalen verder, maar het dalingsritme vertraagt. Tussen 1992 en 2010 verhoogt de levensverwachting voor mannen van 72,16 jaar tot 75,64 jaar en voor vrouwen van 79,05 tot 82,55 jaar;
- het gemiddeld aantal kinderen blijft onveranderlijk gelijk aan 1,85 kinderen per vrouw. Dit impliceert dat het aandeel vrouwen die op latere leeftijd een kind krijgen, toeneemt;
- de interne migraties blijven op het peil van de periode 1988-1991;
- het extern migratiesaldo bedraagt 10.000 personen per jaar en is als volgt verdeeld over drie nationaliteitsgroepen:
 - - 5.000 Belgen.
 - + 5.000 inwoners van de geïndustrialiseerde landen.
 - + 10.000 inwoners uit de rest van de wereld.

De binnen het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen uitgewerkte prognoses vertrekken alle van de referentieprognose zoals die door het N.I.S.-Planbureau voor de prognose van de bevolking werd uitgewerkt.

² Op basis van het document: N.I.S.-PLANBUREAU, 'Bevolkingsvooruitzichten 1992-2050' (1993).

1.1.2. Resultaten

De resultaten van de referentieprognose werden door het N.I.S.-Planbureau gepresenteerd als de officiële bevolkingsvooruitzichten en mogen op korte termijn dan ook beschouwd worden als een 'voorspelling' van de bevolking³. Zij impliceren dat de bevolking in Vlaanderen tussen 1992 en 2007 zou toenemen van 5.819.264 tot 6.073.278 eenheden. Over vijftien jaar voorspelt het N.I.S.-Planbureau een stijging met 4%. Opgemerkt moet worden dat de aangroei vertraagt: in de 10 jaar tussen de volkstellingen 1981 en 1991 steeg de Vlaamse bevolking nog met 5%.

Leeftijdsopbouw

De volgende 15 jaar zal de leeftijdsopbouw van de bevolking verder blijven wijzigen; de ontgroening en de vergrijzing zetten zich voort.

In 2010 is 1 op 4 inwoners in Vlaanderen ouder dan 60 jaar. Over een kleine 20 jaar zal de bevolking ouder dan 60 jaar toegenomen zijn tot 1,5 miljoen, wat een groei betekent van 30% ten opzichte van 1992. In 2030 zou deze bevolkingscategorie zelfs 2 miljoen personen bedragen, of één derde van de totale bevolking. Het aantal 80-plussers zou de volgende vijftien jaar ongeveer verdubbelen.

Tabel 1

Indeling en verloop van de bevolking in Vlaanderen naar leeftijdscategorie tussen 1992 en 2007 (in pro mille)

Leeftijdscategorie	1992	1997	2002	2007
-18 jaar	215,36	215,69	214,21	214,51
18-64 jaar	637,87	626,89	620,93	618,08
+64 jaar	146,77	157,42	164,86	167,41
Totaal	1000,00	1000,00	1000,00	1000,00
	(5.879.264)	(5.934.626)	(6.018.959)	(6.073.278)

Bron: N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Ruimtelijke spreiding

Zowel in het tijdsverloop als in de omvang van de groei kunnen we belangrijke ruimtelijke verschillen vaststellen. Deze verschillen komen duidelijk tot uiting, wanneer we de ontwikkeling van de bevolking in Vlaanderen weergeven per arrondissement (tabel 2).

In een aantal arrondissementen wordt nog een zekere toename van de bevolking verwacht, in een aantal andere is de verwachte toename eerder bescheiden te noemen. De volgende arrondissementen zullen sneller groeien dan het Vlaamse gemiddelde: Turnhout, Leuven, Oostende, Veurne, Dendermonde, Sint-Niklaas, Hasselt, Maaseik en Tongeren. Een aangroei lager dan het Vlaamse gemiddelde wordt verwacht in de arrondissementen Antwerpen, Kortrijk, Roeselare, Tielt en Aalst. Een

³ Voor de concrete gegevens tot op arrondissementeel niveau is gebruik gemaakt van twee fysiek verschillende bronnen van één en dezelfde studie van het N.I.S.-PLANBUREAU, de 'Bevolkingsvooruitzichten 1992-2050' (1993). Beide fysieke bronnen, een gedrukt rapport en een diskette met referentie PP92PGA, verschillen echter van elkaar. De gegevens op de diskette verschillen één jaar met de synthese welke in het gedrukte rapport zijn weergegeven. Beiden werden bij de berekening gebruikt en samengebracht, waarbij aangenomen wordt dat de aanduiding van de referentiejaar in het gedrukte rapport de correcte was.

gemiddelde aangroei van de bevolking wordt verwacht in de arrondissementen Mechelen, Halle-Vilvoorde, Brugge, Gent en Oudenaarde. In het arrondissement Ieper zal de bevolking in 2007 lager zijn dan 1992. In Diksmuide, Roeselare en Eeklo blijft de bevolking ongeveer gelijk tussen 1992 en 2007.

Tabel 2

Ontwikkeling van de bevolking in Vlaanderen tussen 1992 en 2007, naar arrondissement en provincie (index: 1992=100)

	1992	1997	2002	2007	1992-2007	index
Antwerpen	930.371	941.591	949.234	953.756	23.385	102,51
Mechelen	298.272	303.649	307.944	310.853	12.581	104,22
Turnhout	388.233	401.037	410.737	417.768	29.535	107,61
Prov. Antwerpen	1.616.876	1.646.277	1.667.915	1.682.377	65.501	104,05
H.-Vilvoorde	544.506	557.724	564.439	566.625	22.119	104,06
Leuven	438.371	450.465	458.964	464.773	26.402	106,02
Prov. Vl.Brabant	982.877	1.008.189	1.023.403	1.031.398	48.521	104,94
Brugge	266.039	270.242	273.488	275.364	9.325	103,51
Diksmuide	47.431	47.561	47.652	47.531	100	100,21
Ieper	103.877	103.197	102.545	101.728	-2.149	97,93
Kortrijk	277.814	280.308	281.998	282.535	4.721	101,70
Oostende	139.143	143.432	146.460	148.446	9.303	106,69
Roeselare	138.700	139.131	139.454	139.330	630	100,45
Tielt	86.521	87.445	88.280	88.965	2.444	102,82
Veurne	54.359	56.665	58.604	59.939	5.580	110,27
Prov. W.Vlaanderen	1.113.697	1.127.981	1.138.481	1.140.838	27.141	102,44
Aalst	260.043	264.082	266.602	267.494	7.451	102,87
Dendermonde	184.122	188.109	191.073	192.826	8.704	104,73
Eeklo	78.965	79.178	79.352	79.271	306	100,39
Gent	490.190	497.771	503.499	507.361	17.171	103,50
Oudenaarde	113.098	114.759	116.321	117.640	4.542	104,02
Sint-Niklaas	218.145	223.463	227.970	231.671	13.526	106,20
Prov. O.Vlaanderen	1.344.563	1.367.362	1.384.817	1.396.263	51.700	103,85
Hasselt	369.658	378.869	386.046	391.347	21.689	105,87
Maaseik	206.320	215.210	222.459	228.220	21.900	110,61
Tongeren	184.716	190.738	195.838	199.835	15.119	108,18
Prov. Limburg	760.694	784.817	803.543	819.402	58.708	107,72
Vlaanderen	5.819.264	5.934.626	6.018.959	6.073.278	254.014	104,37

Bron: N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening: voor de arrondissementen aan de kust werd door het N.I.S.-PLANBUREAU bij de berekening van de bevolking tot 2007 een correctie met betrekking tot de pensioenmigratie doorgevoerd.

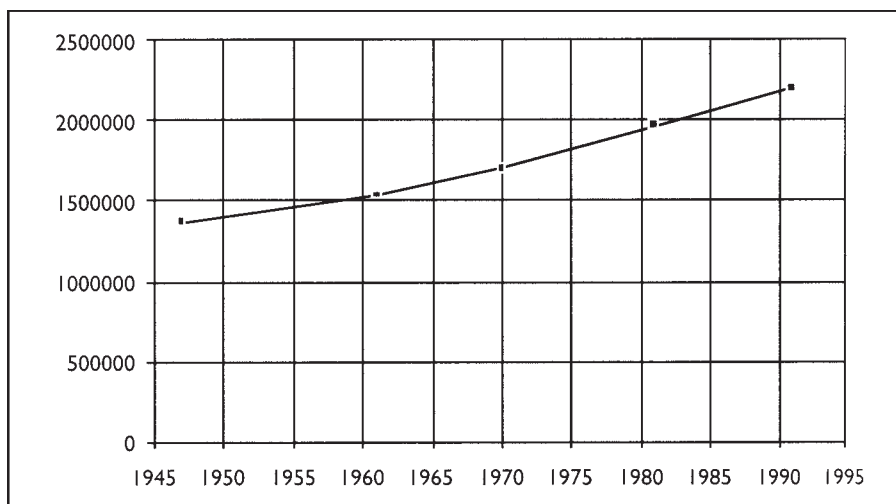
Voor wat betreft de evolutie na 2007, kan volgens het N.I.S.-Planbureau gesteld worden dat de bevolking constant toeneemt tot 2010 en dan verder lichtjes stijgt tot 2025. Na deze datum zou de bevolking opnieuw afnemen.

1.2. Gezinsprognose

Tussen 1947 en 1991 is het aantal gezinnen gestegen van 1.370.531 tot 2.203.038, of een toename van 832.500 eenheden (figuur 1). Sedert 1961 bedraagt de jaarlijkse aangroei ongeveer 25.000 gezinnen.

Figuur 1

Ontwikkeling van het aantal gezinnen in Vlaanderen tussen 1947 en 1991

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1947, 1961, 1970, 1981, 1991 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

In tabel 3 wordt voor de periode tussen 1970 en 1991 de ontwikkeling weergegeven van het aantal gezinnen naar type (alleenstaande of meer-persoonsgezinnen) en naar geslacht.

Opvallend hierbij is dat het aandeel van het traditionele gezin (bestaande uit meerdere personen en een man als referentiepersoon⁴) in deze toename slechts 150.000 eenheden bedraagt. Het aantal meer-persoonsgezinnen met een vrouw als referentiepersoon is toegenomen met ongeveer 63.000 eenheden. De grootste groei is vooral te vinden bij het aantal een-persoonsgezinnen: het aantal alleenstaande vrouwen is toegenomen met meer dan 150.000 eenheden en het aantal alleenstaande mannen met bijna 135.000 eenheden. De totale omvang van de een-persoonsgezinnen is in de periode 1970-1991 meer dan verdubbeld. Het totaal aantal gezinnen, tenslotte, is tijdens de periode 1970-1991 met meer dan 500.000 eenheden toegenomen.

Tabel 3

Ontwikkeling van het aantal gezinnen in Vlaanderen tussen 1970 en 1991, gedifferentieerd naar type gezin en geslacht van de referentiepersoon (index: 1970 = 100)

Type gezin	Referentiepersoon	1970	1981	1991	Index 1991
Alleenstaand	vrouw	155.192	231.373	308.175	198.57
	man	85.054	136.551	220.020	258.68
	totaal	240.246	367.924	528.195	219.85
Meer personen	vrouw	90.176	112.894	153.013	169.68
	man	1.371.109	1.487.008	1.521.830	110.99
	totaal	1.461.285	1.599.902	1.674.843	114.61
Totaal gezinnen	vrouw	245.368	344.267	461.188	187.95
	man	1.456.163	1.623.559	1.741.850	119.61
	totaal	1.701.531	1.967.826	2.203.038	129.47

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1970, 1981 en 1991 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

⁴ De term referentiepersoon verwijst naar die persoon die als referentie binnen het gezin wordt aangeduid. Traditioneel wordt hiermee ook naar de term gezinshoofd verwezen. Omwille van de meer neutrale connotatie wordt hierna de term referentiepersoon gebruikt.

In vergelijking met de periode tussen 1970 en 1981 hebben zich tussen 1981 en 1991 een aantal bestaande trends doorgezet, maar hebben zich ook nieuwe ontwikkelingen voorgedaan.

- Jonge mannen verlaten op latere leeftijd de familiale woning. Zowel de verlenging van de schoolplicht, de toename van het aantal jongeren dat een hogere opleiding volgt, de moeilijkheden bij het vinden van een stabiele betrekking of gewoon de moeilijkheid om een betaalbare woonruimte te vinden, hebben hier toe geleid. Deels omwille van andere motieven ontstaat hierdoor eenzelfde situatie als in de jaren zeventig⁵. Jonge vrouwen verlaten eveneens de familiale woning iets later dan voorheen, maar wonen in vergelijking met vroeger steeds meer zelfstandig als alleenstaande of als referentiepersoon van een gezin.
- Een duidelijke tendens is de toenemende versnippering van gezinnen ten gevolge van echtscheiding.
- Daarnaast kan ook worden vastgesteld dat nooit-gehuwden meer zelfstandig gaan wonen. Dat geldt zowel voor vrouwen als voor mannen.
- Tenslotte is er het fenomeen van de vergrijzing van de bevolking. De toenemende levensverwachting die gepaard gaat met een hoge zelfstandigheid tot op hogere leeftijd, maakt dat ook het aantal oudere gezinnen sterk is toegenomen.

1.2.1. Methodiek en uitgangspunten

Voor de prognose van het toekomstig aantal gezinnen kan gebruik gemaakt worden van verschillende methoden⁶. De methode die hier wordt gebruikt, gaat uit van de bevolkingsprognose van het N.I.S.-Planbureau (zie 1.1.2) en is opgebouwd uit een tweetal stappen.

- Vooreerst is er de raming van de kans per leeftijdscategorie en per geslacht dat een persoon optreedt als referentiepersoon van een gezin of als alleenstaande, rekening houdend met de ontwikkelingen uit het verleden, met het huidige beleid en met mogelijke beleidsontwikkelingen (raming van de gezinscoëfficiënt⁷).
- Ten tweede volgt de berekening van het aantal gezinnen voor de verschillende peiljaren, uitgaande van de algemene ontwikkeling van de bevolking en van de vooropgezette ontwikkelingen in de waarschijnlijkheid waarmee iemand alleenstaande is of als referentiepersoon van een meer-persoonsgezin fungeert.

Voor de raming van het aantal gezinnen is uitgegaan van een viertal mogelijke ontwikkelingen, waarbij rekening wordt gehouden met verschillende evoluties in de

⁵ Met name toen jonge mannen eveneens op latere leeftijd de familiale woning verlieten.

⁶ In opdracht van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen werkte P. DE DECKER een prognose uit die vertrekt van de trendhypothese in verband met de ontwikkeling van de gemiddelde gezinsgrootte per arrondissement. Op basis hiervan werd het aantal gezinnen bepaald.

⁷ De kans dat een persoon als referentiepersoon ('gezinshoofd' of alleenstaande) optreedt, wordt weergegeven door de gezinscoëfficiënt. De hier gevolgde methodiek sluit aan bij de door de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappijen (G.O.M.'s) gehanteerde methodiek. Hier wordt wel aanvullend gedifferentieerd naar geslacht. Uit de analyse blijkt immers de belangrijke aangroei van het aantal gezinnen met een vrouwelijk referentiepersoon in de periode 1970-1991.

vorming van nieuwe huishoudens. Deze vier mogelijke ontwikkelingen worden vertaald in vier prognoses, die elk gebaseerd zijn op een aantal hypothesen.

- **In een eerste prognose (prognose 1)** wordt er uit gegaan van de hypothese dat de ontwikkeling van sociale, economische en culturele factoren, die leiden tot wijzigende kansen voor het vormen van een gezin, in 1991 tot stilstand komt. Het is met andere woorden een prognose, waarin enkel nog demografische factoren een invloed op de gezinsontwikkeling hebben.
- **Een tweede prognose (prognose 2)** gaat uit van de hypothese dat de ontwikkelingen, die zich tussen 1981 en 1991 hebben voorgedaan, zich in de periode 1992-2007 zullen verderzetten. Concreet wil dit zeggen dat jongeren steeds later het ouderlijk gezin verlaten, dat de trend tot versnippering van gezinnen op actieve leeftijd zich verderzet omwille van het groeiend aantal echtscheidingen en dat ouderen door een betere gezondheid ook op hoge leeftijd langer zelfstandig kunnen leven. Voor het peiljaar 2007 zijn de gezinscoëfficiënten voor de mannelijke bevolking tussen 60 en 84 jaar begrensd op een maximaal niveau van 97%.
- **De derde prognose (prognose 3)** gaat grotendeels uit van de hypothesen van prognose 2. In tegenstelling tot de tweede prognose, wordt er in de derde prognose echter van uit gegaan dat het aandeel jonge mannelijke gezinshoofden in de toekomst identiek blijft op het niveau van 1991 en dat ze dus niet later het ouderlijk gezin verlaten. Er wordt met andere woorden aangenomen dat de mogelijkheden tot zelfstandigheid voor deze bevolkingsgroep in de toekomst niet noemenswaardig zullen wijzigen.
- **De vierde prognose (prognose 4)** gaat er tenslotte van uit dat jonge mannen opnieuw, net als in het begin van de jaren '80, op jongere leeftijd de ouderlijke woning verlaten en terug sneller zelfstandig gaan wonen. Dit veronderstelt onder meer dat:
 - de schooltijd beperkt kan worden door een beleid gericht op interne kwaliteitsverbeteringen binnen het onderwijs, met inbegrip van een beperking van het zittenblijven, en op de afremming van de systematische verlenging van de onderwijstijd in het hoger onderwijs;
 - de afschaffing van de dienstplicht ook op langere termijn gehandhaafd blijft;
 - jongeren meer werkzekerheid wordt geboden en daardoor ook de mogelijkheid tot economische zelfstandigheid.

Aangenomen wordt dat deze ontwikkeling niet lineair zal verlopen tussen 1992 en 2007 en dus geleidelijk aan zal afnemen.

1.2.2. Resultaten

Het aantal gezinnen wordt bepaald door het produkt te maken van de gezinscoëfficiënten met de omvang van de geraamde overeenkomstige bevolkingscategorie.

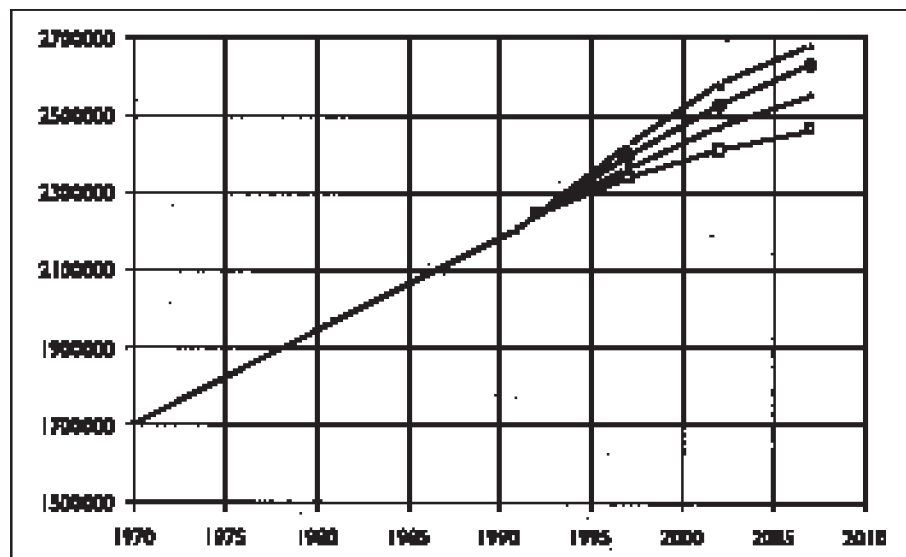
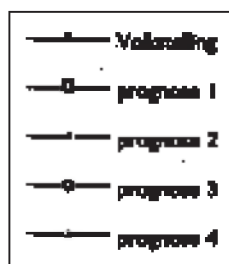
Ontwikkeling van het totaal aantal gezinnen in Vlaanderen

De globale resultaten voor de periode 1970-2007 worden weergegeven in de figuur 2. Allereerst wordt de toename van het aantal gezinnen voor de periode 1970-1991 op basis van de volkstellingsgegevens duidelijk voorgesteld, waarna voor elk van de vier prognoses de geraamde evolutie van het aantal gezinnen tussen 1992 en 2007 wordt weergegeven.

Tabel 4 geeft dit laatste cijfermatig weer. Opvallend is dat iedere prognose een forse groei van het aantal gezinnen impliceert. Zelfs in de status-quo prognose (prognose 1), waarin de verschuivingen enkel het gevolg zijn van de demografische verschuivingen en een lichte toename van de bevolking, moet toch rekening gehouden worden met een evolutie van 2.245.525 gezinnen in 1992 tot 2.461.250 in 2007 (toename met 215.725 gezinnen). De vierde prognose, welke een groei inhoudt van 435.647 gezinnen tot een totaal van 2.681.172, is de prognose met de sterkste groei.

Figuur 2

Evolutie van het aantal gezinnen in Vlaanderen voor de periode 1970-2007 voor de verschillende prognoses

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1970, 1981 en 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening: prognose 1 = invloed komt uitsluitend van demografische factoren; prognose 2 = doortrekken van de trend zoals die zich tussen 1981-1991 voordeed; prognose 3 = prognose 2, met een mogelijkheid tot zelfstandigheid van jonge mannelijke gezinshoofden die constant blijft op het niveau van 1991; prognose 4 = jonge mannen verlaten opnieuw jonger de ouderlijke woning (zie 1.2.1.).

1B

Prognoses

Tabel 4

Evolutie van het totaal
aantal gezinnen in
Vlaanderen voor de
verschillende prognoses
tussen 1992 en 2007
(index: 1992=100)

	1992	1997	2002	2007	1992-2007	Index 2007
Prognose 1	2.245.525	2.338.019	2.407.198	2.461.250	215.725	109,61
Prognose 2	2.245.525	2.360.698	2.467.484	2.547.842	302.317	113,46
Prognose 3	2.245.525	2.390.256	2.523.015	2.627.864	382.339	117,03
Prognose 4	2.245.525	2.419.814	2.578.546	2.681.172	435.647	119,40

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1970, 1981 en 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening: prognose 1 = invloed komt uitsluitend van demografische factoren; prognose 2 = doortrekken van de trend zoals die zich tussen 1981-1991 voordeed; prognose 3 = prognose 2, met een mogelijkheid tot zelfstandigheid van jonge mannelijke gezinshoofden die constant blijft op het niveau van 1991; prognose 4 = jonge mannen verlaten opnieuw jonger de ouderlijke woning (zie 1.2.1.).

In tabel 5 worden de effectieve toenames van het aantal gezinnen voor elk van de vier prognoses over de periode 1991-2007 weergegeven, dit zowel per deelperiode van vijf jaar als voor de totale planperiode. In het tweede deel van de tabel wordt de gemiddelde jaarlijkse toename weergegeven.

Tabel 5

Evolutie van het bijkomend
aantal gezinnen in
Vlaanderen tijdens de
periode 1992-2007 en per
vijfjaarlijkse tussenperiodes
voor de verschillende
prognoses (totale aantallen
en gemiddelden per
jaar voor elke aangegeven
periode)

	Vijfjaarlijkse perioden			Ganse periode
Totaal per periode	1992-1997	1997-2002	2002-2007	1992-2007
Prognose 1	92.494	69.179	54.052	215.725
Prognose 2	115.173	106.786	80.358	302.317
Prognose 3	144.731	132.759	104.849	382.339
Prognose 4	174.289	158.732	102.626	435.647
Gemiddeld per jaar	1992-1997	1997-2002	2002-2007	1992-2007
Prognose 1	18.499	13.836	10.810	14.382
Prognose 2	23.035	21.357	16.072	20.154
Prognose 3	28.946	26.552	20.970	25.489
Prognose 4	34.858	31.746	20.525	29.043

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1970, 1981 en 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening: prognose 1 = invloed komt uitsluitend van demografische factoren; prognose 2 = doortrekken van de trend zoals die zich tussen 1981-1991 voordeed; prognose 3 = prognose 2, met een mogelijkheid tot zelfstandigheid van jonge mannelijke gezinshoofden die constant blijft op het niveau van 1991; prognose 4 = jonge mannen verlaten opnieuw jonger de ouderlijke woning (zie 1.2.1.).

De groei van het aantal gezinnen zoals die door de prognoses 2 en 3 wordt aangegeven voor de periode 1992-2007, sluit het best aan bij de gemiddelde gezinsontwikkeling in de periode 1970-1991. Toen werd een gemiddelde groei van het aantal gezinnen met 23.881 eenheden per jaar vastgesteld.

Om hiervoor genoemde redenen moet rekening gehouden worden met het feit dat de trend om op latere leeftijd het ouderlijk gezin te verlaten, zich niet lineair zal blijven verderzetten. Zo vielen bijvoorbeeld factoren die in de loop van de jaren '70 en '80 een sterk determinerende rol speelden in hun ontwikkeling in de jaren '90 vrijwel stil. Meer zelfs, er zijn aanzetten tot een zekere teruggang naar de begin-

situatie van deze periode. Op basis hiervan moet ook rekening worden gehouden met een toename van het aantal gezinnen met 380.000 eenheden (prognose 3), terwijl meer dan 435.000 eenheden (prognose 4) eveneens tot de mogelijkheden behoren. De huidige economische problemen zorgen er waarschijnlijk voor dat op korte termijn eerder rekening moet worden gehouden met een ontwikkeling tussen de tweede en de derde prognose in.

In ieder van de vier prognoses neemt de groei van het aantal gezinnen in de toekomst licht af. Toch moet tussen 2002 en 2007 nog rekening worden gehouden met een jaarlijkse toename van het aantal gezinnen tussen grosso modo 10.000 en 21.000 eenheden.

Differentiatie van de ontwikkeling van de gezinnen naar leeftijd van de referentiepersoon

Uit tabel 6 blijkt dat zowel in prognose 1 als in prognose 2 de groei van het aantal gezinnen zeer sterk voor rekening van de oudere gezinnen moet worden gebracht. In de prognoses 3 en 4 wordt het belang van de jongste leeftijdsgroepen belangrijker, maar zelfs hier blijft het aantal jonge gezinnen systematisch kleiner dan het huidige aantal. De zeer sterke daling van het aantal jonge gezinnen in prognose 1 en vooral in prognose 2 is het gevolg van de vrij extreme hypothesen die in deze prognoses ten aanzien van de gezinsvorming door jongere leeftijdsgroepen gehanteerd worden.

Uit alle prognoses blijkt met andere woorden dat de groei van het aantal gezinnen bij de bevolkingsgroepen ouder dan 35 jaar moet worden gezocht.

Tabel 6

Evolutie van het aantal gezinnen in Vlaanderen voor de periode 1992-2007 naar leeftijds-categorie (leeftijd van de referentiepersoon) voor de verschillende prognoses (index: 1992 = 100)

	Leeftijdscategorie	1992	1997	2002	2007	Index 2007
Prognose 1	-34 jaar	478.879	440.748	392.559	368.311	76.91
	35-59 jaar	1.018.336	1.085.157	1.155.869	1.164.280	114.33
	+60 jaar	748.310	812.114	858.770	928.659	124.10
Prognose 2	-34 jaar	478.879	428.765	369.239	333.319	69.60
	35-59 jaar	1.018.336	1.101.919	1.199.336	1.233.193	121.09
	+60 jaar	748.310	830.014	898.909	981.330	131.13
Prognose 3	-34 jaar	478.879	455.430	419.021	405.560	84.60
	35-59 jaar	1.018.336	1.104.812	1.205.085	1.240.974	121.86
	+60 jaar	748.310	830.014	898.909	981.330	131.13
Prognose 4	-34 jaar	478.879	482.095	468.804	453.707	94.74
	35-59 jaar	1.018.336	1.107.705	1.210.834	1.246.134	122.36
	+60 jaar	748.310	830.014	898.909	981.330	131.13

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1970, 1981 en 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening: prognose 1 = invloed komt uitsluitend van demografische factoren; prognose 2 = doortrekken van de trend zoals die zich tussen 1981-1991 voordeed; prognose 3 = prognose 2, met een mogelijkheid tot zelfstandigheid van jonge mannelijke gezinshoofden die constant blijft op het niveau van 1991; prognose 4 = jonge mannen verlaten opnieuw jonger de ouderlijke woning (zie 1.2.1.).

Differentiatie van de ontwikkelingen van de gezinnen naar type

Voor de hierna volgende berekeningen van de gezinsontwikkeling naar grootte worden er een aantal bijkomende hypothesen vooropgesteld⁸. Deze hypothesen vullen de hiervoor reeds weergegeven hypothesen (zie 1.2.1.), die als basis voor de vier prognoses werden gebruikt, verder aan. In die zin worden de bestaande prognoses verfijnd als volgt.

- **Prognose 1:** geen bijkomende hypothesen.
- **Prognose 2:** de gezinscoëfficiënten voor alleenstaande mannelijke jongeren van 15 t/m 24 jaar stabiliseren zich op het niveau van 1997 voor de peiljaren 2002 en 2007.
- **Prognose 3:** de gezinscoëfficiënten voor alleenstaande jongeren van 15 t/m 24 jaar stabiliseren zich op het niveau van 1992 voor de peiljaren 1997, 2002 en 2007 en de coëfficiënten voor de jongeren van 25 t/m 34 jaar stabiliseren zich op het niveau van 2002 voor het peiljaar 2007.
- **Prognose 4:** de gezinscoëfficiënten voor alleenstaanden voor jongeren van 15 t/m 19 jaar stabiliseren zich voor de peiljaren 2002 en 2007 op het niveau van 1997.

De synthese van deze ramingen is weergegeven in tabel 7.

Tabel 7

Evolutie van het aantal gezinnen in Vlaanderen naar type gezin voor de periode 1992-2007 voor de verschillende prognoses (index: 1992 = 100)

	Type gezin	1992	1997	2002	2007	Index 2007
Prognose 1	alleenstaand	537.504	562.348	588.835	615.233	114.45
	meer personen	1.708.021	1.775.671	1.818.363	1.846.017	108.07
Prognose 2	alleenstaand	537.504	624.424	711.309	793.366	147.60
	meer personen	1.708.021	1.736.275	1.756.175	1.754.506	102.72
Prognose 3	alleenstaand	537.504	624.424	708.826	780.722	145.24
	meer personen	1.708.021	1.765.833	1.814.189	1.847.142	108.14
Prognose 4	alleenstaand	537.504	624.424	712.804	802.843	149.36
	meer personen	1.708.021	1.795.391	1.865.743	1.878.329	109.97

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1970, 1981 en 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening: Op de hierna weergegeven prognoses werden een aantal bijkomende technische correcties uitgevoerd (zie 1.2.2.). Prognose 1 = invloed komt uitsluitend van demografische factoren; prognose 2 = doortrekken van de trend zoals die zich tussen 1981-1991 voordeed; prognose 3 = prognose 2, met een mogelijkheid tot zelfstandigheid van jonge mannelijke gezinshoofden die constant blijft op het niveau van 1991; prognose 4 = jonge mannen verlaten opnieuw jonger de ouderlijke woning (zie 1.2.1.).

Uit tabel 7 blijkt een duidelijk verschil te bestaan tussen de ontwikkelingen voor de alleenstaanden en de meer-persoonsgezinnen. In de prognoses voor de meer-persoonsgezinnen is de aangroei-index voor de periode 1992-2007 tussen 102,72 en 109,97 gesitueerd, wat in absolute termen een aangroei tussen de 37.000 en de 170.000 eenheden vertegenwoordigt.

⁸ Deze bijkomende hypothesen worden om louter statistische redenen aangenomen, teneinde het totaal aantal alleenstaanden in een cijferreeks niet boven het totaal aantal gezinnen te laten uitstijgen.

De groei van het aantal alleenstaanden is duidelijk sterker. Met uitzondering van prognose 1, die enkel demografische componenten omvat, is de groei-index gesitueerd tussen 145,24 en 149,36, wat in absolute cijfers 243.000 à 265.000 eenheden betekent. Het is dan ook duidelijk dat de aangroei van het totaal aantal gezinnen vooral door de aangroei van alleenstaanden zal gedragen worden.

Ontwikkeling van het aantal gezinnen naar provincie en arrondissement

De prognose van het aantal gezinnen op arrondissementeel en provinciaal niveau is op dezelfde wijze gemaakt als die voor Vlaanderen. Uitgaande van de samenstelling van de bevolking naar leeftijd en geslacht volgens de prognose van het N.I.S.-Planbureau is, met dezelfde vooropgestelde gezinscoëfficiënten als voor Vlaanderen, een prognose gemaakt van het aantal gezinnen voor iedere provincie en arrondissement.

De resultaten van deze bewerkingen, zowel de totale cijfers als de aangroei per tijdsperiode, worden per provincie weergegeven in tabellen 8 en 9.

Tabel 8

Evolutie van het totaal aantal gezinnen in Vlaanderen voor de periode 1992-2007 naargelang de provincie voor de verschillende prognoses (index: 1992 = 100)

		1992	1997	2002	2007	Index 2007
Antwerpen	prognose 1	648.447	671.507	688.476	702.551	108,34
	prognose 2	648.447	678.263	706.063	727.279	112,15
	prognose 3	648.447	686.593	721.794	750.383	115,72
	prognose 4	648.447	694.924	737.526	765.774	118,09
Vlaams Brabant	prognose 1	382.179	398.566	409.698	417.665	109,28
	prognose 2	382.179	402.756	420.590	433.106	113,32
	prognose 3	382.179	407.504	429.505	446.013	116,70
	prognose 4	382.179	412.251	438.420	454.611	118,95
West-Vlaanderen	prognose 1	427.588	443.072	454.789	463.437	108,38
	prognose 2	427.588	447.261	466.025	479.703	112,18
	prognose 3	427.588	452.947	476.654	494.896	115,74
	prognose 4	427.588	458.632	487.283	505.018	118,10
Oost-Vlaanderen	prognose 1	518.395	537.873	552.444	563.692	108,73
	prognose 2	518.395	543.102	566.369	583.851	112,62
	prognose 3	518.395	549.951	579.082	601.854	116,09
	prognose 4	518.395	556.801	591.795	613.847	118,41
Limburg	prognose 1	268.915	287.001	301.791	313.904	116,72
	prognose 2	268.915	289.317	308.437	323.903	120,44
	prognose 3	268.915	293.261	315.980	334.718	124,46
	prognose 4	268.915	297.206	323.523	341.922	127,14
Vlaanderen	prognose 1	2.245.525	2.338.019	2.407.198	2.461.250	109,60
	prognose 2	2.245.525	2.360.698	2.467.484	2.547.842	113,46
	prognose 3	2.245.525	2.390.256	2.523.015	2.627.864	117,02
	prognose 4	2.245.525	2.419.814	2.578.546	2.681.172	119,40

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1970, 1981 en 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening: Op de hierna weergegeven prognoses werden een aantal bijkomende technische correcties uitgevoerd (zie 1.2.2.). Prognose 1 = invloed komt uitsluitend van demografische factoren; prognose 2 = doortrekken van de trend zoals die zich tussen 1981-1991 voordoet; prognose 3 = prognose 2, met een mogelijkheid tot zelfstandigheid van jonge mannelijke gezinshoofden die constant blijft op het niveau van 1991; prognose 4 = jonge mannen verlaten opnieuw jonger de ouderlijke woning (zie 1.2.1.).

1.B

Prognoses

Tabel 9

Evolutie van de aangroei van het aantal gezinnen in Vlaanderen tijdens de periode 1992-2007 voor de vier prognoses, opgedeeld per provincie en naar tijdsperiode

		1992-97	1997-02	2002-07	1992-2007
Antwerpen	prognose 1	23.060	16.969	14.075	54.105
	prognose 2	29.815	27.800	21.216	78.832
	prognose 3	38.146	35.201	28.589	101.936
	prognose 4	46.476	42.602	28.248	117.327
Vlaams Brabant	prognose 1	16.387	11.132	7967	35.486
	prognose 2	20.577	17.834	12.516	50.927
	prognose 3	25.325	22.001	16.508	63.834
	prognose 4	30.072	26.168	16.191	72.432
West-Vlaanderen	prognose 1	15.484	11.717	8.648	35.849
	prognose 2	19.673	18.764	13.678	52.114
	prognose 3	25.358	23.708	18.242	67.308
	prognose 4	31.044	28.651	17.734	77.430
Oost-Vlaanderen	prognose 1	19.478	14.571	11.248	45.297
	prognose 2	24.707	23.267	17.482	65.456
	prognose 3	31.556	29.130	22.772	83.459
	prognose 4	38.406	34.994	22.052	95.452
Limburg	prognose 1	18.085	14.790	12.114	44.989
	prognose 2	20.401	19.120	15.466	54.988
	prognose 3	24.346	22.719	18.738	65.803
	prognose 4	28.291	26.317	18.399	73.007
Vlaanderen	prognose 1	92.494	69.179	54.052	215.725
	prognose 2	115.174	106.786	80.358	302.317
	prognose 3	144.731	132.759	104.849	382.340
	prognose 4	174.289	158.732	102.625	435.647

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1970, 1981 en 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening: Op de hierna weergegeven prognoses werden een aantal bijkomende technische correcties uitgevoerd (zie 1.2.2.). Prognose 1 = invloed komt uitsluitend van demografische factoren; prognose 2 = doortrekken van de trend zoals die zich tussen 1981-1991 voordeed; prognose 3 = prognose 2, met een mogelijkheid tot zelfstandigheid van jonge mannelijke gezinshoofden die constant blijft op het niveau van 1991; prognose 4 = jonge mannen verlaten opnieuw jonger de ouderlijke woning (zie 1.2.1.).

Bij de berekening werden het aantal waargenomen en het aantal berekende gezinnen voor 1991 (respectievelijke cijfers van de Volkstelling van 1991 en van het N.I.S.-Planbureau) met elkaar in overeenstemming gebracht en werden aanvullend voor de peiljaren 1997, 2002 en 2007 de cijfers van de Vlaamse arrondissementen in overeenstemming gebracht met het eerder geraamd totaal aantal gezinnen voor Vlaanderen.

In tabel 10 is de evolutie van het aantal gezinnen per arrondissement bij wijze van voorbeeld voor de prognose 3 weergegeven. Deze prognose kan in functie van de recente maatschappelijke ontwikkelingen sinds 1992 als de meest realistische beschouwd worden, aangezien zij er van uit gaat dat er geen grote veranderingen in de huidige school- en militieverplichtingen zullen plaatsvinden. De prognose 3 laat zien dat er tijdens de periode 1992-2007 op het niveau Vlaanderen een stijging van het aantal gezinnen met 17% wordt verwacht, met differentiaties tussen +11,5% in het arrondissement Ieper en +30% in het arrondissement Maaseik.

Tabel 10

Evolutie van het aantal gezinnen in Vlaanderen tijdens de periode 1992-2007 voor de prognose 3, opgedeeld naar arrondissement en provincie (index: 1992=100)

	1992	1997	2002	2007	1992-2007	Index 2007
Antwerpen	393.060	412.889	431.315	446.164	53.103	113,51
Mechelen	115.395	121.587	127.344	131.947	16.551	114,34
Turnhout	139.991	152.117	163.135	172.273	32.281	123,06
Prov. ANTWERPEN	648.447	686.593	721.794	750.383	101.936	115,72
Halle-Vilvoorde	208.662	222.590	234.227	242.545	33.883	116,24
Leuven	173.517	184.914	195.278	203.468	29.951	117,26
Prov. VL.BRABANT	382.179	407.504	429.505	446.013	63.834	116,70
Brugge	104.599	110.979	116.875	121.383	16.784	116,05
Diksmuide	17.112	18.004	18.840	19.484	2.372	113,86
Ieper	38.136	39.767	41.344	42.524	4.388	111,51
Kortrijk	104.736	110.919	116.693	121.133	16.397	115,66
Oostende	59.527	63.376	66.885	69.553	10.026	116,84
Roeselare	50.777	53.618	56.329	58.360	7.583	114,93
Tielt	30.828	32.611	34.330	35.814	4.986	116,17
Veurne	21.873	23.673	25.358	26.644	4.772	121,82
Prov. W.VLAAND.	427.588	452.947	476.654	494.896	67.308	115,74
Aalst	99.128	105.150	110.402	114.091	14.963	115,09
Dendermonde	69.007	73.911	78.393	81.783	12.776	118,51
Eeklo	29.854	31.287	32.689	33.660	3.806	112,75
Gent	196.696	207.579	217.813	226.011	29.313	114,90
Oudenaarde	42.151	44.513	46.842	48.810	6.658	115,80
Sint-Niklaas	81.556	87.510	92.943	97.500	15.944	119,55
Prov. O.VLAAND.	518.395	549.951	579.082	601.854	83.459	116,10
Hasselt	132.340	143.420	153.565	161.697	29.357	122,18
Maaseik	70.284	77.819	85.061	91.366	21.083	130,00
Tongeren	66.291	72.022	77.355	81.654	15.363	123,17
Prov. LIMBURG	268.915	293.261	315.980	334.718	65.803	124,47
Vlaanderen	2.245.525	2.390.256	2.523.015	2.627.864	382.340	117,03

Bron: N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening prognose 3: De trend zoals die zich tussen 1981-1991 voordeed wordt doorgetrokken, doch met een mogelijkheid tot zelfstandigheid van jonge mannelijke gezinshoofden die constant blijft op het niveau van 1991 (zie 1.2.1.)

Evolutie van de gezinsgrootte

Naast een continue toename van het aantal gezinnen kent Vlaanderen sinds 1961 duidelijk een daling van de gemiddelde gezinsgrootte en dit voor alle arrondissementen. De gemiddelde gezinsgrootte in het Vlaamse Gewest lag tussen 1947 en 1991 steeds boven het gemiddelde van het Brusselse Hoofdstedelijke en het Waalse Gewest en daalde van 3,26 (1947) naar 2,62 (1991). De gemiddelde gezinsgrootte bedroeg in 1991 in België 2,52.

Tabel 11 geeft de evolutie tussen 1947 en 1991 weer op basis van de volkstellingsgegevens en voegt er voor de periode 1997-2007 de resultaten van de prognose 3 aan toe op arrondissementeel en Vlaams niveau. Wanneer we de gemaakte prognoses in Europese context beschouwen, blijkt dat de verdere daling van de gemid-

1.B

Prognoses

delde gezinsgrootte voor Vlaanderen in 2007 voor geen enkele prognose een overschatting kan genoemd worden. Inderdaad, we stellen vast dat de in de prognose 3 gehanteerde gemiddelde gezinsgrootte van 2,3 voor 2007 door landen als Denemarken (2,2), (West-) Duitsland (2,3) en Zweden (2,3) op dit moment (1994) reeds in 1994 bereikt werd.

Tenslotte geeft tabel 11 voor de prognose 3 de evolutie weer van de tussen 1947 en 1991 vastgestelde en de voor de periode 1992-2007 geraamde gemiddelde gezinsgrootte voor de vijf Vlaamse provincies. De vaststelling dat in een aantal landen, waaronder Denemarken, de feitelijke gezinsgrootte reeds tot 2,3 was gedaald in 1987, doet ons stellen dat in geen van de prognoses sprake is van een overschatting van de verdere daling. Deze gemiddelde gezinsgrootte van 2,3 wordt voor Vlaanderen in de prognose 3 bereikt in 2007.

Tabel 11

Evolutie van de gemiddelde gezinsgrootte in Vlaanderen tijdens de periode 1947-1991 (N.I.S.-Volkstellingen) en de periode 1997-2007 (prognose 3), naar provincie en arrondissement (in personen)

Arrondissement	1947	1961	1970	1981	1991	1997	2002	2007
Antwerpen	2,87	2,91	2,85	2,60	2,38	2,28	2,20	2,14
Mechelen	3,27	3,19	3,10	2,84	2,61	2,50	2,42	2,36
Turnhout	3,92	3,82	3,59	3,14	2,82	2,64	2,52	2,43
Prov. Antwerpen	3,11	3,12	3,03	2,74	2,51	2,40	2,31	2,24
H.Vilvoorde	3,26	3,22	3,13	2,86	2,63	2,51	2,41	2,34
Leuven	3,33	3,20	2,88	2,82	2,55	2,44	2,35	2,28
Prov. Vl. Brabant*	2,72*	2,76*	2,72*	2,51*	2,59	2,47	2,38	2,31
Brugge	3,43	3,32	3,19	2,80	2,57	2,44	2,34	2,27
Diksmuide	3,66	3,59	3,44	3,25	2,80	2,64	2,53	2,44
Ieper	4,01	3,95	3,29	2,97	2,76	2,60	2,48	2,39
Kortrijk	3,75	4,06	3,25	2,92	2,68	2,53	2,42	2,33
Oostende	3,17	3,06	2,90	2,61	2,37	2,26	2,19	2,13
Roeselare	3,55	3,59	3,37	2,99	2,76	2,59	2,48	2,39
Tielt	3,82	3,77	3,47	3,08	2,83	2,68	2,57	2,48
Veurne	3,24	3,22	3,09	2,77	2,51	2,39	2,31	2,25
Prov. W.-Vlaanderen	3,39	3,37	3,22	2,87	2,63	2,49	2,39	2,31
Aalst	3,36	3,37	3,23	2,91	2,65	2,51	2,41	2,34
Dendermonde	3,39	3,40	3,25	2,95	2,70	2,55	2,44	2,36
Eeklo	3,47	3,38	3,22	2,92	2,67	2,53	2,43	2,36
Gent	2,98	3,03	2,97	2,72	2,51	2,40	2,31	2,24
Oudenaarde	3,31	3,26	3,11	2,84	2,70	2,58	2,48	2,41
Sint-Niklaas	3,38	3,33	3,16	2,90	2,71	2,55	2,45	2,38
Prov. O.- Vlaanderen	3,22	3,22	3,11	2,83	2,62	2,49	2,39	2,32
Hasselt	4,13	3,99	3,69	3,16	2,84	2,64	2,51	2,42
Maaseik	4,86	4,45	4,08	3,38	2,99	2,77	2,62	2,50
Tongeren	3,98	3,94	3,68	3,17	2,83	2,65	2,53	2,45
Prov. Limburg	4,23	4,05	3,77	3,22	2,87	2,68	2,55	2,45
Vlaanderen	3,26	3,30	3,18	2,86	2,62	2,48	2,39	2,31

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1970, 1981 en 1991 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning
 * : Voor de jaartallen 1947, 1961, 1970 en 1981 verwijzen de cijfers naar de unitaire provincie Brabant, het huidige Brusselse Hoofdstedelijke Gewest inbegrepen.

Berekening prognose 3: De trend zoals die zich tussen 1981-1991 voordeed wordt doorgetrokken, doch met een mogelijkheid tot zelfstandigheid van jonge mannelijke gezinshoofden die constant blijft op het niveau van 1991 (zie 1.2.1.)

1.3. Prognose van de beroepsbevolking

1.3.1. Methodiek en uitgangspunten

Bij het maken van een prognose met betrekking tot de evolutie van de grootte van de beroepsbevolking tussen 1992 en 2007 kan men vertrekken van verschillende hypothesen, waarbij echter de verwachte groei van de activiteitsgraden steeds een centrale rol zal spelen⁹. Hierna werken we twee prognoses uit, een maximale en een minimale, die zich baseren op de volgende hypothesen¹⁰.

Prognose 1 (minimale prognose)

De evolutie van de activiteitsgraden tussen 1986 en 1994 voor de mannelijke beroepsbevolking wordt lineair doorgetrokken tot 2007. Voor de vrouwelijke beroepsbevolking wordt een onderscheid gemaakt tussen de leeftijdsgroepen met een hoge (+ 50%) en deze met een lage (- 50%) activiteitsgraad gedurende de periode 1986-1994. Voor de leeftijdsgroepen met een hoge activiteitsgraad (met name deze tussen 25-49 jaar) wordt de evolutie van de laatste drie jaar doorgetrokken naar 2007 toe, waarbij naar een maximum van 90% geëvolueerd wordt.

Voor de leeftijdsgroepen met een lagere activiteitsgraad (14-24 en 50-65 jaar) wordt de evolutie zoals die zich in de periode 1986-1994 voordeed, lineair doorgetrokken tot 2007.

Prognose 2 (maximale prognose)

Bij de maximale prognose wordt er voor de mannelijke beroepsbevolking een onderscheid gemaakt naar leeftijdsgroep. Voor de leeftijdsgroepen bij het begin (14-19 jaar) en het einde (60+) van de beroepsactiviteit wordt de evolutie die zich tijdens de periode 1989-1994 heeft voorgedaan, lineair doorgetrokken naar 2007. Voor de leeftijdsgroepen die zich in de uitloophase van hun beroepsactiviteiten bevinden (50-59 jaar) wordt aangenomen dat de bestaande vormen van brug- en andere pensioensystemen zich op het huidige niveau stabiliseren. Dit niveau wordt dan ook doorgetrokken naar 2007. Voor de leeftijdsgroepen die zich in volle beroepsactiviteit bevinden (25-49 jaar) wordt de situatie van 1994 gestabiliseerd en doorgetrokken naar 2007. Voor de leeftijdsperiode in de aanloop van de beroepsactiviteit (20-24 jaar) wordt een lichte toename van de participatie aangenomen.

Voor de vrouwelijke beroepsbevolking wordt de evolutie die zich tijdens de periode 1989-1994 manifesteerde lineair doorgetrokken naar 2007 toe, en dit voor

⁹ De beroepsbevolking is het totaal van de werkenden, werklozen en dienstplichtigen. De activiteitsgraad geeft het aandeel van de beroepsbevolking aan in verhouding tot de totale bevolking voor een bepaalde leeftijds-, geslachts- of andere categorie. Binnen de uitgewerkte prognoses werden de activiteitsgraden aldus verschillend ingevuld naar geslacht en leeftijdscategorie. De globale activiteitsgraad voor de Belgische bevolking bedroeg 51,1 in 1994.

¹⁰ De berekening van de prognoses gebeurt op basis van de jaarlijkse N.I.S.-Enquêtes Beroepsbevolking (1986-1994) en de gegevens van het N.I.S.-PLANBUREAU (1993).

alle leeftijdsgroepen. De leeftijdsgroepen met een hoge activiteitsgraad worden naar 2007 toe op een maximum van 90% gehouden.

1.3.2. Resultaten

In de tabellen 12 en 13 wordt duidelijk aangegeven wat de vooropgestelde prognoses in concreto betekenen voor elk arrondissement afzonderlijk, op het provinciale en het Vlaamse niveau. Telkens werd hierbij een frictiewerkloosheid van 5% in rekening gebracht.

In de maximale prognose zou de beroepsbevolking in Vlaanderen tussen 1992 en 2007 met 139.869 personen toenemen (tot 2.565.091), terwijl de minimale prognose een afname met 93.753 personen (tot 2.331.469) weergeeft. Bij de minimale prognose merken we tijdens de periode 1992-1997 nog een toename met 22.441 personen, terwijl voor de periode tussen 1997 en 2007 alle arrondissementen (met uitzondering van Veurne en Maaseik) een daling van de totale beroepsbevolking kennen. Deze daling wordt zelfs bij de maximale prognose ingezet voor het totaal van de provincies Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen na 2002.

Tabel 12

Evolutie van de beroepsbevolking in Vlaanderen tussen 1992 en 2007 voor de prognose 1 (minimale prognose) naar arrondissement en provincie (index: 1992=100)

	1992	1997	2002	2007	1992-2007	Index 2007
Antwerpen	371.833	372.228	365.549	354.731	-17.102	95,40
Mechelen	123.390	123.996	121.915	118.160	-5.230	95,76
Turnhout	168.573	171.769	170.490	165.608	-2.965	98,24
Prov. Antwerpen.	663.796	667.992	657.953	638.499	-25.297	96,19
H.-Vilvoorde	232.011	232.729	226.423	216.237	-15.774	93,20
Leuven	184.002	185.942	183.014	176.391	-7.610	95,86
Prov. Vl.Brabant.	416.013	418.672	409.437	392.628	-23.384	94,38
Brugge	109.302	110.262	108.331	104.789	-4.513	95,87
Diksmuide	19.022	19.054	18.801	18.308	-714	96,25
Ieper	42.523	42.611	41.798	40.401	-2.122	95,01
Kortrijk	116.916	117.367	115.225	111.194	-5.723	95,11
Oostende	54.993	56.066	55.776	54.596	-397	99,28
Roeselare	58.471	58.475	57.262	55.181	-3.291	94,37
Tielt	36.820	37.404	37.144	36.259	-561	98,48
Veurne	21.403	22.477	22.971	22.922	1.519	107,10
Prov. W.Vlaanderen	459.450	463.717	457.308	443.650	-15.800	96,56
Aalst	114.494	115.014	112.491	107.418	-7.076	93,82
Dendermonde	78.793	80.204	79.100	76.173	-2.620	96,68
Eeklo	32.134	32.270	31.465	30.065	-2.070	93,56
Gent	205.271	206.321	202.490	195.366	-9.905	95,17
Oudenaarde	47.342	48.680	48.624	47.597	255	100,54
Sint-Niklaas	90.660	92.322	91.368	88.880	-1.781	98,04
Prov. O.Vlaanderen.	568.694	574.812	565.539	545.498	-23.196	95,92
Hasselt	152.245	153.845	151.780	146.469	-5.776	96,21
Maaseik	87.865	90.224	90.695	89.266	1.400	101,59
Tongeren	77.158	78.401	77.686	75.458	-1.700	97,80
Prov. Limburg	317.268	322.470	320.161	311.193	-6.076	98,08
Vlaanderen	2.425.222	2.447.663	2.410.398	2.331.469	-93.753	96,13

Bron: N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening prognose 1 (minimale prognose): De evolutie van de activiteitsgraden tussen 1986 en 1994 voor de mannelijke beroepsbevolking wordt lineair doorgetrokken tot 2007. Voor de vrouwelijke beroepsbevolking wordt een onderscheid gemaakt tussen de leeftijdsgroepen met een hoge (+ 50%) en deze met een lage (- 50%) activiteitsgraad (zie 1.3.1.).

Tabel 13

Evolutie van de beroepsbevolking in Vlaanderen tussen 1992 en 2007 voor de prognose 2 (maximale prognose) naar arrondissement en provincie (index: 1992=100)

	1992	1997	2002	2007	1992-2007	Index 2007
Antwerpen	371.833	381.124	387.933	390.525	18.692	105,03
Mechelen	123.390	129.920	129.280	130.075	6.685	105,42
Turnhout	168.573	175.782	180.656	181.996	13.423	107,96
Prov. Antwerpen.	663.796	683.826	697.869	702.597	38.800	105,85
H.-Vilvoorde	232.011	238.293	240.488	238.689	6.678	102,88
Leuven	184.002	190.299	194.079	194.307	10.305	105,60
Prov. Vl.Brabant.	416.013	428.592	434.567	432.995	16.983	104,08
Brugge	109.302	112.904	114.915	115.228	5.926	105,42
Diksmuide	19.022	19.512	19.933	20.114	1.092	105,74
Ieper	42.523	43.647	44.359	44.436	1.914	104,50
Kortrijk	116.916	120.213	122.242	122.244	5.328	104,56
Oostende	54.993	57.415	59.159	60.028	5.035	109,16
Roeselare	58.471	59.904	60.744	60.596	2.125	103,63
Tielt	36.820	38.313	39.384	39.817	2.996	108,14
Veurne	21.403	23.019	24.355	25.163	3.759	117,56
Prov. W.Vlaanderen	459.450	474.927	485.092	487.625	28.174	106,13
Aalst	114.494	117.733	119.210	118.027	3.533	103,09
Dendermonde	78.793	82.111	83.904	83.755	4.962	106,30
Eeklo	32.134	33.369	33.048	33.014	879	102,74
Gent	205.271	214.731	214.731	214.856	9.585	104,67
Oudenaarde	47.342	49.844	51.555	52.284	4.942	110,44
Sint-Niklaas	90.660	94.551	96.999	97.756	7.096	107,83
Prov. O.Vlaanderen.	568.694	588.694	599.767	599.692	30.998	105,45
Hasselt	152.245	157.478	160.929	161.122	8.877	105,83
Maaseik	87.865	92.336	96.099	98.098	10.233	111,65
Tongeren	77.158	80.244	82.368	82.962	5.805	107,52
Prov. Limburg	317.268	330.057	339.397	342.182	24.914	107,85
Vlaanderen	2.425.222	2.505.924	2.556.692	2.565.091	139.869	105,77

Bron: N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening prognose 2 (maximale prognose): Voor de mannelijke beroepsbevolking wordt een onderscheid gemaakt naar leeftijds-groep. Voor de vrouwelijke beroepsbevolking wordt de evolutie die zich tijdens de periode 1989-1994 manifesteerde lineair doorgetrokken naar 2007 toe, en dit voor alle leeftijds-groepen (zie 1.3.1.).

1B

Prognoses

II Sectorale ontwikkelingen

1B

Prognoses

2.1. Huisvesting

Het N.I.S. beschikt over recent cijfermateriaal, waarmee ze - via de Volkstelling - een actuele raming biedt van de ontwikkelingen inzake bevolkingsgroei en gezinsgrootte. Op basis van dit cijfermateriaal werken we de prognoses met betrekking tot de huisvesting in Vlaanderen verder uit¹¹.

2.1.1. Methodiek en uitgangspunten

De behoefte aan bijkomende woningen¹² in een bepaalde periode x (Wb_x) is gelijk aan de geraamde woningbehoefte op het einde van de periode, waarvan de voorraad die bij aanvang van deze periode bestaat, wordt afgetrokken. Hierop wordt een correctie met betrekking tot de frictieleegstand¹³ doorgevoerd. Concreet betekent dit:

$$Wb_x = \text{aantal gezinnen}_x \times (1 + \text{frictieleegstand}/100) - \text{woningvoorraad}_{x-1},$$

De verschillende onderdelen bij de berekening van deze behoefte aan bijkomende woningen worden als volgt ingevuld.

Voor de raming van het aantal gezinnen wordt uitgegaan van de prognose 3, die, zoals hiervoor bij tabel 10 reeds werd aangegeven, het best aansluit bij de meest recente (1992-1994) maatschappelijke ontwikkelingen.

De frictieleegstand werd, onder andere in navolging van de Administratie voor Huisvesting (1989) en de N.C.B. (De Roock, 1988), gedifferentieerd in functie van de migratiedruk. Hierbij wordt vertrokken van een basispercentage van 3%. In functie van de migratiedruk zal dit percentage worden verhoogd of verlaagd. Wanneer de migratiedruk in een arrondissement hoger is dan zowel het Vlaamse als het provinciale gemiddelde dan wordt een frictieleegstand van 3,5% verrekend. Scoort een arrondissement onder zowel het provinciale als het Vlaamse gemiddelde, dan wordt de frictieleegstand verlaagd tot 2,5%. In de andere gevallen wordt het basispercentage van 3% behouden.

2.1.2. Resultaten

Op basis van de hiervoor gepresenteerde gezinsprognose wordt hierna in tabel 14 de totale woningbehoefte gepresenteerd. Daaruit blijkt dat, rekening houdend met

¹¹ Deze gegevens vormen samen met de ramingen van de Nationale Confederatie van het Bouwbedrijf (N.C.B.) (De Roock, 1988), van de G.O.M.'s en van de Administratie voor Huisvesting (1987, 1989) het enige beschikbare materiaal. In Vlaanderen impliceert het gebrek aan een gesystemiseerd en door-gedreven huisvestingsonderzoek dat elke woningbehoefteraming helaas slechts rudimentair kan zijn. De beschikbaarheid van deze gegevens vormt echter reeds een stap in de goede richting.

¹² Onder 'behoefte aan nieuwe woningen' wordt begrepen de creatie van nieuwe wooneenheden (hierin is o.a. begrepen: nieuwbouwwoningen, serviceflats voor bejaarden, opdelen van bestaande woningen in meerdere wooneenheden, ...). De renovatie en sanering van ongeveer 300.000 woningen is hierin niet begrepen.

¹³ **Frictieleegstand:** de leegstand die noodzakelijk is om de woningmarkt naar behoren te doen functioneren.

een variabele frictieleegstand die schommelt tussen 2,5 en 3,5%, Vlaanderen in 2007 tussen 221.961 (minimum) en 437.827 (maximum) bijkomende woningen zal nodig hebben. Dit betekent tussen 9,6% en 19,4% woningen meer dan in 1992.

Tabel 14

Totale woningbehoefte in
aantal woningen voor
Vlaanderen, opgedeeld
naar aangegeven tijdspe-
riode voor de vier prognose-
ses (index: 1992=100)

	1992	1997	2002	2007	Aangroei 1992-2007	Index 2007
Prognose 1	2.312.142	2.407.321	2.478.495	2.534.102	221.961	109,60
Prognose 2	2.312.142	2.430.680	2.540.580	2.623.270	311.128	113,46
Prognose 3	2.312.142	2.461.109	2.597.748	2.705.655	393.514	117,02
Prognose 4	2.312.142	2.491.538	2.654.916	2.760.537	437.827	119,40

Bron: N.I.S.-Planbureau (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening: Prognose 1 = invloed komt uitsluitend van demografische factoren; prognose 2 = doortrekken van de trend zoals die zich tussen 1981-1991 voordeed; prognose 3 = prognose 2, met een mogelijkheid tot zelfstandigheid van jonge mannelijke gezinshoofden die constant blijft op het niveau van 1991; prognose 4 = jonge mannen verlaten opnieuw jonger de ouderlijke woning (zie 1.2.1.).

Om een idee te krijgen van de evolutie van de totale woningbehoefte voor de verschillende arrondissementen, rekening houdend met de frictieleegstand, werd de berekening gemaakt voor de vier prognoses. Hieruit blijkt dat de noodzakelijke aangroei van de voorraad sterk varieert naargelang de regio en de gehanteerde prognose. In absolute cijfers heeft het arrondissement Antwerpen zo een bijkomende woningbehoefte in 2007 die schommelt tussen 25.259 en 64.461 woningen. In relatieve cijfers zal de bijkomende behoefte in Maaseik tussen 22 en 33% liggen.

Uitgedrukt in een concrete taakstelling betekent dit dat de Vlaamse woningvoorraad tot 2007 jaarlijks dient uitgebreid te worden met een hoeveelheid woningen die schommelt tussen de 14.797 en de 29.188 eenheden. Bij deze taakstelling dient echter ook rekening worden gehouden met de slechte kwaliteit van het bestaande woningbestand in Vlaanderen. Voorbereidende analyses in opdracht van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen detecteren een sanerings-, vervangings- en vernieuwbouwbehoefte van 13% van de totale woningbehoefte in Vlaanderen¹⁴. Dit stemt overeen met ongeveer 300.000 woningen die aan sanering of vervanging toe zijn.

Belangrijk hierbij is dat door de gezinsverdunding en door de vergrijzing van de bevolking een grotere behoefte zal ontstaan aan kleinere woningen. De hiervoor weergegeven tabellen 3 en 7 zijn wat dat betreft erg duidelijk: tussen 1970 en 1991 verdubbelde het aantal alleenstaanden (index 219,85) en dit aantal zal, naargelang de aangehouden prognose, verder stijgen met 14% tot 49% tijdens de periode 1992-2007. De kleine huishoudens zijn op dit ogenblik reeds in de meerderheid: 56% van de Vlaamse gezinnen bestaat uit één of twee personen (N.I.S., Volks- en woningtelling, 1991). De trend van een stijgend aandeel kleine huishoudens is duidelijk (in 1981 nog 52,8 %) en zal in de toekomst allicht worden verdergezet.

¹⁴ Zie: P. DE DECKER, 1993: p. 87.

Tot slot dient duidelijk vermeld te worden dat bij alle prognoses naar woningbehoeften enkel rekening werd gehouden met de hoofdverblijfplaats. Met bijkomende behoeften aan tweede verblijven werd aldus geen rekening gehouden. Aangezien er geen officiële noch eenduidige gegevens met betrekking tot de woningleegstand voorhanden zijn, wordt enkel de frictieleegstand in de woningbehoeftenprognose ingebracht.

2.2. Werkgelegenheid

De ontwikkeling van de werkgelegenheid wordt voor wat betreft de aanbodzijde vooral bepaald door de algemene economische conjunctuur. De participatie van de potentiële beroepsbevolking aan de arbeidsmarkt wordt hoofdzakelijk bepaald door een viertal factoren:

- de ontwikkeling van de arbeidsgeschiktheid (o.a. opleiding);
- het tempo waarmee de participatiegraad van de vrouwen verder ontwikkelt;
- veranderingen in vervroegde uittreding en/of flexibele pensionering; ontwikkelingen in de arbeidsduur.

2.2.1. Methodiek en uitgangspunten

Binnen de voorliggende prognoses wordt bij de inschatting van de toekomstige werkgelegenheid vertrokken van volgende drie componenten.

- De prognose van het aandeel van de actieve bevolking tot het jaar 2007, gebaseerd op de globale bevolkingsprognoses en de resultaten van de beroepsbevolkingsenquêtes van het N.I.S.
- De prognose van de maximaal werkende bevolking naar werkgemeente, gebaseerd op de laatst gekende pendelbewegingen van het N.I.S.
- De waargenomen evoluties tussen de economische sectoren landbouw, industrie, tertiair profit en tertiair non-profit in de periode 1981-1991.

Actieve bevolking naar woongemeente (=woonactieven)

Op basis van de gesloten bevolkingsprognose (zonder migraties in rekening te brengen) wordt de actieve bevolking (19-65 jaar) naar woongemeente (dit is de zogenaamde woonactieve bevolking) berekend. Daarop worden dan de activiteitsgraden toegepast, die op basis van de N.I.S.-cijfers berekend zijn. Dit geeft ons de vraag naar arbeid in iedere gemeente.

Met uitzondering van een frictiewerkloosheid van 5%, wordt in wat hierna volgt uitgegaan van de hypothese van een volledige werkgelegenheid. Ook al situeert de huidige werkloosheidsgraad zich ver boven de aangehouden frictiewerkloosheid van 5%, de reden voor het aanhouden van dit basisuitgangspunt ligt in het streven

om de maximale ruimte vraag voor de werkgelegenheid te bepalen. Zonder twijfel is het mogelijk een aantal andere en tussenliggende hypothesen te ontwikkelen, zeker wat betreft de in de tijd vastgestelde verschuiving van de industriële sector naar de tertiaire sector.

De actieve bevolking naar werkgemeente (= werkactieven)

Als gevolg van de pendel en van de werkloosheid is de in de gemeente wonende actieve bevolking niet gelijk aan de in de gemeente werkende bevolking. Om de behoefte aan bedrijventerreinen te kunnen inschatten, moeten deze woonactieven eerst worden toegewezen aan een werkgemeente. Het is immers in deze werkgemeenten dat de behoefte aan terreinen zal bestaan.

Teneinde de woonactieven te spreiden over de werkgemeenten worden een aantal stappen gezet¹⁵.

Ten eerste wordt de populatie van de in de gemeente wonende loontrekkenden bepaald door:

- de zelfstandige werkgelegenheid van de woonactieven af te trekken (vermits ze bevolkingsvolgend is) en toe te wijzen aan de woongemeente¹⁶;
- het berekend aantal werklozen (frictiewerkloosheid van 5%) af te trekken van de woonactieven en eveneens toe te wijzen aan de woongemeente;
- de actieven in de primaire sector en in de overheidssector niet mee te rekenen bij de werkactieven. De reden hiervoor is te vinden in het feit dat deze werkactieven niet op bedrijventerreinen tewerkgesteld worden.

Ten tweede worden de in de vorige stap bekomen groep van loontrekkenden toegewezen aan een werkgemeente op basis van de op dit moment meest recente bekende pendelgegevens van de SERV (1985). Praktisch wordt vanuit iedere woongemeente voor het jaar 1985 gekeken naar welke werkgemeente er wordt gependeld en in welke mate. Dit wordt doorgetrokken naar 2007¹⁷.

Het zijn deze loontrekkenden naar de werkgemeente en de evolutie ervan die het toekomstig ruimtegebruik van de bedrijven zullen bepalen.

Verdeling over de grote economische sectoren

De loontrekkenden naar werkgemeente worden vervolgens qua tewerkstelling opgesplitst in een secundaire en een tertiaire groep. Hierbij worden twee prognoses weerhouden, die zich op de volgende hypothesen baseren.

15 De berekeningen worden volledig gebaseerd op de voorbereidende studie die P. CABUS (1994) in opdracht van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen uitvoerde.

16 De toewijzing gebeurt op basis van de verhouding zoals die bestond in 1991 en conform de statistieken zoals opgemaakt door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid voor zelfstandigen en vrije beroepen (RSVZ).

17 Een deel van de in Vlaanderen wonende beroepsbevolking pendelt naar Brussel, Wallonië en het buitenland en ook de omgekeerde beweging bestaat. De pendel naar en van Brussel, die sterk uitgesproken is, werd mee berekend in de cijfers. De pendel naar en van Wallonië en met het buitenland is veel minder uitgesproken en werd niet mee berekend. Aangezien er een positieve beweging richting Vlaanderen bestaat, is er dus geen globale overschatting mogelijk. Bron: SERV, 1985.

Prognose 1 (minimale prognose)

De evolutie van de tewerkstelling voor de verschillende sectoren zoals die zich in de jaren 1981-1991 heeft voorgedaan zet zich door tot 2007. Deze doortrekking gebeurt op basis van de evolutie van de aandelen van de landbouw, de industrie en de bouw (sectoren 0 en 2 t/m 5), de tertiaire profit sector (sectoren 6 t/m 8) en de tertiaire non-profit sector (sector 9) in de periode 1981-1991¹⁸.

Deze evolutie kenmerkt zich als een verder doorgaande tertiarisering. Onderstaande tabel 15 en figuur 3 geven hiervan een overzicht.

Tabel 15

Verdeling van de loon- en weddetrekkenden over de verschillende sectoren in Vlaanderen voor 1991 en bij een verdergaande tertiaisering tot 2007 (prognose 1) (uitgedrukt in %)

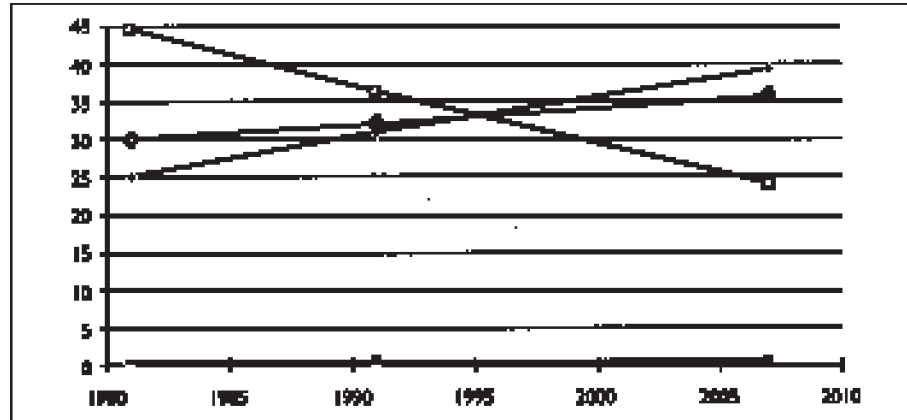
Vlaanderen	Landbouw	Industrie en bouw	Tertiair profit	Tertiair non-profit	Totaal
1991	0,6	36,2	31,0	32,1	100%
2007	0,8	24,1	39,3	35,8	100%

Bron: R.S.Z., 1991 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening prognose 1: De evolutie van de tewerkstelling voor de verschillende sectoren zoals die zich in de jaren 1981-1991 heeft voorgedaan zet zich door tot 2007. Deze evolutie kenmerkt zich als een verder doorgaande tertiaisering (zie 2.2.1.).

Figuur 3

Evolutie van de werkgelegenheid van de loon- en weddetrekkenden per sector in Vlaanderen over de periode 1981-2007 bij een verdergaande tertiaisering tussen 1991 en 2007 (prognose 1) (uitgedrukt in %)

Bron: R.S.Z. (1981, 1991) met bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning.

Berekening prognose 1: De evolutie van de tewerkstelling voor de verschillende sectoren zoals die zich in de jaren 1981-1991 heeft voorgedaan zet zich door tot 2007. Deze evolutie kenmerkt zich als een verder doorgaande tertiaisering (zie 2.2.1.).

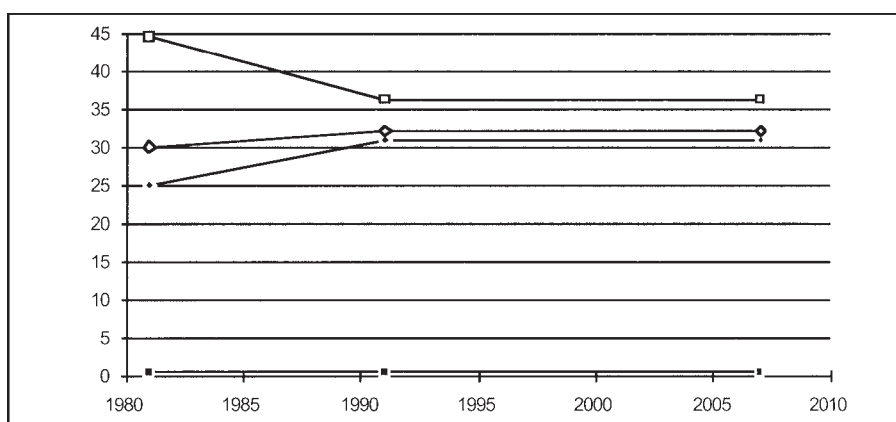
Prognose 2 (maximale prognose)

Het aandeel van de diverse economische sectoren blijft gehandhaafd op het niveau van 1991. Met andere woorden, er is geen verdere tertiaisering. Onderstaande grafiek (figuur 4) geeft hiervan een overzicht en leert alleszins dat de evolutie na 1991 binnen deze hypothese sterk afwijkt van de periode ervoor. Tevens wijzen de meest recente gegevens van 1992 uit dat de eerste prognose (met een verdergaande tertiaisering) zich verder manifesteert. Het is met andere woorden een weinig waar-

Figuur 4

Evolutie van de werkgelegenheid van de loon- en weddetrekkenden per sector in Vlaanderen over de periode 1981-2007 bij een lineair doortrekken van de situatie van het jaar 1991 tot aan het jaar 2007 (prognose 2) (uitgedrukt in %)

—■— landbouw
—□— industrie + bouw
—•— tertiair
—◇— overig

Bron: R.S.Z., (1981, 1991) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening prognose 2: Het aandeel van de diverse economische sectoren blijft gehandhaafd op het niveau van 1991. Er is met andere woorden geen verdere tertiaisering. Dit is een weinig waarschijnlijke evolutie aangezien de tewerkstelling verhoudingsgewijs in de secundaire sector niet afneemt en deze in de tertiaire sector niet toeneemt. Deze prognose kan als een maximumplafond van het ruimtegebruik van de bedrijven worden beschouwd (zie 2.2.1.).

2.2.2. Resultaten

Actieve bevolking naar woongemeente (=woonactieven)

In de tabellen 16 en 17 wordt het aantal woonactieven per arrondissement weergegeven voor de minimale respectievelijk maximale prognose.

Binnen de minimale prognose kunnen we, behalve voor de arrondissementen Veurne, Oudenaarde en Maaseik, voor alle Vlaamse arrondissementen gedurende de periode 1992-2007 een daling van de actieve bevolking naar woongemeente waarnemen. Op het niveau Vlaanderen kunnen we daarbij spreken van een afname van in totaal 89.066 eenheden. Gedurende de periode 1992-1997 is er in alle arron-

19 Wij baseren ons op de gegevens van het N.I.S. (Fiscale Statistieken (1991) en Kadastergegevens), die P. CABUS (1994) verwerkte in opdracht van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. De verhouding benodigde oppervlakte per werknemer in de tertiaire sector tegenover de industrie ligt op 1 tegen 3,5. M. Van Naelten (1993) hanteert een andere verhouding tertiair/secundair, nl. van 1,6 tegen 4. Een toekomstige trend van toenemende groei van het ruimtegebruik per werknemer in de secundaire sector tegenover een status quo trend van het ruimtegebruik in de tertiaire sector wordt door beide analyses bevestigd. P. CABUS schat in dat de aangegeven verhouding in de toekomst zou evolueren naar een tertiair/secundair verhouding van één op vier. Zie ook verder 3.3.1.

dissementen nog een lichte stijging waar te nemen, die echter volledig teniet gedaan wordt door een sterke daling in de periode erna, die tussen 2002 en 2007 voor heel Vlaanderen 74.983 eenheden bedraagt.

In absolute aantallen daalt de woonactieve bevolking het sterkst in het arrondissement Antwerpen, terwijl in relatieve cijfers de daling het sterkst is in Halle-Vilvoorde, Eeklo en Aalst.

Binnen de maximale prognose zal de actieve bevolking naar woongemeente blijven toenemen met 132.875 eenheden tot 2007. Deze stijging wordt voor alle arrondissementen verwacht, waarbij onderling sterke verschillen gelden: Halle-Vilvoorde en Eeklo kennen een eerder bescheiden aangroei, terwijl voor Veurne en Maaseik een relatief sterke aangroei te onderscheiden valt. De stijging is vooral sterk gedurende de periode 1992-2002, waarna ze op het Vlaamse niveau eerder bescheiden kan genoemd worden. Voor een aantal arrondissementen (Halle-Vilvoorde, Aalst, Dendermonde en Eeklo) en voor twee provincies (Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen) neemt het aantal woonactieven tijdens de periode 2002-2007 zelfs lichtjes af.

Tabel 16

Evolutie van de actieve bevolking (15-65 jaar) in Vlaanderen naar woongemeente tijdens de periode 1992-2007 per arrondissement en provincie (index: 1992 = 100) voor de minimale prognose

	1992	1997	2002	2007	1992-2007	Index
Antwerpen	353.242	353.616	347.271	336.995	-16.247	95,40
Mechelen	117.220	117.796	115.819	112.252	-4.969	95,76
Turnhout	160.144	163.181	161.965	157.328	-2.816	98,24
Prov. Antwerpen	630.607	634.593	625.056	606.574	-24.032	96,19
H.-Vilvoorde	220.410	221.093	215.102	205.425	-14.985	93,20
Leuven	174.802	176.645	173.863	167.572	-7.230	95,86
Prov. Vl. Brabant	395.212	397.738	388.965	372.997	-22.215	94,38
Brugge	103.836	104.749	102.914	99.549	-4.287	95,87
Diksmuide	18.071	18.101	17.861	17.393	-679	96,25
Ieper	40.396	40.481	39.708	38.381	-2.015	95,01
Kortrijk	111.071	111.498	109.464	105.634	-5.436	95,11
Oostende	52.243	53.263	52.987	51.866	-377	99,28
Roeselare	55.548	55.551	54.399	52.422	-3.126	94,37
Tielt	34.979	35.534	35.287	34.446	-533	98,48
Veurne	20.333	21.354	21.823	21.776	1.443	107,10
Prov. W. Vlaanderen	436.478	440.531	434.443	421.467	-15.010	96,56
Aalst	108.769	109.263	106.866	102.047	-6.722	93,82
Dendermonde	74.853	76.194	75.145	72.364	-2.489	96,68
Eeklo	30.528	30.657	29.892	28.561	-1.966	93,56
Gent	195.008	196.005	192.366	185.598	-9.410	95,17
Oudenaarde	44.975	46.246	46.193	45.217	242	100,54
Sint-Niklaas	86.127	87.706	86.800	84.436	-1.692	98,04
Prov. O. Vlaanderen	540.260	546.071	537.262	518.224	-22.036	95,92
Hasselt	144.633	146.152	144.191	139.146	-5.487	96,21
Maaseik	83.472	85.713	86.160	84.803	1.330	101,59
Tongeren	73.300	74.481	73.802	71.685	-1.615	97,80
Prov. Limburg	301.405	306.347	304.153	295.633	-5.772	98,08
Vlaanderen	2.303.961	2.325.280	2.289.878	2.214.895	-89.066	96,13

Bron: N.I.S., Volkstelling 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning.

Basis minimale prognose: de evolutie van de tewerkstelling in de verschillende sectoren, zoals die zich in de jaren 1981-1991 heeft voorgedaan, zet zich door tot 2007. Deze evolutie kenmerkt zich als een verder doorgaande tertiairizering (zie 2.2.1.).

Tabel 17

Evolutie van de actieve bevolking (15-65 jaar) in Vlaanderen naar woon-gemeente tijdens de periode 1992-2007 per arrondissement en provincie (index: 1992 = 100) voor de maximale prognose

	1992	1997	2002	2007	1992-2007	Index
Antwerpen	353.242	362.068	368.536	370.999	17.757	105,03
Mechelen	117.220	120.574	122.816	123.571	6.351	105,42
Turnhout	160.144	166.993	171.623	172.897	12.752	107,96
Prov. Antwerpen	630.607	649.635	662.975	667.467	36.860	105,85
H.-Vilvoorde	220.410	226.378	228.464	226.754	6.344	102,88
Leuven	174.802	180.784	184.375	184.591	9.789	105,60
Prov. Vl. Brabant	395.212	407.162	412.839	411.346	16.134	104,08
Brugge	103.836	107.259	109.169	109.466	5.630	105,42
Diksmuide	18.071	18.537	18.936	19.108	1.037	105,74
Ieper	40.396	41.464	42.141	42.214	1.818	104,50
Kortrijk	111.071	114.202	116.130	116.132	5.061	104,56
Oostende	52.243	54.544	56.201	57.026	4.783	109,16
Roeselare	55.548	56.909	57.706	57.566	2.018	103,63
Tielt	34.979	36.397	37.415	37.826	2.847	108,14
Veurne	20.333	21.868	23.138	23.905	3.571	117,56
Prov. W. Vlaanderen	436.478	451.181	460.837	463.243	26.766	106,13
Aalst	108.769	111.846	113.250	112.125	3.356	103,09
Dendermonde	74.853	78.006	79.708	79.567	4.714	106,30
Eeklo	30.528	31.396	31.700	31.363	835	102,74
Gent	195.008	200.673	203.994	204.114	9.106	104,67
Oudenaarde	44.975	47.352	48.977	49.670	4.695	110,44
Sint-Niklaas	86.127	89.823	92.149	92.868	6.741	107,83
Prov. O. Vlaanderen	540.260	559.096	569.779	569.707	29.448	105,45
Hasselt	144.633	149.604	152.883	153.066	8.433	105,83
Maaseik	83.472	87.719	91.294	93.193	9.721	111,65
Tongeren	73.300	76.231	78.250	78.814	5.514	107,52
Prov. Limburg	301.405	313.554	322.427	325.073	23.668	107,85
Vlaanderen	2.303.961	2.380.628	2.428.857	2.436.836	132.875	105,77

Bron: N.I.S., Volkstelling 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning.

Basis maximale prognose: het aandeel van de diverse economische sectoren blijft gehandhaafd op het niveau van 1991. Er is met andere woorden geen verdere tertiaarisering. Deze prognose, die de tewerkstelling in de secundaire sector verhoudingsgewijs niet doet afnemen en deze in de tertiaire sector niet ziet toenemen, kan als een maximumplafond van het ruimtegebruik van de bedrijven worden beschouwd (zie 2.2.1.).

De actieve bevolking naar werkgemeente (= werkactieven)

Net zoals bij de prognose van het aantal woonactieven, werd bij de berekening van het aantal werkactieven²⁰ een minimale en een maximale inschatting gemaakt (tabellen 18 en 19).

Binnen de minimale prognose neemt het aantal werkactieven lichtjes toe tussen 1992 en 1997 om daarna tijdens de periode 1997-2007 sterk te dalen. Dezelfde trend kunnen we waarnemen op het niveau van de provincies, waarbij het aantal werkactieven in absolute termen in de provincie Antwerpen en in relatieve termen in de provincie Vlaams-Brabant het sterkst daalt. Binnen de minimale prognose stijgt het aantal werkactieven enkel in de arrondissementen Veurne en Maaseik. Over de totale periode 1992-2007 neemt het aantal werkactieven af met 60.504 eenheden.

²⁰ Bij de werkactieven worden enkel de loontrekkenden meegerekend. Dit wil zeggen dat de zelfstandigen, de actieven in de primaire sector en in de overheid, alsook de werklozen niet meegerekend worden. De reden hiervoor is te vinden in het feit dat deze werkactieven niet op bedrijventerreinen tewerkgesteld worden.

Tabel 18

Evolutie van de actieve bevolking (15-65 jaar) in Vlaanderen naar werk-gemeente tijdens de periode 1992-2007 per arrondissement en provincie (index: 1992 = 100) voor de minimale prognose

	1992	1997	2002	2007	1992-2007	Index
Antwerpen	342.983	344.099	338.311	328.331	-14.652	95,73
Mechelen	79.524	79.979	78.659	76.207	-3.317	95,83
Turnhout	115.041	117.093	116.152	112.822	-2.219	98,07
Prov. Antwerpen	537.647	541.316	533.288	517.518	-20.130	96,26
H.-Vilvoorde	125.901	126.373	123.832	119.507	-6.394	94,92
Leuven	98.405	99.414	97.895	94.461	-3.944	95,99
Prov. Vl. Brabant	224.317	225.799	221.739	213.979	-10.338	95,39
Brugge	81.964	82.714	81.338	78.741	-3.223	96,07
Diksmuide	9.001	9.033	8.918	8.683	-318	96,47
Ieper	24.575	24.638	24.188	23.402	-1.174	95,22
Kortrijk	91.323	91.720	90.123	87.082	-4.241	95,36
Oostende	36.844	37.532	37.313	36.498	-345	99,06
Roeselare	43.354	43.424	42.585	41.099	-2.255	94,80
Tielt	22.008	22.314	22.116	21.552	-457	97,92
Veurne	14.309	14.933	15.184	15.097	788	105,51
Prov. W. Vlaanderen	323.450	326.423	321.932	312.369	-11.081	96,57
Aalst	55.535	55.848	54.681	52.318	-3.217	94,21
Dendermonde	40.586	41.250	40.659	39.168	-1.419	96,50
Eeklo	17.177	17.261	16.859	16.148	-1.028	94,01
Gent	162.256	163.277	160.344	154.735	-7.521	95,36
Oudenaarde	28.310	28.996	28.905	28.269	-41	99,85
Sint-Niklaas	53.595	54.504	53.895	52.376	-1.220	97,72
Prov. O. Vlaanderen	357.525	361.227	355.434	343.077	-14.448	95,96
Hasselt	138.903	140.658	139.098	134.635	-4.268	96,93
Maaseik	49.322	50.551	50.699	49.787	465	100,94
Tongeren	35.011	35.569	35.261	34.268	-743	97,88
Prov. Limburg	223.091	226.654	224.957	218.624	-4.467	98,00
Vlaanderen	1.664.740	1.680.139	1.656.048	1.604.236	-60.504	96,37

Bron: N.I.S., Volkstelling 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning
Berekening: uitgevoerd op basis van de pendelverhouding zoals door SERV weergegeven en een werkloosheidspercentage van 5% woonactieven. De werkactieven staan voor de som van loontrekkenden, met uitzondering van de tewerkgestelden in de primaire sector en in de overheidsadministratie en de werklozen, aangezien deze niet op bedrijventerreinen zijn tewerkgesteld.

Basis minimale prognose: de evolutie van de tewerkstelling voor de verschillende sectoren zoals die zich in de jaren 1981-1991 heeft voorgedaan zet zich door tot 2007. Deze evolutie kenmerkt zich als een verder doorgaande tertiaïrisering (zie 2.2.1.).

Binnen de maximale prognose neemt het aantal werkactieven tijdens de periode 1992-2007 toe met 96.317 eenheden. Relatief gezien het sterkst in de arrondissementen Veurne en Maaseik, absoluut gezien het sterkst in Antwerpen. De sterkste groei situeert zich in de periode 1992-2002 om daarna lichtjes toe te nemen naar 2007. Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen kennen gedurende de ganse periode relatief gezien de minst sterke aangroei, Limburg en West-Vlaanderen de meest sterke.

Tabel 19

Evolutie van de actieve bevolking (15-65 jaar) in Vlaanderen naar werk-gemeente tijdens de periode 1992-2007 per arrondissement en provincie (index: 1992 = 100) voor de maximale prognose

	1992	1997	2002	2007	1992-2007	Index
Antwerpen	342.983	352.240	358.805	361.112	18.129	105,29
Mechelen	79.524	81.850	83.374	83.820	4.296	105,40
Turnhout	115.041	119.827	123.074	123.979	8.937	107,77
Prov. Antwerpen	537.647	554.063	565.425	569.082	31.434	105,85
H.-Vilvoorde	125.901	128.849	130.083	129.495	3.594	102,85
Leuven	98.405	101.692	103.676	103.811	5.406	105,49
Prov. Vl. Brabant	224.317	230.553	233.773	233.321	9.004	104,01
Brugge	81.964	84.690	86.260	86.546	4.581	105,59
Diksmuide	9.0011	9.250	9.455	9.540	539	105,99
Ieper	24.575	25.228	25.645	25.697	1.122	104,56
Kortrijk	91.323	93.901	95.502	95.554	4.232	104,63
Oostende	36.844	38.430	39.564	40.109	3.265	108,86
Roeselare	43.354	44.482	45.168	45.131	1.7770	104,10
Tielt	22.008	22.854	23.449	23.665	1.657	107,53
Veurne	14.309	15.291	16.094	16.567	2.258	115,78
Prov. W. Vlaanderen	323.450	334.243	341.315	343.047	19.597	106,06
Aalst	55.535	57.156	57.922	57.440	1.906	103,43
Dendermonde	40.586	42.228	43.120	43.055	2.469	106,08
Eeklo	17.177	17.675	17.877	17.734	557	103,24
Gent	162.256	167.156	170.005	170.091	7.836	104,83
Oudenaarde	28.310	29.659	30.571	30.930	2.621	109,26
Sint-Niklaas	53.595	55.811	57.195	57.586	3.991	107,45
Prov. O. Vlaanderen	357.525	369.778	376.783	376.901	19.376	105,42
Hasselt	138.903	143.945	147.397	147.961	9.058	106,52
Maaseik	49.322	51.733	53.720	54.713	5.391	110,93
Tongeren	35.011	36.392	37.353	37.626	2.615	107,47
Prov. Limburg	223.091	231.943	238.364	240.222	17.132	107,68
Vlaanderen	1.664.740	1.719.268	1.754.261	1.761.057	96.317	105,79

Bron: N.I.S., Volkstelling 1991, N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning
Berekening: uitgevoerd op basis van de pendelverhouding zoals door het N.I.S. weergegeven en een werkloosheidspercentage van 5% woonactieven. De werkactieven staan voor de som van de loontrekkenden, met uitzondering van de tewerkgestelden in de primaire sector en in de overheidsadministratie en de werklozen, aangezien deze niet op bedrijventerreinen worden tewerkgesteld.

Basis maximale prognose: het aandeel van de diverse economische sectoren blijft gehandhaafd op het niveau van 1991. Er is met andere woorden geen verdere tertiaarisering. Deze prognose, die de tewerkstelling in de secundaire sector verhoudingsgewijs niet doet afnemen en deze in de tertiaire sector niet ziet toenemen, kan als een maximumplafond van het ruimtegebruik van de bedrijven worden beschouwd (zie 2.2.1.).

Op basis van de aangenomen hypothesen zal de actieve bevolking naar werk-gemeente in 2007 liggen tussen 1.604.236 en 1.761.057 actieven, naargelang de minimale dan wel maximale prognose gevolgd wordt. In het eerste geval betekent dit een afname met 60.504 eenheden ten opzichte van de situatie in 1992, in het laatste geval een toename van 96.317 eenheden.

2.3. Verkeer en vervoer

Hieronder wordt een overzicht gegeven van diverse inschattingen van de mogelijke ontwikkelingen van de mobiliteit, indien de te verwachten maatschappelijke ontwikkelingen zich op eenzelfde manier als de afgelopen decennia vertalen in een toenemende mobiliteit (zie tabel 20).

Tabel 20

Groeiprognozes en verandering op jaarbasis van de mobiliteit in België voor de aangegeven vervoersmodi en referentieperiode, uitgedrukt volgens de mobiliteit van personen (basis = persoonkm.) en van goederen (basis = tonkm.) (in %)

Mobiliteit van personen				
Vervoerswijze	Referentieperiode	Groei (%)	Verand. /Jaar (%)	Bronnen
Weg	1990-2005	+44.....+53	+2,5.....+2,9	NCB, 1991
Openbaar	1990-2005	-18.....+24	-1,1.....+1,4	NCB, 1991
Spoor	1990-2020	+17	+0,8	NMBS, 1990
Weg	1987-2020	+39	+1,4	NMBS, 1990
Alle modi	1990-2005	+36.....+44	+2,1.....+2,5	NCB, 1991
Alle modi	1987-2020	+35	+0,9	NMBS, 1990
Alle modi	1987-2020	+28.....+45	+1,9.....+2,9	Meersman, 1991
Mobiliteit van goederen				
Vervoerswijze	Referentieperiode	Groei (%)	Verand. /Jaar (%)	Bronnen
Spoor	1987-2020	+36	+0,9	NMBS, 1990
Binnenscheepvaart	1990-2005	+12.....+69	+0,8.....+3,6	NCB, 1991
Spoor	1990-2005	-34.....+36	-2,0.....+2,1	NCB, 1991
Weg	1990-2005	+75.....+155	+3,8.....+6,4	NCB, 1991
Alle modi	1990-2005	+49.....+124	+2,7.....+5,5	NCB, 1991
Alle modi	1990-2005	+5.....+71%	+0,4.....+4,2	Meersman, 1991

Bron: Zie rechterkolom, bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

In een eerste benadering lijkt het redelijk te veronderstellen dat voor Vlaanderen de trendmatige ontwikkeling in de komende vijftien jaar een toename zal inhouden van 40% van de mobiliteit van personen en dat het goederenvervoer in deze periode in nog grotere mate zal toenemen. Een toename met 50% is daarbij een voorzichtige schatting. Net als in de voorbije decennia wordt deze groei grotendeels toegeschreven aan het wegverkeer. Zo moet er tegen het jaar 2007 terdege rekening worden gehouden met een mogelijke verdubbeling van het vrachtvervoer ten opzichte van het huidige niveau.

Recente buitenlandse prognoses gaan uit van een lagere groei op langere termijn. In de studie van het Nederlands Centraal Planbureau wordt bijvoorbeeld voor de periode 1990-2015 uitgegaan van een groei van het personenwagengebruik tussen 22% (bij een reële kostenstijging van het autogebruik met 40%) en 32% (zonder reële kostenstijging van het autogebruik). Anders is het gesteld met het goederenverkeer. Hier wordt tot 2015 een groei voorzien van 34% tot 95%.

Trendmatig zal het aandeel van het openbaar vervoer en het vervoer per fiets of te voet in Vlaanderen dalen. Zeker is dat op dit ogenblik de ontwikkeling van het binnenlands treinverkeer beperkt wordt door de beheersovereenkomst tussen de N.M.B.S. en de federale overheid, en door de impact van het inzetten van belang-

rijke middelen voor de Hoge-Snelheidstrein (H.S.T.). De infrastructurele verbeteringen, voorzien in het STAR 21-plan²¹ en in het meerjarenprogramma²² van de N.M.B.S., worden zo naar een langere termijn verschoven. Binnen enkele jaren zullen zowel de N.M.B.S. als de Vlaamse vervoersmaatschappij De Lijn daarenboven genoodzaakt worden reële prijsverhogingen door te voeren, om binnen de financiële marges van de respectievelijke federale en Vlaamse beheersovereenkomsten²³ te blijven. Voorlopig worden deze prijsverhogingen in omvang beperkt door besparingen in het weekendverkeer en door een verlaging van het aanbod op die lijnen die slechts een beperkt gebruik kennen. Gelet op de hoge negatieve lange-termijn-prijselasticiteiten van het openbaar-vervoergebruik, moet met een relatief belangrijke daling van het gebruik rekening worden gehouden. Deze daling is alleszins belangrijker dan in het verleden het geval is geweest²⁴.

Voor de binnenscheepvaart geven de prognoses over het algemeen slechts een lichte groei aan. Alleen op de Europese Zuid-Oost-route (tussen de Federale Republiek Duitsland en de Donaulanden) en de Europese Oost-West-route (naar en van het voormalige Oost-Duitsland) zou zich een belangrijke trafiekontwikkeling voordoen (zie tabel 21).

Tabel 21

Goederenstromen op de grote Europese binnenscheepvaartroutes: verkeer 1989 en prognose 2000 (in miljoen ton) en percentage toename tussen 1989 en 2000

Europese routes	Rijnroute route	Oost-West route	Noord-Zuid route	Zuid-Oost route
Verkeer 1989	297,5	8,3	47,3	2,7
Prognoses 2000	309,9	19,4	49,1	8 à 10
Toename (%)	4,2	133,8	3,8	200 à 300

Bron: Prognos en N.E.I., 1991

Er kan eveneens een belangrijke groei van het luchtverkeer verwacht worden. De Regie der Luchtwegen (R.L.W.) verwacht tegen het jaar 2010 een verdubbeling van het huidige aantal passagiers op de luchthaven van Zaventem (tot 20.000.000 passagiers). Voor de regionale luchthavens blijven de verwachtingen onder het miljoen passagiers.

Ook de verschillende havenbesturen verwachten een belangrijke trafiekontwikkeling voor wat betreft internationale scheepvaart²⁵. Steunend op de algemeen verwachte economische evolutie voor de komende 20 jaar verwacht de haven van Antwerpen een jaarlijks groei cijfer van 2,2%. De prognose voor de globale trafiekstijging impliceert een totaal van 127 miljoen ton in 2000, 140 miljoen ton in 2005 en 152 miljoen ton in 2010. Het havenbestuur van Gent ambieert een trafiektoename van 25 miljoen ton in 1990 naar 41 miljoen ton in 2010. De prognoses van

21 Masterplan van de N.M.B.S. dat de toekomst van de spoorwegen voor de 21ste eeuw richt. Het plan werd opgemaakt op vraag van de Minister van Verkeerswezen en voor advies aan de Vlaamse Executieve voorgelegd op 15 november 1989.

22 Overeenkomst tussen de Belgische Staat en de N.M.B.S. van 7 augustus 1991, verschenen in het Belgisch Staatsblad op 4 september 1991.

23 Respectievelijk dd. 14 oktober 1992 en 1 september 1992.

24 Zie Dienst DVK, Centraal Planbureau 1992

25 Alle prognoses met betrekking tot de haventrafiek werden geput uit: SERV, 'Rapport over de uitwerking van een lange termijn strategie voor de Vlaamse havens.', 1992.

het havenbestuur van Zeebrugge zien er als volgt uit: 30 miljoen ton in 1990, 46 miljoen ton in 1995, 69 miljoen ton in 2000, 88 miljoen ton in 2005 en 103 miljoen ton in 2010. Voor de ro-ro-trafiek²⁶ in de haven van Oostende wordt door het havenbestuur uitgegaan van een groei van 4,5% voor de eerste 10 jaar en 4% voor het daaropvolgende decennium. Hierdoor zou de ro-ro-trafiek groeien van 1,4 miljoen ton in 1990 tot 7,1 miljoen ton in 2010.

Vervoer van elektriciteit en aardgas

De groei van het elektriciteitsverbruik tussen 1981 en 1991 bedroeg in het Vlaams gewest 48,5% (van 26.103 GWh in 1981 naar 38.781 GWh in 1991) of een gemiddelde groei van 4% per jaar. De voorziene groei voor de volgende 20 jaar is volgens Electrabel 2,5% op jaarbasis. Deze 2,5% groei op jaarbasis is ook de verwachte groei van het aardgasverbruik volgens Distrigas.

2.4. Toerisme en recreatie²⁷

2.4.1. Uitgangspunten

Demografische ontwikkelingen zullen ook het toeristisch-recreatieve gebeuren sterk beïnvloeden. Onder meer de toenemende vergrijzing en de tendens tot gezinsverdunding (een groot aantal kleinere gezinnen en vooral de één-persoons-gezinnen) zullen een impact hebben op het recreatieve gebeuren. Deze trends zullen, zoals in andere dienstensectoren, aanleiding geven tot nieuwe markt vormen.

Als gevolg van de gewijzigde maatschappelijke omstandigheden tekenen zich binnen het recreatieve gebeuren nieuwe trends af. Hierbij staat onder meer een grotere individualisering voorop. Steeds meer recreanten willen hun vrije tijd op een creatieve, natuurvriendelijke wijze besteden. Een en ander vertaalt zich in een groeiende vraag naar minder gestructureerde vormen van recreatie.

Er wordt ook steeds meer waarde gehecht aan de kwaliteit en de belevingswaarde van vrije-tijds-activiteiten. De 'vrije tijd' is een kostbaar goed en moet in die zin ook 'rendabel' worden ingevuld; rendabel in de zin van een intensieve en positieve belevingswaarde in verhouding tot investering in tijd en in (financiële) middelen.

Vermits de beschikbare vrije tijd voor de meeste bevolkingsgroepen niet spectaculair zal toenemen, zal, gegeven het toenemende aantal vakanties, de 'intensiteit' van het gebruik ervan wel toenemen. Dit gaat wellicht gepaard met een meer consumptieve ingesteldheid ten aanzien van de vrijetijdsbesteding. In een prognose

²⁶ Ro-ro staat voor roll-on-roll-off trafiek waarbij goederen al rijdend gelost en geladen worden.

²⁷ Dit deel werd gebaseerd op de volgende studies: Vlaams Commissariaat-Generaal Voor Toerisme (VCGT), (U. CLAEYS, ed.) 'Toerisme Vlaanderen', acco, 1993; VCGT, 'Toerisme in Vlaanderen, een toekomstbeeld', 1993 en de studie van M. JANSEN-VERBEKE (1994) in opdracht van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

waarin het besteedbaar inkomen vermoedelijk blijft toenemen, leidt dit tot meer bestedingen per tijdseenheid en niet zozeer tot meer dagtochten.

Korte vakanties bieden dit soort substituut voor de snipperdagen en dagtochten. Dit impliceert tevens de bereidheid van mensen om een iets grotere afstand af te leggen om een bezoek te brengen aan iets unieks of éénmaligs (bijvoorbeeld evenementen).

2.4.2. Resultaten verblijfstoerisme en -recreatie

De belangrijkste groei wordt verwacht in de categorie van de korte vakanties. Zelfs onder minder gunstige economische omstandigheden lijken volgens M. Jansen-Verbeke (1994) mogelijkheden aanwezig waarbij een groter deel van de Vlaamse bevolking zichzelf een korte vakantie zal gunnen. Zeker voor de korte vakanties in de toeristische regio's zal gelden dat, ten opzichte van de gecombineerde vakanties, de eenzijdig georiënteerde verblijven in aantal zullen afnemen (zie tabellen 22 en 23).

Tabel 22

Evolutie van het aantal vakanties van de Belgen, naar type van vakantie en vakantiebestemming voor de periode 1991-2007, in duizendtallen (index: 1991 = 100)

	1991	1995	2000	2007	Toename 1991-2007	Index
<u>BINNENLAND</u>						
hoofdvakanties	1.854	1.906	1.954	1.952	98	105,29
nevenvakanties	1.382	1.553	1.898	2.070	688	149,78
korte vakanties	2.186	2.404	2.957	4.081	1.895	186,69
totaal	5.422	5.863	6.809	8.103	2.681	149,45
<u>BUITENLAND</u>						
hoofdvakanties	4.165	4.384	4.738	5.172	1.007	124,18
nevenvakanties	2.288	2.738	3.837	5.218	2.930	228,06
korte vakanties	1.256	1.382	1.700	2.346	1.090	186,78
totaal	7.709	8.504	10.275	12.736	5.027	165,21
<u>KUST</u>						
hoofdvakanties	1.084	1.113	1.137	1.132	48	104,43
nevenvakanties	641	725	912	1.042	401	162,56
korte vakanties	929	1.128	1.439	1.691	762	182,02
totaal	2.654	2.966	3.488	3.865	1.211	145,63
<u>ALLE BESTEMMINGEN</u>						
hoofdvakanties	6.019	6.290	6.692	7.124	1.105	118,36
nevenvakanties	3.670	4.291	5.735	7.288	3.618	198,58
korte vakanties	3.442	3.786	4.657	6.427	2.985	186,72
totaal	13.131	14.367	17.084	20.839	7.708	158,70

Bron: Westvlaams Economisch Studiebureau (W.E.S.), 1992, M. JANSEN-VERBEKE (1994) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Tabel 23

Evolutie van het aantal overnachtingen van de Belgen, naar type van vakantie en vakantiebestemming voor de periode 1991-2007, in duizendtallen (index: 1991 = 100)

	1991	1995	2000	2007	Toename 1991-2007	Index
<u>BINNENLAND</u>						
hoofdvakanties	27.068	27.065	26.422	24.865	-2.203	91,86
nevenvakanties	9.950	10.902	12.640	13.041	3.091	131,07
korte vakanties	4.591	5.048	6.210	8.570	3.979	186,67
totaal	41.609	43.015	45.272	46.476	4.867	111,70
<u>BUITENLAND</u>						
hoofdvakanties	62.615	64.140	65.927	67.747	5.132	108,20
nevenvakanties	19.448	22.568	29.799	37.975	18.527	195,26
korte vakanties	2.981	3.281	4.035	5.569	2.588	186,82
totaal	85.044	89.989	99.761	111.291	26.247	130,86
<u>KUST</u>						
hoofdvakanties	17.127	17.113	16.638	15.604	-1.523	91,11
nevenvakanties	5063	5584	6664	7.203	2.140	142,27
korte vakanties	2044	2.481	3.166	3.720	1.676	182,00
totaal	24.234	25.178	26.468	26.527	2.293	109,46
<u>ALLE BESTEMMINGEN</u>						
hoofdvakanties	89.683	91.205	82.349	92.612	2.929	103,27
nevenvakanties	29.398	33.470	42.439	51.016	21.618	173,54
korte vakanties	7.572	8.329	10.245	14.139	6.567	186,73
totaal	126.653	133.004	135.033	157.767	31.114	124,57

Bron: W.E.S., 1992, M. JANSEN-VERBEKE (1994) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning
Onder vakantie wordt verstaan een verblijf van minstens vier opeenvolgende nachten buiten de woning, om andere redenen dan beroepsdoeleinden, ziekte of overlijden van een familielid, in een hospitaal of kostschool. Het verschil tussen hoofd- en nevenvakanties wordt gemaakt op basis van het aantal overnachtingen. Korte vakanties zijn verblijven van één tot maximaal drie overnachtingen buiten de woning, om andere redenen dan beroepsdoeleinden, ziekte of overlijden van een familielid, verblijf in een hospitaal of kostschool (VCGT, 1993: p. 28).

2.4.3. Resultaten dagtoerisme en -recreatie

Ook wat de daguitstappen betreft mag verwacht worden dat de Vlaamse bevolking in de toekomst actiever zal deelnemen. De belangrijkste verschuivingen kunnen worden verwacht naar aanleiding van de groter wordende groep senioren.

Zowel voor de sportieve als voor de culturele recreatie en voor het recreatief winkelen wordt een niet te verwaarlozen groei verwacht, terwijl naar alle waarschijnlijkheid daguitstappen naar het strand en naar zwemgelegenheden niet verder zullen toenemen. Alhoewel het aanbod van en de belangstelling voor attractie- en pretparken het laatste decennium aanzienlijk is toegenomen, zal het marktaandeel van dit type toeristische dagtochten op lange termijn eerder afzwakken omwille van demografische ontwikkelingen.

Rekening houdend met de grote weersgevoeligheid van openluchtrecreatie, is het moeilijk prognoses te amken met betrekking tot deze vorm van recreatie. Met betrekking tot de landgebonden recreatie moet worden vermeld dat de belangstelling voor het wandelen in Vlaanderen sterk toeneemt en dit zowel wat de georgani-

seerde vormen (gordelen rond Brussel) als de niet-georganiseerde vormen betreft. Ook de lange afstandswandelroutes krijgen steeds meer belangstelling en kunnen mits een strategische marketing aanpak heel goed tot een toeristisch produktelement voor Vlaanderen worden ontwikkeld. Zowel in functie van toeristische als recreatieve doeleinden wordt eveneens vastgesteld dat het fietsen steeds meer gewaardeerd wordt. Deze activiteit past in de trend van gezonde vrijetijdsbesteding, terug-naar-de-natuur-vakantie en milieuvriendelijk toerisme. Naast de beroeps- en quasi professionele paardesport (wedrennen), ontwikkelt het paardrijden zich daarenboven van een sportieve ontspanning tot een zelfstandige activiteit binnen het openluchtrecreatiegebeuren. Naast de routegebonden vormen van recreatie zijn er meerdere 'plaatsgebonden' vormen van recreatie die vaak als recreatief medegebruik van zowel de open als van de stedelijke ruimte bijzondere aandacht verdienen omwille van een toenemende vraag: hengelsport, plankzeilen, golf, ...

2.5. Landbouw

2.5.1. Uitgangspunten

De ontwikkelingen tussen 1980 en 1993 in de beteelde landbouwoppervlakten verschillen naargelang de teelt. De beteelde oppervlakte voor graan- en meelgewassen is relatief sterk gedaald, net als de teeltvrije gronden. Ook voor nijverheidsgewassen is de oppervlakte verminderd, terwijl die voor voedergewassen ongeveer even groot is gebleven. Een relatief sterke stijging werd waargenomen van de oppervlakten voor groenteteelt, bloementeelt, fruitteelt en glasteelt. Ook de oppervlakte voor de aardappelteelt nam toe.

De landbouwsector wordt echter op dit ogenblik geconfronteerd met een aantal structurele beleidswijzigingen op internationaal, Europees en gewestelijk niveau. Het doortrekken van de trend uit het verleden is bijgevolg niet zinvol. De toekomstverkenningen binnen de landbouwsector beperken zich dan ook tot het jaar 2000.

De aangenomen ontwikkelingsprognose voor het jaar 2000 tracht de toekomstige ontwikkelings-tendensen welke de sector op dit moment in Vlaanderen kenmerken, te projecteren naar het jaar 2000. De prognose geldt voor de toekomstige ontwikkeling van zowel de productie als van het areaal.

De ontwikkelingsprognose is als volgt opgebouwd²⁸.

- De structurele bedrijfsveranderingen uit het verleden vormen het algemeen kader en geven een richting aan de toekomstige ontwikkelingen. De structurele bedrijfsveranderingen hebben betrekking op het beroeps- versus gelegenheids-

²⁸ Gebaseerd op: VIAENE J., DE CRAENE A., DEVOLDER V., 'Landbouw en ruimte in Vlaanderen.', 1993

karakter van de sector, de landbouw- versus tuinbouwactiviteiten van de bedrijven, de bedrijfstypes, de leeftijdsopbouw in de sector;

- De effecten van externe factoren met name de hervorming van het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, de General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), de milieuproblematiek, de gewijzigde consumptie en de buitenlandse handel met Oost-Europa en de EVA-landen (Europese Vrijhandelsassociatie) op de verschillende produktierichtingen worden in rekening gebracht.
- Op macro-vlak wordt, op basis van een gemiddelde inwerking van de externe factoren, de potentiële groei of afbouw van de produktierichtingen bepaald en wordt het produktieniveau van de onderscheiden richtingen geschat naar 2000 toe. De evolutie van de produktie wordt gelijkgesteld met de evolutie van het areaal voor de grondgebonden produktierichtingen. Dit is een aanvaardbare benadering omdat, afgezien van de melkveehouderij, geen significante produktiviteitswijzigingen worden verwacht.
- Binnen het vooropgestelde produktieniveau op macro-vlak worden de structurele ontwikkelingen op micro vlak geprojecteerd. Het gaat om de verwachte aanpassingen van de bedrijfsgrootte en -structuur enerzijds en de produktiviteitstoename anderzijds voor de onderscheiden produktierichtingen²⁹. Uitgaande van de tellingscijfers naar bedrijfsgrootte in 1982, 1985, 1988 en 1991 wordt een projectie gemaakt voor 1994, 1997 en 2000. De produktiviteitstoename voor de toekomst is gebaseerd op de beschikbare kennis, onderzoeksresultaten en de mogelijke ontwikkeling van technische resultaten.
- Uitgaande van het ruimtelijk gebruik door de landbouw in 1991 enerzijds en de geraamde ontwikkelingen op macro- en micro-vlak anderzijds worden de ruimtelijke aanspraken voor de toekomst bepaald.

2.5.2. Resultaten

Voor de analyse worden 7 types ‘agro-business-complexen’ onderscheiden, 6 grondgebonden complexen (met name: akkerbouw, groenteteelt in volle grond, fruitteelt in laagstamboomgaarden, glastuinbouw, niet-eetbare tuinbouwgewassen en grondgebonden veehouderij) en één niet grondgebonden (niet-grondgebonden veehouderij). Voor ieder van deze complexen worden op basis van bovenstaande werkwijze de volgende, meestal beperkte ontwikkelingen voorzien voor de periode tussen 1991 en 2000 (tabel 24).

²⁹ De ontwikkeling van de bedrijfsgrootte en -structuur wordt bepaald door middel van de methode van de Markov-reeksen.

Tabel 24

Procentuele ontwikkelingen van zeven types 'agro-business-complexen', uitgedrukt in termen van het globale produktieniveau, voor de periode 1991-2000

Agro-business-complex	Onderdeel	Evolutie
Akkerbouw	graangewassen	- 8%
	suikerbieten	- 3%
	aardappelen	/
Groenteteelt in volle grond	voor industrie	+ 20%
	vers gebruik	+ 20%
	aardbeien	+ 10%
Fruitteteelt in laagstamboomgaarden		+ 10%
Glastuinbouw	groenten	+ 20%
	aardbeien	+ 10%
Niet-eetbare tuinbouwgewassen (NET)	/	/
Grondgebonden veehouderij	melkkoeien	- 4%
	vleesrunderen	- 15%
	schapen, geiten, paarden	/
Niet-grondgebonden veehouderij	mestkalveren	/
	vleeskippen	+ 20%
	leghennen	- 10%
	varkens	/

Bron: VIAENE J., DE CRAENE A., DEVOLDER V., 'Landbouw en ruimte in Vlaanderen.', 1993, Landbouwstatistieken N.I.S. 1980, 1985, 1991 en 1993 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning.
Berekening: / = geen data voorhanden.

De akkerbouwteelten zouden over het algemeen achteruit gaan, de graanteelt met 8% en de suikerbietenteelt met 3%. De overige akkerbouwteelten zouden zich handhaven.

De groenteteelt in volle grond zou een toename kennen, met name 20% voor volle-grondsgroenten voor industrie en voor volle-grondsgroenten voor vers gebruik en 10% voor aardbeien in volle grond. Dat zelfde geldt voor de glastuinbouw, met name aardbeien onder glas kennen een toename van 10% en groenten onder glas een toename van 20%. De fruitteteelt in laagstamboomgaarden zou met 10% in omvang toenemen.

Bij de grondgebonden veehouderij wordt in de rundveehouderij een afname voorzien van 15% en in de melkveehouderij een afname van 4%. Het houden van andere grondgebonden dieren (schapen, geiten, paarden) zou op het huidige niveau gehandhaafd blijven.

In de niet-grondgebonden veehouderij zou het aantal mestkalveren en het aantal varkens niet in omvang wijzigen, het aantal leghennen zou met 10% afnemen en het aantal vleeskippen zou met 20% toenemen.

De uitgewerkte prognose wordt als de meest waarschijnlijke voor de landbouw in Vlaanderen in het jaar 2000 beschouwd. Andere prognoses zijn mogelijk. Zo bijvoorbeeld de prognose die uitgaat van een sterke opkomst van energieteelten zoals granen, maïs, bieten, koolzaad of nieuwe specifieke gewassen (bio-energetische prognose). Een andere prognose zou rekening kunnen houden met een doelbewust afremmen van de produktiviteit waardoor grotere grondbehoefte ontstaat om de zelfde produktie te behouden (extensiveringsprognose). Over dergelijke prognoses zijn tot nog toe onvoldoende wetenschappelijke studies voorhanden die de mogelijke ontwikkelingen van het landbouwareaal inschatten.

2.6. Overige

2.6.1. Waterwinning

In 1986 werd er in Vlaanderen gemiddeld 1.045.000 m³ drinkwater per dag verbruikt. Vier jaar later, in 1990, was dit gestegen tot 1.180.000 m³ per dag. Het grootste deel hiervan wordt niet gebruikt als drinkwater. Indien rekening gehouden wordt met een lineaire toename van het gemiddeld waterverbruik van de voorbije tien jaren, stijgt de toekomstige behoefte aan drinkwater in Vlaanderen elk jaar met gemiddeld 3%³⁰. Deze stijging heeft consequenties i.v.m. de beschikbaarheid van ruwwaterbronnen.

2.6.2. Ontgronding

Wat de kleibevoorrading betreft begroot het Bestuur Natuurlijke Rijkdommen en Energie de totale verwerkingscapaciteit van de bestaande installaties op 2,8 miljoen m³ per jaar (1991). In de 30 jaar hoogconjunctuur die voorafging aan de bouwcrisis van de jaren tachtig, bleef de behoefte aan baksteen rond de 2,5 miljoen m³ per jaar hangen. Sinds de bouwcrisis is dit peil nog niet bereikt, zodat een behoefte van 2,5 miljoen m³ per jaar realistisch en veilig is voor de volgende decennia.

Voor de winning van grind in Vlaanderen geldt voor de bevoorrading een afbouw tegen het jaar 2006. Tot dan wordt de winning van 60 miljoen ton grind voorzien. Tot op heden bedraagt de maximale jaarlijkse produktie een tiental miljoen m³. Voor de winning van wit-zand bestaat een behoefte van ongeveer 4 miljoen ton per jaar. De behoefte aan andere zanden in Vlaanderen is sterk conjunctuurgevoelig zodat een tendens moeilijk aan te geven is. Hierbij wordt vastgesteld dat voor de hoogwaardige beton- en metselzanden jaarlijks 10 miljoen ton uit Nederland wordt ingevoerd.

³⁰ Dit betekent een dagelijks meerverbruik van 29.500 m³ Bron: AMINAL, 'De drinkwatervoorziening in Vlaanderen - Richtnota', Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (1992).

1B

Prognoses

III Ruimtelijke ontwikkelingen

3.1. Algemene ontwikkelingen in het ruimtegebruik

De bebouwde gekadastreerde oppervlakte is tussen 1980 en 1994 in Vlaanderen toegenomen met 63.888 ha, met name van 133.727 ha in 1980 tot 197.615 ha in 1992³¹. De omzetting van onbebouwde grond naar bebouwde grond heeft zich konstant doorheen de beschouwde periode doorgezet. De gemiddelde bebouwde ruimte per inwoner is in de periode van 1980 tot 1992 toegenomen van 238 m² naar 335 m², wat een stijging van 41% betekent.

Naar schatting is er over die korte periode per jaar gemiddeld 8,1 m² meer per inwoner als bebouwd ingenomen. Indien aan dit tempo wordt doorgegaan, verliest men per inwoner en per 10 jaar ongeveer 81 m². Indien we er van uit gaan dat de bevolking stabiel blijft op 6,1 miljoen inwoners, betekent dit dat tussen 1992 en 2007 bijkomend 143.500 ha nodig zijn. Anders uitgedrukt en op langere termijn betekent dit dat in de helft van volgende eeuw iets minder dan een kwart van de nu nog resterende niet-bebouwde ruimte zou opgebruikt worden als bebouwde ruimte. Indien dan een bevolkingsaantal van 6.807.000 inwoners zou worden gehaald, wat volgens de maximale prognoses van het N.I.S. mogelijk is, dan zou zelfs meer dan 33% van de nu onbebouwde ruimte ingenomen zijn.

Opvallend is dat in de onderzochte periode jaarlijks op een quasi constante wijze gemiddeld 5.131 ha onbebouwde ruimte werd omgezet naar bebouwde. Dat is meer dan de gemiddelde oppervlakte van een Vlaamse gemeente. Er is op dit ogenblik geen zekerheid dat dit groeitempo zal verzwakken en er is evenmin enige zekerheid over de ruimtelijke verdeling van de bestaande druk.

3.2. Ruimte voor wonen

In Vlaanderen staan er meer dan 2,2 miljoen woningen, die gezamenlijk meer dan 128.000 ha ruimte gebruiken (1991). Dat is 9% van de totale oppervlakte van Vlaanderen. 70% van de woningvoorraad werd gebouwd na de Tweede Wereldoorlog en ongeveer 33% van de woningen is slechts 20 jaar oud³². De woningen zijn in hoofdzaak door particulieren gebouwd. De rol van de overheid is steeds beperkt geweest: zo bestaat slechts 5% van de woningvoorraad uit sociale huurwoningen. Binnen de ruimtelijke ordening zijn het dan ook vooral de particuliere gezinnen en immobiliaire professionelen die op het terrein een belangrijke invloed hebben gehad op het ruimtegebruik in Vlaanderen. Het resultaat is een ruimtelijke spreiding van het wonen met de volgende kenmerken:

³¹ De totale oppervlakte van het Vlaamse Gewest verschilt nogal sterk naargelang de bron. Binnen de analyses van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen wordt uit voorzichtigheidsoverwegingen de kleinste waarde als uitgangspunt genomen. Deze bedraagt 1.352.225 hectare (N.I.S., Fiscale Statistiek, 1992).

³² Bron: Diverse N.I.S.-Woningtellingen, verwerkt door P. DE DECKER (1993) in opdracht van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

- een versnipperde locatie van verkavelingen;
- de lintbebouwing die een sterk morfologisch verstedelijkt effect geeft: men heeft de indruk zich steeds door een verstedelijkte ruimte te bewegen;
- de kavelgrootte van woningen, die steeds meer in halfopen en open bebouwing worden gebouwd, is sterk in oppervlakte toegenomen.

Inzake infrastructuur en collectieve dienstverlening leidt deze ruimteconsumptie tot hoge kosten, met steeds meer oppervlaktegebruik per activiteit en per persoon, en staat ze in nauwe relatie met de concentratie van kwalitatief vaak erg slechte woningen in de stadscentra. Bij een keuze voor een definitief woonstatuut zal veelal voor de 'zekerheid' van de suburbane verkaveling worden gekozen, aangezien de woonkwaliteit daar het minst is bedreigd. De stadsvlucht en een verdergaande aftakeling van de binnensteden zijn hiervan het resultaat.

3.2.1. Methodiek en uitgangspunten

Vanuit de bestaande ruimtelijke gegevenheid (die het resultaat is van de hiervoor beschreven evoluties) wordt een prognose gemaakt van de ruimte die nodig is om te voldoen aan de in 2.1.2. omschreven woningbehoeften. Deze behoefte is vooral afhankelijk van twee verschillende ontwikkelingen. Enerzijds is er een tendens tot vergroting van de oppervlakte van de bebouwde percelen; anderzijds is er een tendens tot het verhogen van het aandeel appartementen.

Beide tendensen verdienen verdere toelichting³³.

- De gemiddelde oppervlakte van een voor bewoning bebouwd perceel is tussen 1982 en 1992 in oppervlakte toegenomen van 519 m² naar 596 m². De perceelsoppervlakte voor appartementen en buildings evolueerde in dezelfde periode van gemiddeld 76 m² naar 88 m²; die van woningen en hoeven van gemiddeld 583 m² naar 690 m².
- Tussen 1980 en 1991 nam de gemiddelde oppervlakte van de verkochte bouwgronden voor nieuwe woningen toe van 1.180 m² naar 1.290 m².
- Het aandeel van de appartementen in de bewoonde woningvoorraad bedraagt 21% in 1991. Uitschieters naar boven toe zijn te vinden in de arrondissementen Antwerpen (46%) en Oostende (39%). In de arrondissementen Diksmuide, Ieper, Roeselare, Tielt, Aalst, Eeklo en Oudenaarde is het aandeel minder dan 10%.
- Volgens de Volkstelling waren er in 1991 ongeveer 470.750³⁴ bewoonde appartementen. Het gemiddelde ruimtebeslag per appartement is ongeveer 44 m².
- Meer dan grotere gezinnen geven kleinere gezinnen en alleenstaanden een voorkeur aan een appartement.

Indien op basis van deze ontwikkelingen van het ruimtegebruik een prognose wordt gemaakt, dan zijn volgende tegengestelde uitgangspunten denkbaar:

³³ Gebaseerd op N.I.S.-Fiscale Statistieken (1991). De aangegeven categorieën verwijzen qua inhoud dan ook naar de door het N.I.S. al dan niet expliciet uitgewerkte definities.

³⁴ Dit cijfer is het resultaat van een correctie voor de niet-beantwoorde enquêtes.

Tabel 25

Aantal woningen en
toename van het aantal
woningen in Vlaanderen
tussen 1992 en 2007
per woonarrondissement,
rekening houdend met
de frictieleegstand
(prognose 3)

		frictie-leegstand		aantal woningen		toename				
		1992	1997	2002	2007	92-97	97-02	02-07	92-07	index '07
arr. Antwerpen	3,50	406.817	427.341	446.411	461.780	20.523	19.070	15.369	54.962	113,51
arr. Mechelen	3,00	118.857	125.235	131.164	135.905	6.377	5.930	4.741	17.048	114,34
arr. Turnhout	2,50	143.491	155.950	167.214	176.579	12.428	11.294	9.366	33.088	123,06
prov. Antwerpen		669.166	708.495	744.789	774.264	39.329	36.294	29.475	105.098	116,71
arr. Halle-Vilvoorde	3,50	215.965	230.380	242.424	251.034	14.415	12.044	8.609	35.069	116,24
arr. Leuven	3,00	178.723	190.462	201.137	209.572	11.739	10.675	8.436	30.850	117,26
prov. Vl. Brabant		394.688	420.842	443.661	460.606	26.154	22.719	17.045	65.919	116,70
arr. Brugge	3,00	107.737	114.308	120.381	125.025	6.571	6.073	4.643	17.287	116,05
arr. Diksmuide	2,50	17.540	18.454	19.311	19.971	914	857	661	2.431	113,86
arr. Ieper	2,50	39.089	40.762	42.378	43.587	1.672	1.616	1.209	4.498	111,51
arr. Kortrijk	2,50	107.354	113.692	119.610	124.162	6.338	5.918	4.552	16.807	115,66
arr. Oostende	3,50	61.611	65.594	69.226	71.988	3.983	3.633	2.761	10.377	116,84
arr. Roeselare	2,50	52.046	54.958	57.737	59.819	2.912	2.779	2.082	7.773	114,93
arr. Tielt	3,00	31.753	33.590	35.360	36.888	1.837	1.771	1.528	5.136	116,17
arr. Veurne	3,50	22.638	24.501	26.245	27.577	1.863	1.744	1.332	4.939	121,82
prov. West-Vl.		439.769	466.859	490.249	509.017	26.090	24.390	18.768	69.248	115,75
arr. Aalst	2,50	101.606	107.779	113.162	116.943	6.172	5.383	3.781	15.337	115,09
arr. Dendermonde	2,50	70.732	75.759	80.353	83.828	5.027	4.594	3.474	13.095	118,51
arr. Eeklo	2,50	30.601	32.069	33.506	34.501	1.469	1.437	995	3.901	112,75
arr. Gent	3,00	202.599	213.807	224.348	232.791	11.208	10.541	8.444	30.192	114,90
arr. Oudenaarde	3,00	43.416	45.0849	48.247	50.274	2.433	2.398	2.027	6.858	115,80
arr. Sint-Niklaas	2,50	83.595	89.698	95.266	99.937	6.103	5.568	4.671	16.342	119,55
prov. Oost-Vl.		532.549	664.961	594.882	618.274	32.412	29.921	23.392	85.725	116,10
arr. Hasselt	2,50	135.649	147.006	157.404	165.740	11.357	10.398	8.336	30.091	122,18
arr. Maaseik	2,50	72.041	79.764	87.187	93.651	7.723	7.423	6.463	21.610	130,00
arr. Tongeren	3,00	68.280	74.183	79.675	84.104	5.903	5.492	4.428	15.824	123,17
prov. Limburg		275.970	300.953	324.266	343.494	24.983	23.313	19.228	67.524	124,47
Vlaanderen		2.312.142	2.461.109	2.597.748	2.705.655	148.967	136.639	107.908	393.514	117,02

Bron: N.I.S., Volkstellingen 1981 en 1991, N.I.S.-Planbureau (1993), Pascal De Decker (1993) en bewerkingen van AROHM-afdeling Ruimtelijke Planning.

Berekeningen prognose 3: De ontwikkelingen die zich tussen 1981 en 1991 hebben voorgedaan worden ongewijzigd doorgetrokken tussen 1992-2007, met uitzondering van het aandeel jonge mannelijke gezinshoofden, dat identiek blijft op het niveau van 1991.

- ofwel stabiliseert het aandeel appartementen zich op het huidige peil (1991), ofwel neemt het aandeel appartementen toe, in de mate dat het aandeel van de kleinere gezinnen toeneemt;
- ofwel stabiliseert zich de oppervlakte per gemiddelde woning of appartement op het huidige niveau (1992) ofwel ontwikkelt de oppervlakte zich lineair verder, zoals in de periode 1982 en 1992.

Er wordt geopteerd voor het weerhouden van drie prognoses, die gebaseerd zijn op de volgende hypothesen:

Prognose 1 (maximale prognose)

De trend naar steeds ruimere verkochte bouwkavels wordt doorgetrokken naar 2007, waarbij het aandeel van de appartementen zich stabiliseert op het niveau van 1991. Dit kan een maximale prognose genoemd worden.

Prognose 2 (minimale prognose)

Het ruimtegebruik van nieuwe woningen (zowel ééngezinswoningen als appartementsgebouwen) stabiliseert zich op het niveau van het gemiddelde ruimtegebruik van de woonkavels in 1992. Het aandeel van de appartementen neemt toe in dezelfde mate als het aandeel eenpersoonsgezinnen. Deze prognose kan minimaal genoemd worden.

Prognose 3 (middenprognose)

Deze prognose, die een voorzichtige middenprognose kan genoemd worden, hanteert de volgende hypothesen (tabel 25):

- voor de eerste periode 1992-1997 wordt het ruimtegebruik voor woongelegenheden afgeleid uit de hypothese dat er zich een stabilisatie van de verhoudingen tussen woningen en appartementen voordoet en dat de ruimtelijke ontwikkelingen zich verderzetten. Er wordt met andere woorden een maximale inschatting gemaakt, die gevoed wordt door de volgende elementen:
 - de huidige voorraad aan onbebouwde kavels;
 - een beleidsoptie van zuinig ruimtegebruik genereert nog niet meteen voldoende resultaten;
 - gelet op het ontbreken van de noodzakelijke middelen en instrumenten kan een beleidsoptie inzake sanering of vervanging van bestaande slechte woningen op korte termijn nog geen voldoende vruchten afwerpen;
- voor de tweede periode (1997-2002) wordt voor het ruimtegebruik door de woningen voor een tussenhypothese geopteerd (tussen de maximale en de minimale hypothese);
- voor de derde periode (2002-2007) wordt er van uit gegaan dat de beleidsopties inzake zuinig ruimtegebruik en sanering of vervanging van bestaande slechte woningen op kruissnelheid draaien, waardoor de toename in ruimtegebruik voor wonen kan worden afgeremd.

3.2.2. Resultaten

In de tabellen 26, 27 en 28 worden de resultaten weergegeven voor de maximum-, minimum- en tussenprognose.

Prognose 1 (tabel 26) geeft een totale ruimtebehoefte tussen 1992 en 2007 van 56.957 ha, verdeeld over 97,7% voor ééngezinswoningen en 2,3% voor appartementen. De middenprognose (prognose 3) behoeft minder dan de helft van het aantal hectaren (25.978 ha) van de maximale prognose en geeft een procentuele verhouding ééngezinswoningen/ appartementen van 93,8/6,2 (tabel 26). De minimale prognose (prognose 2) geeft een sterk verschillende verhouding ééngezinswoningen/appartementen, met name 77,2/22,8, wat zich onmiddellijk laat vertalen naar een veel kleiner ruimtegebruik in termen van oppervlakte: 5.872 ha (tabel 27).

1.B

Prognoses

Tabel 26

Maximale prognose
(prognose 1) van de netto-
behoeften aan ruimte voor
woningen in Vlaanderen
(1992-2007) (in hectare),
opgedeeld naar type van
gebouw en naar arrondis-
sement en provincie

Type gebouw Arrondissement	Behoefte 1992-1997			Behoefte 1997-2002			Behoefte 2002-2007			Totaal 1992-2007		
	Huis	Apparte- ment	Totaal	Huis	Apparte- ment	Totaal	Huis	Apparte- ment	Totaal	Huis	Apparte- ment	Totaal
Antwerpen	1.889	134	2.023	1.981	139	2.120	1.958	136	2.094	5.829	409	6.238
Mechelen	898	10	909	932	10	942	913	10	922	2.743	30	2.774
Turnhout	2.070	9	2.079	2.144	8	2.152	2.116	6	2.122	6.330	23	6.353
Prov. Antwerpen	4.858	153	5.011	5.057	157	5.215	4.987	152	5.139	14.902	462	15.364
Halle-Vilvoorde	1.782	49	1.831	1.764	48	1.813	1.645	45	1.690	5.191	142	5.334
Leuven	1.892	26	1.918	1.947	27	1.974	1.885	26	1.911	5.724	79	5.803
Prov. Vl. Brabant	3.674	75	3.749	3.711	75	3.787	3.530	71	3.601	10.915	222	11.137
Brugge	656	-4	652	660	-8	653	602	-13	589	1.919	-25	1.894
Diksmuide	187	0	186	188	0	188	172	0	172	547	-1	546
Ieper	289	0	289	298	0	297	273	0	272	860	-1	859
Kortrijk	669	-3	666	683	-5	679	636	-6	630	1.988	-14	1.974
Oostende	244	55	300	246	59	304	225	59	284	715	173	888
Roeselare	386	9	395	396	10	406	361	10	371	1.143	29	1.172
Tielt	277	0	278	280	0	280	261	0	261	818	1	819
Veurne	202	10	212	210	10	219	64	-2	61	475	17	492
Prov. W. Vlaanderen	2.911	67	2.978	2.960	66	3.026	2.594	46	2.641	8.465	180	8.645
Aalst	829	23	852	834	24	858	772	23	795	2.436	69	2.505
Dendermonde	603	9	613	620	10	629	584	9	593	1.806	28	1.835
Eeklo	270	0	271	283	0	283	261	0	261	814	0	815
Gent	1.338	29	1.367	1.382	30	1.412	1.332	29	1.361	4.052	88	4.140
Oudenaarde	468	1	468	492	1	493	482	1	483	1.442	2	1.444
Sint-Niklaas	702	1	703	722	0	721	710	-2	708	2.134	-1	2.133
Prov. O. Vlaanderen	4.211	64	4.274	4.333	64	4.397	4.141	60	4.201	12.685	188	12.872
Hasselt	1.251	19	1.27	1.260	19	1.279	1.176	17	1.193	3.687	55	3.742
Maaseik	971	-2	969	1.010	-4	1.007	984	-6	978	2.965	-12	2.953
Tongeren	704	11	715	720	11	732	680	11	691	2.104	33	2.137
Prov. Limburg	2.926	28	2.954	2.991	27	3.018	2.839	22	2.861	8.756	77	8.833
Vlaanderen	18.490	434	18.923	18.986	442	19.428	18.186	419	18.606	55.662	1.295	56.957

Bron: N.I.S.-PLANBUREAU (1993), tabel 13 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Basis prognose 1: De trend naar steeds ruimere verkochte bouwkvavels zet zich door tot 2007 en het aandeel appartementen stabiliseert zich op het niveau van 1991

Tabel 27

Minimale prognose
(prognose 2) van de netto-
behoeften aan ruimte voor
woningen in Vlaanderen
(1992-2007) (in hectare),
opgedeeld naar type van
gebouw en naar arrondis-
sement en provincie

Type gebouw Arrondissement	Behoefte 1992-1997			Behoefte 1997-2002			Behoefte 2002-2007			Totaal 1992-2007		
	Huis	Apparte- ment	Totaal	Huis	Apparte- ment	Totaal	Huis	Apparte- ment	Totaal	Huis	Apparte- ment	Totaal
Antwerpen	-160	115	-45	-166	111	-56	-168	93	-76	-495	318	-177
Mechelen	66	28	94	52	27	79	29	23	52	148	78	226
Turnhout	406	49	455	332	47	379	250	41	291	988	137	1.125
Prov. Antwerpen	312	192	504	218	185	403	112	156	268	642	533	1.174
Halle-Vilvoorde	217	80	297	130	73	203	43	58	100	390	210	601
Leuven	239	50	290	188	48	236	117	40	157	544	139	683
Prov. Vl. Brabant	456	130	587	318	121	439	160	98	258	934	349	1.283
Brugge	84	69	153	65	67	132	30	55	84	179	190	369
Diksmuide	30	4	35	26	4	30	16	3	19	72	12	84
Ieper	25	6	31	24	6	30	9	5	14	58	18	76
Kortrijk	99	36	135	83	35	118	48	29	77	231	100	330
Oostende	5	33	38	-2	32	29	-11	26	15	-8	91	82
Roeselare	59	21	80	53	20	73	28	17	45	140	58	198
Tielt	66	8	73	61	8	68	50	7	56	176	22	198
Veurne	29	26	55	24	25	49	-52	1	-51	1	51	53
Prov. W. Vlaanderen	397	204	601	333	196	529	118	142	260	848	542	1.390
Aalst	113	41	154	82	38	120	34	31	65	229	110	340
Dendermonde	105	28	133	86	27	114	52	23	75	243	78	322
Eeklo	23	6	29	22	6	29	7	5	12	52	17	70
Gent	103	49	152	82	47	130	43	40	83	228	136	364
Oudenaarde	64	8	72	62	8	70	48	7	55	173	23	196
Sint-Niklaas	111	35	146	89	34	123	67	29	96	267	98	365
Prov. O. Vlaanderen	519	168	687	423	161	584	251	134	385	1.193	463	1.656
Hasselt	267	48	315	215	46	261	144	39	183	627	133	760
Maaseik	297	32	329	267	32	299	220	29	248	783	93	876
Tongeren	166	26	192	141	25	167	100	22	122	408	73	481
Prov. Limburg	730	106	836	624	104	727	464	90	554	1.818	299	2.117
Vlaanderen	2.053	767	2.821	1.588	735	2.323	893	165	728	4.534	1.337	5.872

Bron: N.I.S.-PLANBUREAU (1993), Tabel 13 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Basis prognose 2: Het ruimtegebruik van nieuwe woningen stabiliseert zich op het niveau van 1992 en het aandeel appartementen neemt in dezelfde mate toe als het aandeel eenpersoonsgezinnen

1.B

Prognoses

Tabel 28

Voorzichtigheidsprognose
(prognose 3) van de netto-
behoeften aan ruimte voor
woningen in Vlaanderen
(1992-2007)
in hectare), naar type van
gebouw en naar arrondis-
sement en provincie

	Behoefte 1992-1997			Behoefte 1997-2002			Behoefte 2002-2007			Totaal		
1992-2007	Huis	Apparte- ment	Totaal	Huis	Apparte- ment	Totaal	Huis	Apparte- ment	Totaal	Huis	Apparte- ment	Totaal
Type gebouw												
Arrondissement												
Antwerpen	1.889	134	2.023	208	86	294	-190	102	-88	1.907	322	2.229
Mechelen	898	10	909	188	17	205	33	24	57	1.119	51	1.171
Turnhout	2.070	9	2.079	660	28	688	279	41	319	3.009	77	3.086
Prov. Antwerpen	4.858	153	5.011	1.056	130	1.187	121	167	288	6.036	450	6.485
Halle-Vilvoorde	1.782	49	1.831	416	49	465	47	64	111	2.245	162	2.407
Leuven	1.892	26	1.918	487	32	519	130	45	174	2.509	103	2.612
Prov. Vl. Brabant	3.674	75	3.749	903	81	985	177	108	285	4.754	265	5.019
Brugge	656	-4	652	209	38	247	31	50	82	897	84	981
Diksmuide	187	0	186	63	2	65	16	3	20	266	5	271
Ieper	289	0	289	80	3	83	10	5	14	379	8	387
Kortrijk	669	-3	666	206	18	224	52	26	78	927	41	968
Oostende	244	55	300	61	27	88	-12	31	20	294	113	407
Roeselare	386	9	395	126	13	139	30	20	50	542	42	584
Tielt	277	0	278	126	4	130	51	6	58	455	11	465
Veurne	202	10	212	64	17	81	-57	1	-56	209	27	236
Prov. W. Vlaanderen	2.911	67	2.978	935	122	1.057	122	142	264	3.968	332	4.300
Aalst	829	23	852	207	26	233	38	37	75	1.074	86	1.160
Dendermonde	603	9	613	183	17	200	57	25	82	843	51	895
Eeklo	270	0	271	66	3	69	7	5	12	344	8	352
Gent	1.338	29	1.367	325	32	357	47	43	90	1.709	105	1.814
Oudenaarde	468	1	468	141	4	146	52	7	59	661	12	673
Sint-Niklaas	702	1	703	207	19	226	73	27	101	983	48	1.030
Prov. O. Vlaanderen	4.211	64	4.274	1.129	102	1.231	274	144	419	5.614	310	5.924
Hasselt	1.251	19	1.271	473	30	503	154	40	194	1.878	90	1.968
Maaseik	971	-2	969	460	17	476	234	25	258	1.664	40	1.704
Tongeren	704	11	715	274	17	291	108	24	131	1.085	51	1.137
Prov. Limburg	2.926	28	2.954	1.206	64	1.270	495	89	584	4.627	181	4.808
Vlaanderen	18.490	434	18.923	4.917	499	5.416	975	663	1.639	24.382	1.595	25.978

Bron: N.I.S.-PLANBUREAU (1993), tabel 13 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Basis prognose 3: Vertrekt van een maximale prognose (prognose 1) tijdens 1992-1997; een tussenprognose tijdens 1997-2002 en een minimale prognose (prognose 2) tijdens 2002-2007

3.3. Ruimte voor bedrijven en andere economische activiteiten

3.3.1. Ruimte voor bedrijven

Het inschatten van het toekomstig ruimtegebruik voor bedrijven is geen eenvoudige opdracht. Noch m.b.t. het inschatten van de vraag noch m.b.t. het inschatten van het bestaande aanbod aan terreinen is er in Vlaanderen een traditie die het mogelijk maakt om binnen een redelijke tijdshorizon een raming te maken van de nettobehoeften aan bijkomende bedrijventerreinen. In wat volgt wordt per arrondissement een eerste inschatting gemaakt van het toekomstig ruimtegebruik voor bedrijven.

3.3.1.1. Methodiek en uitgangspunten

In Vlaanderen bestaan m.b.t. de raming van de behoefte aan bedrijventerreinen drie soorten analyses, die telkens uitgaan van specifieke hypothesen:.

1. In een eerste set hypothesen wordt gewerkt met een te verwachten evolutie in de actieve bevolking en in de activiteitsgraden. De ruimtenoden worden in deze context vooral beïnvloed door mogelijke verdere verschuivingen van de secundaire sector naar de tertiaire sector.
2. In een tweede set hypothesen wordt gewerkt met verwachtingen inzake werkgelegenheid. Hier wordt een band gelegd tussen de groei van het BNP en die van de werkgelegenheid.
3. Een derde set hypothesen gaat uit van een gemiddelde extrapolatie van de verkoop van industriegronden gedurende de laatste tien jaar met een mengeling van sterke en zwakke jaren. Deze methodiek wordt bepleit door de GOM's en door de sector economie.

Doel van de berekening is inzicht te verwerven in de ruimtelijke vraag naar bedrijventerreinen. Daarbij is het van belang om een evenwichtige methodiek te volgen die een ruimtelijke vertaling maakt van achterliggende maatschappelijke en internationale trends. Dit betekent dat inzicht verworven dient te worden in de ruimtevraag (per economische sector) en de ontwikkelingen op het vlak van de werkgelegenheid. Er werd daarom geopteerd voor een inschatting van de behoefte aan bedrijventerreinen via de eerste soort analyse.

Een inschatting van het toekomstig ruimtegebruik gebeurt in deze prognose via de vraagzijde. Met betrekking tot de aanbodzijde zijn, zoals in de beschrijving van de bestaande toestand bleken de gegevens te ongelijk om hieruit een eenduidige conclusie te kunnen trekken. Over de nettobehoeften, dat wil zeggen de behoefte aan bijkomende gronden, bovenop bestaande of op het gewestplan voorziene bedrijventerreinen, kunnen op dit ogenblik nog geen uitspraken worden gedaan. De sec-

1B

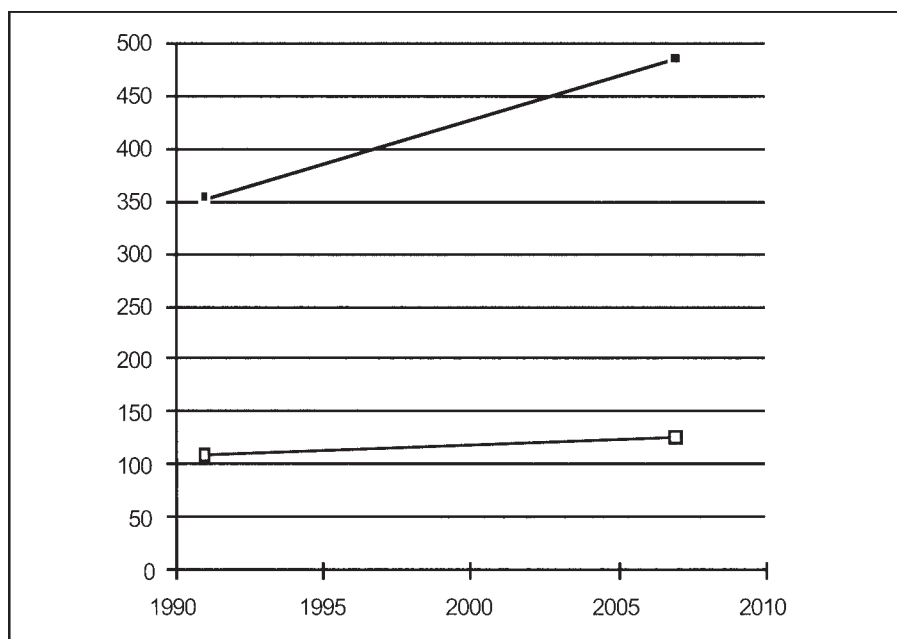
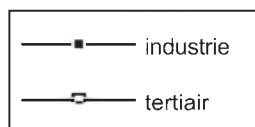
Prognoses

tor economie berekende de ruimtebehoeften op basis van de benodigde oppervlakte per werknemer in de industrie en de tertiaire sector en analyseerde de evolutie ervan. Voor deze berekening worden enkel de industrie en de tertiaire sector als hierboven omschreven meegerekend. De benodigde oppervlaktes per werknemer in 1991 zijn in de industrie 352,6 m² en in de tertiaire sector 108,9 m². Uit gegevens van de sector economie blijkt ook dat de ruimtebehoeften met 8,25 m² per jaar toenemen terwijl dat in de tertiaire sector 1 m² is. De ruimtebehoefte in de industrie is dus veel groter dan in de tertiaire sector en neemt bovendien sterker toe. Dit heeft voor gevolg dat daar waar in 1991 de verhouding ruimtebehoefte industrie/tertiair nog ongeveer 3,5 m² tegen 1 m² was, deze verhouding nog zal toenemen tot bijna 4 m² tegen 1 m² in 2007³⁵.

Genoemde evolutie wordt in figuur 5 verder verduidelijkt. Vanzelfsprekend heeft dit een grote invloed op de resultaten van de berekeningen van het totale ruimtegebruik voor bedrijven, naargelang de uitgetekende prognose vertrekt van een verdere tertiarisering (prognose 1) dan wel van een tertiarisering die zich op het niveau van 1991 stabiliseert (prognose 2).

Figuur 5

Evolutie van de specifieke ruimtebehoeften in de industrie en de tertiaire sectoren in Vlaanderen voor de periode 1991-2007 (in m² per werknemer)

Bron: N.I.S. (1991) en P. CABUS (1994)

Voor wat de werkgelegenheid betreft worden de volgende twee prognoses weehouden (zie ook deel 2.2.1):

Prognose 1

De evolutie van de tewerkstelling voor de verschillende sectoren zoals die zich in de jaren 1981-1991 heeft voorgedaan, zet zich door tot 2007. Deze doortrekking

³⁵ Zie: N.I.S. (1991), P. CABUS (1994) en M. VAN NAELTEN (1993) in prognose 2 in 2.2.1.

gebeurt op basis van de evolutie van de aandelen van de landbouw, de industrie en de bouw (sectoren 2 t/m 5), de tertiaire profit sector (sectoren 6 t/m 8) en de tertiaire non-profit sector (sector 9) in de periode 1981-1991³⁶. Deze evolutie kenmerkt zich als een verdergaande tertiarisering.

Prognose 2

Het aandeel van de diverse economische sectoren blijft gehandhaafd op het niveau van 1991. Dit betekent dat er geen verdere tertiarisering bestaat. Deze evolutie vertegenwoordigt een maximum ruimtegebruik. Inderdaad, aangezien het ruimtegebruik per werknemer in de tertiaire sector ongeveer een derde lager ligt dan in de secundaire sector³⁷, kan deze prognose, die de tewerkstelling in de secundaire sector verhoudingsgewijs niet doet afnemen en deze in de tertiaire sector niet ziet toenemen, als een maximumplafond van het ruimtegebruik van de bedrijven worden beschouwd.

3.3.1.2. Resultaten

Onderstaande tabellen geven een synthese van het toekomstig bijkomend ruimtegebruik. Hierbij wordt wel aangenomen dat vrijkomende ruimte voor 2007 niet voor andere dan economische doeleinden kan geschikt gemaakt worden. M.a.w. er kan geen negatieve behoefte ontstaan.

Tabel 29

Toekomstig bijkomend ruimtegebruik voor bedrijven in Vlaanderen voor de periode 1992-2007 indien de tertiariseringstrend tussen 1981 en 1991 zich doorzet tot in 2007 (minimale prognose) (in ha)

Sector	1992-1997	1997-2002	2002-2007	Totaal
Secundair	216	95	57	368
Tertiair	1.182	980	788	2.950
Totaal	1.398	1.075	845	3.318

Bron: R.S.Z.V. (1991), N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning
Berekening: (zie 2.2.1.).

Het toekomstig ruimtegebruik binnen de secundaire sector voor de minimale prognose neemt na de periode 1992-1997 sterk af. Binnen de tertiaire sector neemt de behoefte eveneens af, doch in minder sterke mate. De behoefte binnen deze laatste sector is sowieso heel wat sterker dan binnen de secundaire sector. Aangezien het hier een minimale prognose betreft wordt de behoefte naar beneden toe afgerond en vastgelegd op 3.300 ha.

³⁶ Deze sectoren verwijzen naar de officieel gehanteerde NACE-codes.

³⁷ Wij baseren ons op de gegevens van het N.I.S. (Fiscale Statistieken (1991) en Kadastergegevens) die P. CABUS (1994) verwerkte in opdracht van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. De verhouding benodigde oppervlakte per werknemer in de tertiaire sector tegenover de industrie ligt 1 tegen 3,5. M. VAN NAELEN (1993) hanteert een andere verhouding van 1,6 tegen 4 tertiair/secundair. Een toekomstige trend van toenemende groei van het ruimtegebruik per werknemer in de secundaire sector tegenover een status quo trend van het ruimtegebruik in de tertiaire sector wordt door beide analyses bevestigd. P. CABUS schat in dat de aangegeven verhouding in de toekomst zou evolueren naar een tertiair/secundair verhouding van één op vier. Zie ook verder 3.3.1.

Tabel 30

Toekomstig bijkomend ruimtegebruik voor bedrijven in Vlaanderen voor de periode 1992-2007 indien de tertiariserings-trend stopt op het niveau van 1991 (maximale prognose) (in ha.)

Sector	1992-1997	1997-2002	2002-2007	Totaal
secundair	2.637	2.517	2.199	7.353
tertiair	761	668	505	1.934
totaal	3.398	3.185	2.704	9.287

Bron: R.S.Z.V. (1991), N.I.S.-PLANBUREAU (1993) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning
Berekening: Basis maximale prognose = het aandeel van de diverse economische sectoren blijft gehandhaafd op het niveau van 1991. Deze prognose, die de tewerkstelling verhoudingsgewijs in de secundaire sector niet doet afnemen en deze in de tertiaire sector niet ziet toenemen, kan als een maximumplafond van het ruimtegebruik van de bedrijven worden beschouwd (zie 2.2.1.).

Binnen de maximale prognose springt vooral de behoefte aan ruimte voor de secundaire sector in het oog. Ze is ruim drie maal hoger dan voor de tertiaire sector. Er is een graduele dalende trend waar te nemen wat de behoefte betreft, maar deze is niet uitgesproken sterk te noemen. Aangezien het hier een maximale behoefte-raming betreft werden de cijfers afgerond naar boven en vastgelegd op 9.300 ha.

Zonder te willen stellen dat de behoefte weergegeven in de tweede prognose een grote overschatting inhoudt, kan toch aangenomen worden dat het weinig waarschijnlijk is dat de tertiarisering zou stoppen op het niveau van 1991. Recent gepubliceerde cijfers bevestigen trouwens de verdergaande tertiariseringstrend. Wel kan er de volgende jaren een afzwakking komen van de trend tot tertiarisering als gevolg van een afname van de tendens tot filialisering en van een afname van de werkgelegenheid in die tertiaire sectoren, die sterk afhangen van de industrie. Daarenboven zal ook hier de trend naar een verdere rationalisering plaatsvinden en zal het aantal werknemers dalen, terwijl de produktiviteit per werknemer stijgt. Het resultaat zal steeds een stijgend ruimtegebruik per tewerkgestelde zijn.

Op basis van dit alles en mede vanuit een realistische voorzichtigheidsoverweging kan daarom ook een middenprognose (prognose 3) naar voor worden geschoven.

Deze middenprognose hanteert de volgende uitgangspunten.

- Voor de hele periode 1992-2007 wordt vertrokken van de hypothese die een stabilisatie van de verhoudingen tussen de secundaire en tertiaire sector vooropstelt op het niveau van 1992.
- Voor wat betreft het ruimtegebruik van bedrijven wordt voor de periode 1992-1997 een maximale inschatting gemaakt, zoals dat in de tweede prognose werd gedaan. Deze maximale inschatting is gevoed door volgende elementen:
 - op sommige plaatsen in Vlaanderen zal er in de toekomst een feitelijk tekort aan terreinen bestaan³⁸;
 - een beleids optie die vertrekt van een zuinig ruimtegebruik kan in de aanloopperiode mogelijk nog onvoldoende resultaten genereren;

³⁸ Indien de G.O.M.-gegevens met betrekking tot de bezetting van de terreinbehoeften een correcte weergave zijn van de feiten op het terrein. Zie: G.O.M.-Vlaams Brabant, 1994.

- een beleidsoptie inzake hergebruik van terreinen kan, gelet op het ontbreken van de leegstandsinventaris, op korte termijn onvoldoende vruchten afwerpen.
- Met betrekking tot de groei van het ruimtegebruik van bedrijven wordt tijdens de tweede periode (1997-2002) een halvering voorzien.
- Voor de derde periode (2002-2007) wordt er van uit gegaan dat de beleidsopties inzake zuinig ruimtegebruik en hergebruik van terreinen effectief doorwerken, waardoor het ruimtegebruik door bedrijven optimaal kan geregeld worden.

Het resultaat van deze middenprognose valt af te lezen in tabel 31.

Tabel 31

Toekomstig bijkomend ruimtegebruik voor bedrijven in Vlaanderen voor de periode 1992-2007, wanneer de prognose 3 (middenprognose) gevolgd wordt (in ha)

Sector	1992-1997	1997-2002	2002-2007	Totaal
Industrie	2.637	1.465	100	4.202
Tertiair	761	438	50	1.249
Totaal	3.398	1.903	150	5.451

Bron: R.S.Z.V. (1991), N.I.S.-PLANBUREAU (1993), P. CABUS (1994) en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning

Berekening: Basis prognose 3 = voor de hele periode 1992-2007 wordt vertrokken van de hypothese die een stabilisatie van de verhoudingen tussen de secundaire en tertiaire sector vooropstelt op het niveau van 1992. Voor wat betreft de evoluties in het ruimtegebruik wordt er een onderscheid gemaakt per tijdperiode van vijf jaar (zie 3.3.1.)

Binnen de middenprognose blijft de ruimtebehoefte sterker binnen de secundaire sector. Beide sectoren kennen een sterke daling in de ruimtebehoefte naar 2007 toe. De totale behoefte wordt afgerond op 5.500 ha gebracht.

De berekening van de behoefte aan bedrijventerreinen is ruim geïnterpreteerd; hieronder worden enkele factoren aangegeven die kunnen leiden tot een overschatting. Ook worden enkele factoren aangegeven die tot een onderschatting van de reële behoeften kunnen leiden.

Overschatting van de behoefte kan het gevolg zijn van:

- het opnemen van de tewerkstelling in de zeehavengebieden in de berekening, maar de berekende terreinbehoefte volledig buiten de zeehavengebieden gesitueren;
- het opnemen van de tewerkstelling die niet gevestigd is op bedrijventerreinen in de berekening;
- een onderschatting van de structurele werkloosheid;
- een zeer extensief ruimtegebruik van de bedrijven (ondermeer als gevolg van lintbebouwing);
- het opvangen van de feitelijke terreinbehoefte door uitbreiding van bestaande bedrijven die niet gelokaliseerd zijn op bedrijventerreinen;
- het moeilijk op gang komen van de saneringsmogelijkheden op bestaande bedrijventerreinen

Onderschatting kan het gevolg zijn van:

- differentiatie van bedrijventerreinen waardoor meer ruimte wordt vereist;
- de noodzaak een aantal grotere terreinen (opp. 100 tot 200 ha) te reserveren voor mogelijke belangrijke nieuwe vestigingen of voor herlokalisatie van bestaande;

- de noodzaak een ijzeren voorraad (3 x het berekende jaargemiddelde van de verkopen van bedrijventerreinen in de laatste tien jaar) aan te leggen in de verschillende provincies;
- een versneld herlokaliseren van bedrijven uit de woonzone naar bedrijventerreinen mogelijk te maken.

3.3.2. Ruimte voor handel en kantoren

3.3.2.1. Methodiek en uitgangspunten

Voor wat betreft het toekomstig ruimtegebruik voor handel en kantoren worden er geen specifieke prognoses uitgewerkt. Wel wordt er vertrokken van de hypothese dat de tertiairiserings-trend, zoals die zich tussen 1980 en 1992 voordeed, zich verderzet tot 2007.

3.3.2.2. Resultaten

De uitwaaiing van kleinhandel in linten is een feitelijkheid die zich duidelijk laat aflezen van de bestaande ruimtelijke structuur. Uit onderstaande tabel 32 blijkt bovendien dat het om forse oppervlakten gaat en dat de ontwikkeling nog sterk kan doorgaan. Indien de trend tijdens de periode 1980-1992 tot in 2007 zou doorgetrokken worden, dan zou er ongeveer 3.512 ha extra ruimte nodig zijn voor kleinhandelsconcentraties.

Tabel 32

Toekomstig bijkomend ruimtegebruik in Vlaanderen voor handelszaken indien de tertiairiserings-trend tussen 1980 en 1992 zich doorzet tot in 2007 (prognose 1), naar provincies (in ha.)

Provincie	1982	1990	1992	2007	Toename 1992-2007
ANTWERPEN	1.089	1.614	1.701	2.619	918
BRABANT	699	958	1.022	1.507	485
WEST-VLAANDEREN	1.116	1.568	1.667	2.495	828
OOST-VLAANDEREN	1.127	1.544	1.609	2.334	724
LIMBURG	674	992	1.045	1.602	557
TOTAAL VLAANDEREN	4.704	6.675	7.045	10.557	3.512

Bron: N.I.S., Fiscale Statistieken 1982, 1990 en 1992 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning
Berekening: zie 2.2.1.

Kantoren, daarentegen zijn dé stedelijke voorzieningen voor concentratie bij uitstek. Bovendien produceren zij niet te verwaarlozen verkeersstromen. Het gaat immers om een dicht ruimtegebruik (een groot aantal werknemers per oppervlakte-eenheid). Trendmatig is haast nog een verdubbeling van de kantoorruimte te verwachten, waarvan vier vijfde in de steden. Deze ruimtebehoefte richt zich niet naar bedrijventerreinen, maar is te situeren in verwevenheid met andere functies in stedelijke gebieden. De onderstaande berekening in tabel 33 heeft een louter indicatieve waarde, aangezien werd gesteund op de hypothese dat de tertiairiserings-trend tussen 1980 en 1992 doorgaat tot 2007 en er geen bijkomende prognoses werden uitgewerkt.

Tabel 32

Toekomstig bijkomend ruimtegebruik in Vlaanderen voor kantoren indien de tertiariserings-trend tussen 1980 en 1992 zich doorzet tot in 2007 (prognose 1), naar provincie (in ha)

Provincie	1982	1990	1992	2007	Toename 1992-2007
ANTWERPEN	105	162	193	327	133
BRABANT	38	111	176	383	207
WEST-VLAANDEREN	46	82	99	180	80
OOST-VLAANDEREN	43	80	93	167	74
LIMBURG	32	53	72	131	59
TOTAAL VLAANDEREN	263	488	633	1.188	555

Bron: N.I.S., Fiscale Statistieken 1982, 1990 en 1992 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning
Berekening: zie 2.2.1.

3.3.3. Ruimte voor havenprojecten

Om de verwachte trafiekgroei in de internationale scheepvaart te kunnen opvangen zijn er in de Vlaamse havens diverse aanpassingen noodzakelijk. De verschillende havenbesturen hebben in verband hiermee allerlei, al dan niet ambitieuze plannen en projecten voorgesteld. Hierna geven we deze projecten voor elk van de vier zeehavens weer³⁹. Er wordt geen uitspraak gedaan over de wenselijkheid of haalbaarheid van deze projecten. Enkel het feit dat ze door de verschillende havenbesturen worden voorgesteld, is hierna aan de orde.

De haven van Antwerpen

Volgens de planning van het havenbestuur van Antwerpen dient tegen 2000 de infrastructuur van de haven als volgt te worden uitgebouwd of aangepast: een tweede containerterminal op de Schelde, een volledig gerenoveerde havenzone rond het Albertdok en het 1°, 2° en 3° havendok op de rechteroever, de bouw van een nieuwe Royerssluis, een wachtdok voor lichters aan het Amerikadok. Op de linkeroever wordt, na de aanleg van het Verrebroekdok, de bouw en uitrusting van het Doeldok en het Waaslandkanaal nodig geacht. Ondertussen zou het verdieppingsprogramma voor de Westerschelde afgewerkt zijn en zou dan reeds een aanvang gemaakt zijn met de bouw van de Baalhoeksluis en het Baalhoekkanaal. In de periode na 2000 wordt de volledige (resp. gedeeltelijke) afwerking van de volgende grote projecten voorzien: de afwerking van de renovatie van de middensector op de rechteroever, de bouw van het Kieldrechtdokkanaal op de linkeroever, en de aanleg van containerterminals aan de Schelde-linkeroever.

De haven van Gent

Het havenbestuur van Gent plant de volledige uitbouw van een nieuwe zeeluis te Terneuzen, de aanpassing van het kanaal, de aanleg van de havenzone op de linkeroever, de afwerking van de renovatie en de bouw van nieuwe kaaimuren in de bestaande havenzone (Petroleumdok, Rodenhuizedok).

³⁹ Alle prognoses met betrekking tot de haventrafiek werden geput uit: SERV, 'Rapport over de uitwerking van een lange termijn strategie voor de Vlaamse havens.', 1992.

De haven van Zeebrugge

Voor Zeebrugge wordt de volledige invulling van de voor- en achterhaven voorzien. Het Wielingendok en de noordelijke kaaimuur in het containerdok, de volledige afwerking van het noordelijk en zuidelijk insteeddok en de aanleg van een kaaimuur op de oostelijke oever van het Boudewijnkanaal zijn hierbij noodzakelijk geachte infrastructuurwerken. Daarnaast wordt de verdieping tot '55 en de bouw van een tweede zeesluis voorgesteld.

De haven van Oostende

Het renovatieprogramma van het havenbestuur van Oostende omvat de aanleg van een nieuwe sluis en de herstructurering van de terreinen achter de diepwaterkade. Bij elk van de voorgestelde havenprojecten werd geen specifieke directe noch indirecte (bijvoorbeeld de berging van baggerslib) ruimtebehoefte weergegeven.

3.4. Ruimte voor recreatie

Met betrekking tot toerisme en recreatie in Vlaanderen hebben de toekomstverwachtingen belangrijke ruimtelijke repercussies voor Vlaanderen aangezien zowel de korte vakanties als de daguitstappen het binnenland als hoofdbestemming hebben. Naar de drie traditionele toeristische regio's toe (met name de Kust, de Kempen met het Maasland en de kunststeden) kunnen deze toekomstige ontwikkelingen als volgt worden vertaald⁴⁰.

3.4.1. Ontwikkelingen aan de Kust

Over de periode 1991-2007 zal de verblijfstoeristische vraag voor de kust niet spectaculair stijgen. Gezien de groei van de nevenvakanties en vooral die van de korte vakanties kan evenwel nog een groei in het aantal overnachtingen verwacht worden. Deze zullen echter meer over het jaar gespreid voorkomen en zullen zich tevens meer in de hotelaccommodatie situeren. Door een toenemende vraag naar tweede woningen, geïnspireerd door recreatieve en immobiliaire motieven zal de bestaande bouwdruk wel behouden blijven.

De sanering van kampeer- en weekendverblijfparken aan de kust (met grotere oppervlakte per standplaats) zal automatisch leiden tot een verhoging van de prijs per standplaats en zal aldus een negatief effect teweegbrengen op de vraag. Tevens wordt verwacht dat de vraag naar strand- en zwemrecreatie zal afnemen en dat de openluchtrecreatie zich meer zal gaan richten naar de directe woonomgeving en groenvoorziening binnen kort bereik. Specifieke problemen voor de kust

⁴⁰ VCGT, (U. CLAEYS, ed.) 'Toerisme Vlaanderen', acco, 1993, VCGT, 'Toerisme in Vlaanderen, een toekomstbeeld', 1993 en de studie van M. JANSSEN-VERBEKE in opdracht van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

zouden zich op die manier voor een stuk vanzelf kunnen oplossen. Ondanks dit vooruitzicht zal de kust op nationaal niveau een belangrijke recreatieve functie blijven vervullen. Dit wordt mede in de hand gewerkt door het steeds meer substitueren van de openluchtrecreatie door de uitbouw van weersonafhankelijke voorzieningen. Diverse onderzoeken wijzen echter uit dat dit soort voorzieningen niet in staat zijn het seizoenspatroon van vakanties grondig te beïnvloeden. Consumentenonderzoek heeft ook aangetoond dat de substituuutwerking die men hiervan verwacht, op langere termijn, eerder beperkt zal zijn. De bijdrage van de dagtochtenmarkt aan de rentabiliteit van dit soort weersonafhankelijke voorzieningen is in elk geval beperkt.

3.4.2. Ontwikkelingen in de Kempen

Het trendscenario toont aan dat de toekomst geen specifieke positieve perspectieven biedt voor de kampeer- en weekendverblijfparken en dat er bijgevolg geen additionele ruimtevraag voor deze recreatievorm verwacht wordt. Nochtans vormt deze vorm van accommodatie een niet onaanzienlijk deel van het huidige verblijfstoeeristisch apparaat in de Kempen. Anderzijds mag nog een groei worden verwacht in de vraag naar goed uitgeruste vakantiedorpen en dit vanuit het omliggende sterk verstedelijkt gebied, zowel in Vlaanderen als daarbuiten.

3.4.3. Ontwikkelingen in de Kunststeden

De hoger geschetste toename van korte vakanties en dagtochten zal hoofdzakelijk voelbaar zijn in de kunststeden. Historische steden en dito sites, musea en culturele evenementen zijn in trek en de aantrekkingskracht hiervan voor korte vakanties en dagtochten zal nog verder toenemen. Alle trendanalyses en prognoses, zowel wat het verblijfs- als wat het dagtoerisme betreft, wijzen op de mogelijkheden om de kunststeden te ontwikkelen tot culturele knooppunten en trekpleisters voor recreatief winkelen en horecabezoek, evenwel rekening houdend met hun specifieke draagkracht. Hierbij wordt geen extra ruimtebehoefte vastgesteld en kan de ontwikkeling binnen de bestaande structuren gebeuren.

3.5. Ruimte voor landbouw

De in tabel 34 weergegeven regionaal gedifferentieerde ruimtelijke aanspraken van de landbouwsector zijn het resultaat van een toetsing tussen de vraag van de landbouwsector (zie prognose voor het jaar 2000 in 2.5) en het ruimtelijk aanbod, gebaseerd op de bodemgeschiktheidskaarten voor ieder van de verschillende beschouwde agrarische activiteiten⁴¹.

De analyse beperkt zich tot de grondgebonden produktierichtingen. De aangegeven landbouwoppervlakte van 1991 wordt beschouwd als een bovengrens voor het toe te kennen areaal. Dit betekent dat door de landbouwsector a priori geen aanspraken worden geformuleerd betreffende de open ruimte die in gebruik is voor andere doeleinden⁴².

Met het oog op de berekening van de ruimte voor landbouw werd op basis van de in tabel 34 weergegeven cijfers voor 1991 en 2000 een prognose voor 2007 uitgewerkt. Hiervoor wordt uitgegaan van de meest recente cijfers (1994) van de netto-landbouwnuttige oppervlakte⁴³. De netto-landbouwnuttige oppervlakte in 2007 wordt dan berekend door de restoppervlakte in het jaar 2000 (ca 55.000 ha)⁴⁴ af te trekken van de netto-landbouwnuttige oppervlakte in 1994 (ca 610.000 ha). Dit impliceert dat de restoppervlakte in 2007 wordt gelijkgesteld met de geraamde restoppervlakte van 2000. Als kwantitatief ontwikkelingsperspectief voor de landbouwsector kan dus op basis van de prognose voor het jaar 2000 (zie J. Viaene (1993) en 2.5 hogerop) en de analyseresultaten van J. Feyen (1993) een streefcijfer van ca 555.000 ha netto-landbouwnuttige oppervlakte worden vooropgesteld.

Deze netto-landbouwnuttige oppervlakte kan worden omgerekend naar een bruto-landbouwnuttige oppervlakte, door de netto-landbouwnuttige oppervlakte te vermeerderen met de 'andere delen' van de landbouwbedrijven, zoals deze bekend waren in de landbouwtellingen van 15 mei 1993. Deze 'andere delen' bedragen circa 30.000 ha⁴⁵. De bruto-landbouwnuttige oppervlakte omvat dan in totaal ca 585.000 ha. Deze berekening gaat ervan uit dat de huidige oppervlakte van de delen van de landbouwbedrijven buiten de cultuuroppervlakte, ongewijzigd blijft in het jaar 2007.

41 Deze toetsing gebeurde met behulp van het 'ILIAS'-programma. Zie: 'Naar een Structuurschema landbouw voor het Vlaamse Gewest', Instituut voor Land- En Waterbeheer, VAN ORSHOVEN J., GRILLET A., FEYEN J., K.U.Leuven, 1993. Niet geschikte gronden voor een beschouwde agrarische activiteit worden niet weerhouden.

42 Uit de gerealiseerde toetsing blijkt dat door de landbouwsector op circa 55.000 ha landbouwoppervlakte in gebruik in 1991, geen aanspraak meer wordt gemaakt in het jaar 2000 (zie vorige voetnoot).

43 De landbouwnuttige oppervlakte wordt gedefinieerd als de oppervlakte welke een agrarisch of para-agrarisch bedrijf aan cultuurgrond bezit. De landbouwnuttige oppervlakte in Vlaanderen is de cultuurgrond van de agrarische of para-agrarische bedrijven in Vlaanderen.

44 Zie: 'Landbouw en Ruimte in Vlaanderen', VIAENE J. ET AL., 1993 en FEYEN, J. (1993).

45 De bruto-landbouwnuttige oppervlakte is de netto-landbouwnuttige oppervlakte vermeerderd met de 'andere delen' van de agrarische en para-agrarische bedrijven. Andere delen zijn de permanent niet meer gebruikte oppervlakten cultuurgrond, de beboste oppervlakten, de oppervlakten kerstbomen en de oppervlakten bedoeld voor gebouwen met erf, wegen, vijvers, lusthoven, parken, grasperken en woeste gronden.

Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen

Tabel 34

Landbouwoppervlakte
voor 1991 en toekomstig
ruimtegebruik
voor landbouw in
Vlaanderen in het jaar
2000 voor verschillende
bodemgebruiken, naar
arrondissement en pro-
vincie (in ha)

	1991	2000.....						
	Totale landbouw oppervlakte	Akker- bouw	Grond- gebond. veeh.	Glas- tuin- bouw	Groenten volle grond	Fruit- teelt	Niet eetb. tuinb. gew.	Rest (niet benut)
Antwerpen	25.161	551	18.660	323	198	239	67	5.123
Mechelen	13.232	816	7.547	299	1.399	43	63	3.065
Turnhout	41.753	2.089	29.264	202	681	172	15	9.330
Prov. Antw.	80.146	3.456	55.472	825	2.277	455	145	17.516
Halle-Vilv.	39.728	17.805	16.259	10	1.810	218	90	2.833
Leuven	47.213	27.455	11.174	21	1.802	3.122	20	3.620
Prov. Vl. Br.	86.236	45.259	27.432	30	3.613	3.341	109	6.452
Brugge	37.413	9.158	25.213	77	1.490	0	82	1.393
Diksmuide	27.446	8.647	16.381	0	2.329	0	0	90
Ieper	46.119	20.444	22.470	11	2.779	56	34	325
Kortrijk	18.388	8.164	8.178	3	1.459	19	24	541
Oostende	17.252	6.964	8.507	11	697	0	14	1.059
Roeselare	17.563	5.775	7.233	127	3.537	0	36	855
Tielt	24.333	4.902	15.871	42	3.208	36	14	261
Veurne	19.894	11.663	7.413	0	446	0	0	373
Prov. W. Vl.	208.408	75.716	111.269	269	15.946	110	204	4.894
Aalst	19.557	5.701	12.338	0	306	48	55	1.109
Denderm.	13.730	1.423	10.112	26	129	80	130	1.830
Eeklo	22.408	6.059	13.296	0	224	128	26	2.675
Gent	43.773	6.659	31.457	49	558	94	749	4.207
Oudenaarde	24.738	12.244	11.856	0	296	69	3	270
Sint-Nikl.	22.795	7.143	12.956	63	126	709	65	1.733
Prov. O. Vl.	147.001	39.227	92.016	136	1.636	1.126	1.026	11.834
Hasselt	23.966	8.195	6.307	22	908	4.418	1	4.115
Maaseik	25.207	1.778	13.847	3	564	44	9	7.200
Tongeren	30.449	13.934	11.627	2	552	2.596	26	1.712
Prov. Limb.	77.860	23.905	31.780	27	2.025	7.057	36	13.030
Totaal	602.118	187.563	317.968	1.288	25.497	12.090	1.521	53.724
Totaal					545.927			

Bron: VAN ORSHOVEN, J., GRILLET, A., FEYEN, J., 1993 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning
Berekening: Alle niet geschikte gronden worden geweerd als aanbodgebied. De "totale landbouwoppervlakte" staat voor de landbouwnuttige oppervlakte, aangegeven door de N.I.S.-Statistieken van het jaar 1991 en beperkt gecorrigeerd (maximum 1% correctie) voor de niet-gekarteerde oppervlakte op de bodemgeschiktheidskaart. Dit areaal is aldus de netto-landbouwnuttige oppervlakte in 1991. Voor de aangegeven oppervlakte werd uitgegaan van gegevens op gemeentelijk niveau. De aantallen grondgebonden dieren zijn omgezet naar oppervlakten aan de hand van de coëfficiënt: '4.85 dieren per ha weiland, voedermais of haver'. De laatste kolom in deze tabel geeft het deel van het landbouwareaal aan dat in 1991 als dusdanig werd gebruikt, maar dat in het jaar 2000 aan geen enkele landbouw produktierichting kon worden toegewezen omwille van de niet geschiktheid van de bodem of de afwezigheid van een vraag. Deze restoppervlakte zal in het jaar 2000 53.724 ha bedragen.

Alle berekeningen zijn onderhevig aan afrondingen.

Er moet worden opgemerkt dat bij deze prognose geen rekening werd gehouden met de ruimtevraag vanwege het Agro-business-complex "niet-grondgebonden landbouw", omdat voor deze produktietak op zich relatief weinig ruimte noodzakelijk is. De gewijzigde mestwetgeving (met strengere bemestingsnormen) heeft echter een verhoging van de ruimtelijke aanspraken tot gevolg, omwille van een grotere behoefte aan gronden voor mestspreading.

3.6. Ruimte voor natuurontwikkeling

Trendmatig (extrapolerend uit het verleden), zouden de ruimteclaims van de sector 'natuur' eerder beperkt zijn. Tussen 1970 en 1983 verdubbelde de oppervlakte aan natuurreservaten, maar tussen 1983 tot 1992 bedroeg de toename slechts 12%. Op dit ogenblik worden 6.193 ha door private verenigingen voor natuurbehoud beheerd, terwijl 3.573 ha het statuut van staatsnatuurreservaat heeft.

De gebiedsaanspraken van de natuursector zijn weergegeven in de kaarten van de "Groene Hoofdstructuur" (Administratie Natuurbehoud en Instituut voor Natuurbehoud, 1993). Aan de basis hiervan ligt het 'Milieubeleids- en Natuurontwikkelingsplan voor Vlaanderen' (1990) van de Vlaamse Regering, waarmee op lange termijn wordt getracht de negatieve ontwikkeling in bio-diversiteit en natuurkwaliteit tegen te gaan.

In dit plan wordt voor de periode 1990-1995 een natuurbeleid vooropgesteld met de volgende hoofdlijnen:

- een gebiedsgericht beleid (groene hoofdstructuur en ecologische infrastructuur);
- een soortgericht beleid;
- een op ecologische kwaliteit gericht beleid;
- een doelgroepenbeleid;
- een ondersteunend beleid.

Het gebiedsgericht beleid streeft naar de aanwijzing van een samenhangend en georganiseerd geheel van gebieden waarin het beleid inzake het behoud en de ontwikkeling van de natuur wordt gestimuleerd door de overheid, rekening houdend met de specifieke biologische waarden, de toekomstmogelijkheden, de bestaande gebruiksvormen en de ruimtelijke planning.

In 1990 stelde het Instituut voor Natuurbehoud vanuit wetenschappelijke invalshoek de eerste ontwerpen van een schetskaart voor een groene hoofdstructuur op, op basis van de Biologische Waarderingskaart, de bodemassociatie-kaart, de bodemgeschiktheidskaart, de afbakening van reservaten, de vogelrichtlijngebieden, de gerangschikte landschappen en de wetenschappelijke gegevens van het Instituut voor Natuurbehoud, de Nationale plantentuin, diverse universitaire instellingen en van de belangrijkste natuurverenigingen.

Op basis van de nota van het Instituut voor Natuurbehoud 'Een pragmatische onderbouwing voor het verder invullen van de provinciale kaarten van de Groene Hoofdstructuur' (1990), werd door elk van de provinciale buitendiensten van de Administratie voor Natuurbehoud deze kaart op 1/100.000 hertekend op basis van de in het Natuurontwikkelingsplan aangegeven gebiedscategorieën (natuurkerngebied, natuurontwikkelingsgebied, natuurverbingsgebied). Hierrond werd in een eerste adviesronde overleg georganiseerd met de bij het open-ruimte-

beleid betrokken besturen en instellingen en het Instituut voor Natuurbehoud. Dit overleg resulteerde in een tweede versie ontwerpkaarten van de Groene Hoofdstructuur per provincie (1/100.000) met aanduiding van natuurkerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden, natuurverbindingsgebieden en de vogelrichtlijngebieden (1993). Deze kaarten werden in een tweede adviesronde aan de bevolking voorgesteld.

De natuurkerngebieden beslaan op deze kaarten een oppervlakte van circa 150.000 ha. De natuurontwikkelingsgebieden hebben een oppervlakte van circa 205.000 ha.

Op deze voorstellen werd door de MINA-raad het hiernavolgende advies⁴⁶ geformuleerd, inclusief een realisatieprogramma tot 2005. Teneinde een kwantitatieve prognose te kunnen maken, werden de verhoudingen, zoals die door de MINA-raad werden geadviseerd, toegepast op de oppervlakten die zijn terug te vinden op de kaarten van de Groene Hoofdstructuur (1993). Deze oppervlakten zijn tussen haakjes aan het MINA-advies toegevoegd en nemen in totaal ca 275.000 ha in beslag.

Advies MINA-raad:

- de realisatie van 50% van de natuurkerngebieden(NKG) (ca 75.000 ha);
- het doorschuiven van 50% van de natuurkerngebieden naar andere categorieën (ca 75.000 ha);
- het realiseren van 1/4 van de natuurontwikkelingsgebieden(NOG) als natuurontwikkelingsproject met evolutie naar natuurkerngebied (ca 50.000 ha);
- het realiseren van 1/3 van de natuurontwikkelingsgebieden als blijvend natuurontwikkelingsgebied voor natuur, landbouw en bosbouw in nevenschikkend verband (ca 75.000 ha).

Tabel 35

Overzicht van de oppervlakte-doelstellingen binnen de Groene Hoofdstructuur, opgesteld door de Administratie en het Instituut voor Natuurbehoud en de MINA-raad

Administratie en Instituut voor Natuurbehoud (Ontwerpkaart GHS)	MINA-raad (advies)
NKG: 149.403 ha	1/2 als NKG 1/2 als andere
NOG: 204.118 ha	1/4 als NOG > NKG 1/3 als NOG

Bron: ADMINISTRATIE VOOR NATUURBEHOUD EN INSTITUUT VOOR NATUURBEHOUD, 1993 (tweede versie ontwerpkaarten Groene Hoofdstructuur) en het ADVIES VAN DE MINA-RAAD dd. 19/01/1993 en bewerking door AROHM - afdeling Ruimtelijke Planning.

Op basis van deze gegevens wordt er voor de prognose van ruimte voor natuurontwikkeling aangesloten bij het advies van de MINA-raad. De prognose voor de kwantitatieve ontwikkelingsperspectieven van de natuurlijke structuur is dus gebaseerd op het gebiedsgericht beleid dat streeft naar de aanwijzing van een

⁴⁶ Advies van de MINA-Raad van 19/01/1993 inzake de richtnota Groene Hoofdstructuur van Vlaanderen.

samenhangend en georganiseerd geheel van gebieden waarin het beleid inzake het behoud en de ontwikkeling van de natuur wordt gestimuleerd door de overheid, rekening houdend met de specifieke biologische waarde, de toekomst-mogelijkheden, de bestaande gebruiksvormen en de ruimtelijke planning.

3.7. Ruimte voor bosuitbreiding

De bebossingsindex in Vlaanderen bedraagt ongeveer 8%⁴⁷. België heeft een bebossingsindex van 20% en de Europese Unie heeft een gemiddelde bebossingsindex van 24%.

Vanuit een integrale benadering van de behoeften aan bos, vanuit de verschillende functies en vanuit het ecosysteem bos op zich in relatie tot de andere ecosystemen, wordt 30% beboste oppervlakte in de laaglanden en 50% bos in berggebieden zowel door wetenschappers (Hasel, 1971) als door internationale organisaties (UNEP, WWF en IUCN in Caring for Earth, Second Draft, 1990) als noodzakelijk naar voor geschoven.

In het Lange-termijnplan Bosbouw wordt het bereiken van de doelstelling van een bebossingsindex in Vlaanderen van 30% op een gefaseerde wijze voorgesteld⁴⁸, met volgende tussenliggende bebossingsindexen : ⁴⁹

- het jaar 2000 : 10%
- het jaar 2010 : 12%
- het jaar 2025 : 15%
- het jaar 2050 : 20%
- het jaar 2075 : 25%
- het jaar 2100 : 30%

In het advies van de MINA-raad dd. 10 november 1994⁵⁰ wordt aangegeven dat de vooropgestelde doelstelling van 30% tegen 2100 misschien verdedigbaar is als sectorvisie, maar voor het overige wellicht problematisch. Als eerste probleem signaleert de MINA-raad dat er telkens uitgegaan wordt van een actuele bebossingsindex van ongeveer 8%. In sommige schattingen loopt dit op tot 10 à 12%, afhankelijk van de gehanteerde definitie van bos. Als tweede probleem signaleert de MINA-raad dat de vooropgestelde bebossingsindex van 12%, gegeven een bestaande index van 10% à 12% wel eens te weinig ambitieus zou kunnen zijn. De MINA-raad stelt daarom voor de doelstelling uit te drukken als een uitbreiding van

⁴⁷ De bebossingsindex = de beboste oppervlakte/totale oppervlakte. Dit komt overeen in Vlaanderen met 105.600 ha (1994).

⁴⁸ Het Lange-TermijnPlan Bosbouw werd uitgevoerd door Mens en Ruimte vzw en het Laboratorium voor Bosbouw van de UG (1993).

⁴⁹ Dit komt overeen met een uitbreiding van ca 50.000 ha of een totale oppervlakte van ca 155.600 ha.

⁵⁰ Over het Lange-TermijnPlan Bosbouw en het Actieplan Bosbouw van de Hoge Bosraad.

het voor het beleid relevante bos met ongeveer 50.000 ha ten aanzien van het huidige bestand. De MINA-raad geeft aan dat dit nog steeds een aangroei van ongeveer 3.000 ha per jaar is, wat volgens deze raad ambitieus kan genoemd worden.

In het advies van de Vlaamse Hoge Bosraad⁵¹ wordt met betrekking tot het vooropgestelde bebossingsprogramma aangegeven dat omwille van de andere ruimte-vragen de vooropgestelde bebossingsindex van 30% wellicht niet haalbaar is. Het streven naar een bebossingsindex van 12% in een eerste actieprogramma wordt ondersteund.

In de hier voorgestelde prognose met betrekking tot ruimte voor bosbouw wordt, zonder een uitspraak te doen over de geformuleerde doelstelling tegen het jaar 2100, de voorgestelde fasering gehanteerd om de kwantitatieve ontwikkelingsperspectieven tegen de planhorizon van 2007 te formuleren, met name een bebossingsindex van 12%. De prognose voor de kwantitatieve ontwikkelingsperspectieven voor de bosstructuur is dus gebaseerd op een integrale benadering van de behoeften aan bos, op de invulling van de verschillende functies die aan bos worden gesteld en op het functioneren van het ecosysteem bos op zich.

3.8. Ruimte voor lijninfrastructuren

Ook de verschillende subsectoren van verkeer en vervoer hebben met betrekking tot de lijninfrastructuren hun wensen voor de toekomst. Hierna worden de projecten weergegeven zoals die door de verschillende sectoren naar voor worden geschoven. Er wordt geen uitspraak gedaan betreffende de wenselijkheid of haalbaarheid ervan.

3.8.1. Wegen

De volgende wegen worden door het Departement Leefmilieu en Infrastructuur van de Vlaamse Administratie gepland:

- een aantal grote nieuwe infrastructuurwerken, nl. de R2 (grote ring) waaronder de verbinding tussen de A12 en de E34 te Antwerpen, de verlenging van de A2 (Rotselaar-Zemst-Aalst), de AX (Brugge-Westkapelle), het doortrekken van de E40 (A18) tussen Veurne en de Franse grens, het doortrekken van de A19 (Ieper-E40) en het doortrekken van de A24 in Limburg. Als alternatief voor de verlenging van de A2 wordt ook een verbinding tussen Rotselaar en Aalst vooropgesteld;

⁵¹ Ontwerpadvies dd. 29/11/1994 bij het uitgewerkte Lange-TermijnPlan Bosbouw en het Actieplan Bosbouw.

- de omschakeling tot autosnelweg van de resterende delen van de A12 en van de N49 tussen Antwerpen en Maldegem;
- nieuwe verbindingswegen zijn o.a. de N37 (Roeselare-Ieper), de N382 (Waregem-Ingelmunster), de N41 (tussen de N70 en de N49 (Sint-Niklaas-Stekene) enerzijds, en tussen de N47 en de N416 (Wetteren-Dendermonde) anderzijds, de N10 (Mechelen-Heist-o.d.-Berg);
- tientallen kleinere verbindingen, en stedelijke en gemeentelijke omleidingswegen.

3.8.2. Waterwegen

Om echt functioneel te kunnen zijn, wordt door het Departement Leefmilieu en Infrastructuur van de Vlaamse Administratie voorgesteld het Vlaams waterwegen-net volgens de Europese normeringen uit te bouwen. Voor Vlaanderen zijn de infrastructuurle prioriteiten:

- finalisering van de modernisering van het Albertkanaal voor konvooien tot 9.000 ton. Voor de sectie Wijnegem-Antwerpen beperkt de beoogde capaciteit zich vooralsnog tot duwkonvooien tot 4.500 ton;
- de gedeeltelijke verruiming van de Leie tot een capaciteit van 1.350 ton;
- de afwerking van de sluis te Hingene en de voltooiing van de modernisering van het kanaal Brussel-Rupel;
- de ontsluiting van de haven van Zeebrugge door modernisering van het kanaal Gent-Brugge en de aanleg van het Noorderkanaal (Schipdonkkanaal);
- de modernisering van de vaarweg Kwaadmechelen-Dessel-Bocholt-Lozen.

In het kader van de waterbeheersing en waterkering worden prioriteiten gelegd in het Gentse, op de verbinding Gent-Brugge, langs de verschillende tijrivieren en langsheen de Maas.

3.8.3. Spoorwegen

De geplande infrastructuurwerken van de N.M.B.S. werden vastgelegd in respectievelijk het STAR 21-plan, het 10-jaren-plan, het strategisch plan en in de beheersovereenkomst met de federale overheid. Globaal luiden de hierin voorkomende opties als volgt:

- de uitbouw van een HST-net dat grotendeels over de bestaande lijnen verloopt. Uitzondering hierop vormt het traject Leuven-Luik, dat vanaf Bierbeek de E40 volgt. Ten noorden van Antwerpen lagen oorspronkelijk twee tracés voor (havenweg en E19). In een beslissing van de Vlaamse Regering dd. 23 mei 1996 werd ervoor geopteerd het laatste tracé te weerhouden.
- de capaciteits- en snelheidsverbetering tussen de grotere steden.

Omwille van de grote budgettaire consequenties worden door de N.M.B.S. alle investeringsmiddelen gericht op het uitbouwen van het HST-net. De voorgenomen capaciteits- en snelheidsverbeteringen worden daardoor verschoven tot na de eeuwwisseling.

Binnen de beheersovereenkomst werd vastgelegd dat de bijdragen van de federale overheid aan de N.M.B.S. geplafonneerd zijn. De niet-indexering van deze bijdragen impliceert waarschijnlijk dat zal moeten worden bespaard op de dienstverlening; dat lijnen, halteplaatsen en weinig gebruikte stations zullen worden gesloten en/of dat de tarieven jaarlijks zullen stijgen in reële termen. Verschillende sporenbundels, diverse goederenkoersen en kleinere stations zouden bijgevolg op termijn kunnen vrijkomen voor andere ruimtelijke ontwikkelingen.

3.8.4. Stads- en streekvervoer

De beheersovereenkomst tussen de Vlaamse Regering en de vervoersmaatschappij de Lijn stelt dat deze laatste in 1993 minstens evenveel kilometers-aanbod moet realiseren dan in 1992, terwijl er een reizigerstoename moet worden nagestreefd van minstens 2%. De Lijn zal waarschijnlijk dezelfde rationaliseringstendensen doormaken als hierboven werd aangegeven voor de N.M.B.S.

3.8.5. Luchthavens

Om aan de toekomstige vraag te kunnen voldoen, zal op de luchthaven van Zaventem op termijn een landingsbaan moeten worden verlengd. Ook werden beperkte uitbreidingen aangevraagd van de in het gewestplan vastgelegde gebieden. Het is eveneens wenselijk dat er in de aanvliegroutes een veiligheidszone wordt voorzien waarin bebouwing wordt geweerd.

Op de luchthaven van Oostende werd de landingsdrempel van baan 26 verplaatst. De operationele lengte van deze landingsbaan werd van 2.200 m op 2.800 m gebracht, waardoor de allergrootste vliegtuigen met volledige lading kunnen landen. Ten Zuidoosten van de luchthaven wordt op dit ogenblik de eerste fase van de aanleg van een industrieterrein voor specifieke luchtvaartgebonden bedrijven opgestart en de verbindingsrolbaan tussen de startbaan en het industriegebied. Voor de luchthaven van Antwerpen wordt een studie uitgevoerd naar een mogelijke verlenging van de startbaan van 1.475 tot 2.000 m.

3.8.6. Elektriciteitsleidingen

Door Electrabel worden in 1993-1998 5 nieuwe lijnen voorzien op het 380 kV-net, nl. Eksel-Overpelt, een aftakking van Drogenbos te Mekingen, een lijn Izegem-Zedelgem-Brugge-Zuienkerke-Zeebrugge, een lijn Tihange-Landen en een lijn Mاسenhoven-Merksem. Er werden ook 17 nieuwe lijnen of aansluitingen op het 150 kV-net voorzien.

3.8.7. Pijpleidingen

De groei van het aardgasverbruik bedraagt ca 2% per jaar. Voor de uitbouw van het aardgasnet zijn de voornaamste opties van Distrigas de onderzeese aanvoerlijnen naar Zeebrugge, de afvoer vanaf Zeebrugge met doorverbinding naar het oosten (Duitsland), een nieuwe doorvoerlijn naar Frankrijk, eventueel een ringlijn rond Brussel en de uitbreiding van de ondergrondse opslagcapaciteit te Loenhout. Op het net moeten op regelmatige plaatsen technische installaties kunnen worden geplaatst (drukaanpassing). Op internationaal vlak zou de intentie bestaan om van België een "hub" te maken voor de internationale uitwisseling van aardgas, ook al wordt de tweede verbinding tussen de Noorse gasvelden en het Europese continent aangeland in Duinkerke.

Voor de andere pijpleidingen zouden geen lange-termijnvooruitzichten kunnen worden geformuleerd: men speelt in op de wensen van de klanten.

